TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 45

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

ÖMER SEYFETTİN

TOPLU HİKÂYELERİ · BİRİNCİ CİLT (1902-1911)

Bahar ve Kelebekler

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

TÜRK EDEBİYATI

ÖMER SEYFETTİN
TOPLU HİKÂYELERİ-I
BAHAR VE KELEBEKLER

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
İLGİLİ SÜRELİ YAYINLAR, İSTANBUL
1902-1911

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MUSTAFA ÇOLAK

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: TEMMUZ 2020, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-021-3

BASKI
SENA OFSET
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU SOK. NO: 2/4 İÇ KAPI NO:4NB9
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
(0212) 613 38 46
Sertifika No: 45030

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

DERLEYEN VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: ENGİN KILIÇ

Pertevniyal Lisesi'ni ve Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültürel İncelemeler Programı'nda yüksek lisans yaptı. Leiden Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Programı'ndan doktora derecesini aldı. Sabancı Üniversitesi'nde Modern Türk Edebiyatı ve İletişim Becerileri dersleri veriyor. Genel olarak geç 19. ve erken 20. yüzyıl modern Türk edebiyatı ve kültür tarihi, özel olarak Türk ütopya edebiyatı üzerine çalışmalarını sürdürüyor.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 45

Hikâye

toplu hikâyeleri-I

(1902-1911)

bahar ve kelebekler

ÖMER SEYFETTİN

Derleyen ve Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Engin Kılıç

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Önsöz ... vii

Tenezzüh ... 1
Kır Sineği ... 5
Buse-i Mader ... 7
Hediye... ... 9
Pembe Menekşe ... 13
İlk Namaz ... 15
Sahir'e Karşı ... 21
Sebat ... 29
Erkek Mektubu ... 39
İlkbahar ... 45
Çirkin Bir Hakikat ... 47
Ay Sonunda ... 49
Yaşasın Dolap ... 53
İki Mebus ... 59
Kazık ... 69
Elma ... 71
Pervanelerin Ölümü ... 75
Busenin Şekl-i İptidaisi ... 79
At ... 89
Beşeriyet ve Köpek ... 93
Apandisit ... 103
Aşk ve Ayak Parmakları ... 107

Tavuklar 113
Tuğra 117
Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür! 121
Bahar ve Kelebekler... 147

Hikâyelerin Künye Bilgileri 161

Önsöz

Bugünden geriye bakıldığında, Ömer Seyfettin'in (Gönen, 1884-İstanbul, 1920) yirminci yüzyıl başı modern Türkçe edebiyatın en bilinen isimlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Subaylık ve öğretmenlik kariyeri de bulunan Ömer Seyfettin, *Genç Kalemler* dergisi ile milliyetçi düşüncede bir edebiyat hareketinin öncülüğünü yapmış, ayrıca İttihat ve Terakki Partisi üyesi olarak siyasi roller üstlenmiştir. Şiir, makale ve başka türlerde eserler de vermiş olmakla birlikte asıl ününe hikâyeleriyle kavuşmuştur.

Yüz yıldır eserleri çokça okunan ve edebiyat anlayışıyla, siyasi pozisyonuyla çokça da tartışılan Ömer Seyfettin'in bütün hikâyelerini günümüz Türkçesiyle okurların dikkatine sunacak bu dizinin elinizdeki ilk cildinde, yazarın 1902'den 1911'e kadar yayımlanan ilk hikâyeleri yer alıyor. Bu hikâyeler birkaç bakımdan önemlidir. Öncelikle bunlar bize Ömer Seyfettin'in Guy de Maupassant tarzı olay hikâyeciliği anlayışının biçimlenme süreci hakkında değerli ipuçları verir. Ayrıca sade Türkçe eğilimiyle ün yapacak yazarın kendi dilini aradığı bu ilk yıllarda ağdalı bir Osmanlıcayla ve çok farklı bir imgelem dünyası içinde hikâyeler yazdığını görmek ilgi çekicidir. Aynı biçimde sonraki hikâyelerine milliyetçi temaların hâkim olacağı Ömer Seyfettin, bu hikâyelerde bir genç yazar olarak daha ziyade bireysel duyarlılıklar ya da

Batılılaşma, istibdat ya da feminizm eleştirisi gibi toplumsal konular üzerine hikâyeler kurmuştur.

"Yeni Lisan" hareketi içinde yer almış ve sade bir Türkçeyle yazmayı seçmiş bir yazar olsa da, ölümünün üstünden yüz yıl geçmiş olan Ömer Seyfettin'in dili de yer yer eskimiş, eserlerindeki birçok kelime uzman olmayan okur için bilinir olmaktan çıkmıştır. Bu çerçevede, elinizdeki baskının ulaşmaya çalıştığı iki hedef vardır:

1. "Sadeleştirme, dil içi çeviri ya da günümüz Türkçesine aktarım" diye adlandırdığımız çalışma tarzını ve bunun farklı uygulanış biçimlerini kimse ideal olarak görmez, ama kimse de bunun gerekliliğini toptan inkâr edemez. Osmanlıcanın eskiyiş hızına paralel olarak giderek daha fazla yayınevinin bu yola yönelmesi de bu durumun göstergesidir. Böylece yazarın dil dünyasını tarumar etmeden, ama okura bu eserleri sözlük kullanmadan okuyup anlama imkânı verecek biçimde bir sadeleştirmeye gidilmiştir.

2. Yukarıda değinildiği gibi Ömer Seyfettin'in edebi olduğu kadar siyasi bir kimliği de vardır ve eserlerinde edebiyat ile siyaset yer yer tümüyle iç içe geçer. Hikâyelerde bol miktarda kültürel, tarihsel ve siyasal referanslar bulunur. Bu doğrultuda bu baskı, hikâyelerde değinilen isimler, yerler, yapılar, olgular, olaylar, tarihsel gelişmeler, kavramlar, vb. hakkında, başka baskılara kıyasla daha fazla not içermektedir. Bu yolla hikâyelerin tarihsel ve siyasal bağlamları içinde çok daha zengin biçimde algılanabileceği düşünülmüştür.

Metnin yayına hazırlanmasında gözetilen ilkelere gelince:

Hikâyeler temelde ilk yayımlanış tarihi esas alınarak kronolojik sırayla dizildi. Ancak bir hikâyenin bir ciltteki diğer hikâyelerle tematik bütünlük arz ettiği durumlarda kronolojik sıra dikkate alınmadı. Örneğin iki bölümden oluşan ve bu dizinin ikinci cildinde yer alan "Primo Türk Çocuğu" hikâyesinin ikinci bölümü ilkinden iki sene sonra çıkmıştır

ve ikinci parça kronolojik olarak daha ileride yer alır. Birçok yayınevi bu mantıkla, ikisini ayrı ayrı yayımlamıştır. Ancak bu çalışmada hikâyenin bütünlüğü gözetilerek ikinci kısım hemen birincinin ardına yerleştirildi.

Diğer edebi türler gibi hikâye de sınırlarını kolayca ve nesnel ölçütlerle çizebileceğimiz bir tür değildir. Ömer Seyfettin gibi bu türün her imkânını deneyen bir yazar söz konusu olduğunda tasnif daha da zorlaşır. Bu çerçevede, külliyata hangi metinlerin dâhil edileceği konusunda kapsayıcı bir tutum benimsendi. Yani hikâye olmadığı açıkça belli ya da belirtilmiş olan metinler dışında kabaca bu türün kapsamına girebilecek tüm eserler dâhil edildi.

Eskimiş kelimeler de içerseler, hikâye başlıklarına müdahale edilmedi, gerekli durumlarda dipnotla açıklama yapıldı.

Sadeleştirme sürecinde orijinal metinlerin yanı sıra, eserlerin daha önce çıkmış farklı edisyonları da dikkate alındı ve gözden geçirildi. Bunlar arasında Ömer Seyfettin, *Ömer Seyfettin: Bütün Hikâyeleri*, yay. haz. Nazım Hikmet Polat, 3. bs (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019); Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri: Hikâyeler 1,2,3,4*, yay. haz. Hülya Argunşah, 4. bs (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017) sayılabilir.

Temel bir ilke olarak metinlerin yazımında günümüz yazım kuralları esas alındı. Yazımda esas alınan kaynaklar Türk Dil Kurumu'nun *Güncel Türkçe Sözlük* ve *Yazım Kılavuzu*'ydu. Osmanlıca kelimeler için Kubbealtı Lügati, Mehmet Kanar'ın *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* ve ihtiyaç oldukça Şemsettin Sami'nin *Kamus-ı Türki*'si başta olmak üzere çeşitli sözlüklere başvuruldu.

Bugünkü yazım kurallarına uygun olarak kelime sonlarındaki yumuşak sessizler Türkçe yazıma uygun olarak sertleştirildi.

Orijinal metinde ayrı yazılan "imek" ek fiilinin çeşitli formları (idi, imiş, ise, vb.) ardından geldiği kelimelere bitiştirildi.

Noktalama işaretlerinden bazılarının kullanımı zaman içinde farklılık gösterebiliyor. Örneğin üç nokta işaretini virgül yerine, parantez de çift tırnak yerine kullanılabiliyor. Bu durum okuma ve anlama zorluğu yarattığından noktalama işaretleri günümüzde geçerli kurallara uygun olarak değiştirildi.

Paragraflarda da benzer bir durum söz konusu. Ömer Seyfettin hikâyelerinde zaman zaman olağandışı derecede uzun paragraflara rastlanabiliyor. Bu da okumayı zorlaştırdığından bu tür paragraflar paragraflandırma mantığına uygun olarak bölündü.

Bu dizinin Ömer Seyfettin hikâyelerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunması umuduyla, iyi okumalar dileriz.

Engin Kılıç

Tenezzüh[1]

Juli Hala çayını bitirdikten sonra penceresinin yanındaki koltuğa yaslanarak dışarıda yağan karların hafif ve sonsuz raksına daldı. Bu yeni başlayan kış gününde onu büsbütün rahatsız eden, sanki daha ziyade ümitsizliğe sevk eden bir can sıkıntısı vardı. Böyle fırtınalı, karlı günlerde yaşıtı olanlar odalarından çıkamazlardı. Fakat hiç olmazsa onların eğlenceleri vardı. Halbuki şimdi o çay içerek pineklemekten artık o kadar bıkmıştı ki... Ah yaz olaydı, hayat saçan güneşin altında kalın bastonuna dayanarak gezmeye çıkar, mesut aileler arasında yine evine dönerdi. Bazen bir iki eski arkadaşıyla gezintiye çıkar, ne hoş zamanlar geçirirdi.

Pencerenin altında, avluda bir gürültü oldu. Juli Hala sıkıntısından silkinerek başını pencerenin camına yaklaştırdı, torunları mektebe gidiyorlardı. Al yanaklı, kuvvetli yavrucaklar, birbirlerine kartopları atarak, itişerek, karlara yuvarlanarak karların beyaz yığınlarında kayboluyorlardı. Juli Hala hatırlıyordu ki kendisi de böyle çocukken karları ne kadar çok severdi.

Şimdi kendisini odasında oturmaya mecbur eden şu karları o vakit ne kadar çok severdi. Bu karlar... Bu her şeye

1 Gezinti. Ömer Seyfettin hatıralarında bu hikâye için şunları söylüyor: "İlk hikâyem tam on altı sene evvel *Sabah* gazetesinde çıkmıştı. Unvanı 'İhtiyarın Tenezzühü'ydü. O vakitki sansüre uydurmak için, erkek olan kahramanımı kadın yapmışlar, padişaha yorulmasın diye içinde bir tane olsun 'ihtiyar' kelimesi bırakmamışlardı."

karşı, neşeyle, sevinçle raks eden karlar, saflık ve içtenlikleriyle ne kadar yüceydiler. Nihayet içinden gelen bir dürtüyle kalktı, şimdi onun köhnemiş kalbinde bir arzu uyanmıştı: Şu karların içinde bir genç kız gibi gezmek, eğlenmek...

En kalın elbiselerini giydi, başını sardı. Odasından çıktı. Ev halkını hayretlerde bırakarak ve onların sorularına, "Ne zannettiniz, çıkıyorum işte..." der gibi gülerek kapıdan çıktı. Yanaklarını soğuk, karlı bir rüzgâr tırmalayarak karşıladı. O hiç aldırmayarak yürüdü.

Biraz sonra döndü, evine baktı. Karanlık, siyah, uyuyan şu evden çıktığına o kadar memnun, o kadar sevinçli, uzaklaştı. Oh... Ne kadar güzel, beyaz, her taraf beyazdı. Ara sıra hayali bir maça kâğıdının siyah noktaları gibi beyazlıklar içinde sekizer onar karga kümeleri geçiyordu. Şimdi bütün hayat macerasını gözlerinin önüne getirerek yolunda devam ediyordu. Şuralarda kaç defa böyle karlar yağarken gezmeye gitmişti. Küçükken buralarda attığı perendeler, kartopları, canlanan hayalinde titreyişlerle gülerek, onun artık uyuyan kanlarını uyandırıyordu. Etrafına baktı, kimseler yoktu. Yere eğildi. Bir top yaparak havaya attı. Bunda tuhaf bir zevk bularak yoruluncaya kadar attı. Artık terlemişti.

Terlerini silerken yanından bir gölge geçti ve onu tanıyarak:

"Vay, Juli Hala" dedi, "buralarda ne yapıyorsunuz?"

Bu, kasabanın belediye doktoruydu. Juli Hala cevap verdi:

"Biraz gezinti yavrum."

"Böyle bir günde... Pek tehlikeli muhterem hala, pek tehlikeli."

"Bilakis oğlum, bana pek tatlı geliyor."

Genç doktor gülerek ve uzaklaşarak:

"Çabuk odana kaç hala" diyordu, "bu hava tehlikeli..."

Bu havanın, bu oynak, beyaz havanın nesi vardı? Juli Hala, yaşıyla bu mevsimin arasında artık sıcak bir hayal bağı kurmuştu. Kendisini hayatının baharında gezdirerek

dolaştı. İşte şurada, sokağın içinde canlı bir hatırası vardı: eski âşığı... Kimse görmeden, kimse bilmeden ne hoş seviştiği şu bahçeli evin içinde ne kadar mesut dakikalar geçirmişti. O anda eski âşığını görmek istedi. Kapıyı vurdu, âşığının torunu açtı. O sordu:

"Babanız evdedir, değil mi?.."

"Evet, lakin pek hasta."

"Hasta mı?.."

"Evet, görebilirsiniz."

Her yerinde eski ruhunun bir hatırasının gölgesini gördüğü avludan, merdivenlerden geçti. Artık kumaşları, halıları solmuş olan odada garip bir hastalık kokusu uçuyordu. Âşığının kızları, torunları, yatağının başında ağlaşıyorlardı. O ilerledi, eğildi:

"Mösyö Lui... Beni tanıyamadınız mı?"

Hasta tanıyamamıştı. Can çekişmeye yakın dakikaların sessiz sarhoşluğu onu sayıklatıyordu.

Juli Hala oradan çıktıktan sonra yine karların içinden, fakat deminki gibi coşup hayaller kurmadan geçiyordu. Kaburgalarına doğru hafif, yavaş yavaş artan bir sızı, onu ölüm düşüncelerine yöneltmek istiyor, sırtında, ensesine yakın bir ağrı ona eşlik ediyordu. Nihayet eve gelebildi. Titreyerek soyundu, doğru yatağa yattı.

Hala Juli fena halde hasta. Bütün ailesi odasına toplanmışlardı... Gece nöbetler birbirini takip etti. Geceyarısı gelen son nöbet onu pek sarstı. O saatte doktora haber göndermişlerdi... Şimdi hepsi sessiz ve yaslı. Hala Juli dalgın ve habersiz, bu felaket sessizliği içinde doktoru bekliyordu.

(İmzasız)

Kır Sineği

Bir gün, yağmurlu, kasvetli bir kış günüydü. Can sıkıntısından kaynaklanan dağınık düşünceler içinde kitaplarımı karıştırıyor, elime aldığım kitapların sonlarına, yahut sevdiğim sayfalarına yorgun gözlerimle bakıp tekrar bırakıyordum.

Kitaplarıının en altında eski bir cep defteri buldum. Dört sene evvel yazılmış bu defteri bulduktan sonra hissediyorum ki şu sıkılan ruhumu meşgul etmek için başka şey aramaya ihtiyacım yok... Kitapların hepsini aceleyle yerlerine koydum ve bu küçük defterciği alarak, sobanın yanında beni rehavet kucağı gibi kendine davet eden koltuğa yıkıldım. Artık sayfaları birer birer açıyordum. Nihayet bir sayfa açtım. Sayfanın arasında mavi, şeffaf kanatlı, incecik –öyle ki bir kumral saç teli kadar ince– zayıf, minimini bir kır sineği, kendisine sarılan pembe bir kır çiçeğiyle beraber kurumuş duruyordu.

Bu zavallı, uçacak kadar hafif böcekçiği, dört sene evvel –kim bilir nerede– üzerine konduğu çiçekle beraber defterimin arasına koymuşum. O sayfalardaki şiirlere baktım: Sağdaki manzume yeşil boyayla resmolunmuş çiçekten bir kitabe[1] içinde, küçük bir ağaçlık resminin altına yazılmıştı. Diğerine baktım, o da aynı coşkuyla resimlenmişti: "Billur Nehir"...

---

1 Tabloların etrafına yapılan yaldızlı, çiçekli nakışlar.

O gölge için yazılmış şiirin, o billur nehrin sırlarının nağmesiyle yazılmış güftenin ebedi kavuşmaları arasında unutulan bu minimini sinek, bahar hayatıyla ruhumda tatlı, muhterem bir matem peyda etti. Bu bahar şiirinin, bu aşırı hafif kuşun, bu şiirin hatırasının verdiği ilhamın mezarını bozmamak için samimi bir özenle tekrar o sayfayı kapadım.

Şimdi ne vakit bir defter, bir albüm görsem bu defterciği ve onun içinde bir ebedi bir incelikle uyuyan bu sineği hatırlarım...

Ö. Seyfettin

Buse-i Mader[1]

Bir akşam kız kardeşimin evindeyim. Dışarıda kar fırtınasının kopardığı çığlıklarla titreyen buğulanmış camlar sanki ılık odanın hararetiyle terliyorlardı... Bir aralık kardeşim, galiba bir iş için sofaya çıktı. Şimdi içeride küçük yeğenimle, minimini Nermin'le yalnız kalmıştık. O benden habersiz, sobanın arka tarafında, süslü oyuncaklarıyla meşguldü. Ne kadar bir zaman geçti bilemiyorum, birden ağlamayı andırır titrek, küçük, narin bir çığlıkçıkla haykırdı, ben deminden beri derin bir rehavetle yayıldığım sedirden birdenbire toplanarak:

"Ne var Nerminciğim" dedim, "ne oldu?"

O yaşlanmış gözleriyle, güzel, masum ve sevilesi mavi gözleriyle bana baktı. O kadar küçüktü ki daha konuşamıyordu. Sendeleyerek kalktı. Yanıma yaklaşarak elceğizini ağzıma götürdü. Ben bir şey anlayamayarak kıvırcık saçlarını okşuyor, ona soruyordum:

"Söyle cicim, ne oldu?"

O, manevi bir kuşdili olan manasız kelimelerini tekrar ederek pembe ve minik elini sürekli dudaklarıma yaklaştırıyordu. Ben yine bir şey anlamayarak onu okşayışlar içinde bırakıyordum...

*

---

1 Anne öpücüğü.

Biraz sonra kapı açıldı, kardeşim geldi. Nermin güzel ve masum gözlerinde gücenmiş bir ifadeyle bana bakarak kucağımdan kaydı. Annesine koştu, elini annesinin dudaklarına götürdü:

"Uf anne, uf..."

O küçük eli, o pembe ve ince parmağı şefkatli öpücükler ıslattı. Annesi şefkatli bir sesle mırıldanıyordu:

"Vah yavrum, nasıl acıttın? Yine tavşanın ayağına mı sıkıştı?.."

*

O vakit anladım ki deminden benim hissiz dudaklarıma kalkan el, beyaz ve temiz tavşanının, sevimli oyuncağının sert ayağıyla acıyan şu küçük elceğizin acısını unutmak için bir öpücüğün şifalı sıcaklığını bekliyordu; muhterem, şefkatli, sevgi dolu bir öpücüğün manevi şifasını...

Ç. Kemal

Hediye...

Üç günden beri içimde öyle bir arzunun heyecanı var ki bunu ve sebebini bir türlü açıklayamıyordum.

Heyecanımı yatıştırmayı başaramıyordum. En nihayet –kocamın hevesimi yerine getirememesinden doğacak hüzün ve kederi iyice bildiğim halde– karar verdim. O akşam memuru bulunduğu bankadan her vakitki gibi, yine yorgun ve ter içinde geldiği zaman alışıldık aşk öpücüğümü vermeden "Bir gül!" diye haykırıverdim.

O şaşkın ve soran gözlerle yüzüme bakıyordu.

"Bir gül, bir gül.. o kadar ihtiyacım var ki, bir gül, bir bahar çiçeği..."

Ve artık anlattım. O başını üzüntüyle sallayarak diyordu ki:

"Bir köyde... kışın bir gül..."

Ben o kadar ısrar ediyordum ki o akşam hemen darılıvermiştim ve gül gelinceye kadar söz söylemeden ısrar ediyordum.

Nihayet gülerek ve alay edercesine razı oldu:

"Paris'teki dostumuz Vikont[1] K.'ye yazalım. Belki buraya kadar solmadan gelir..."

Biz kadınlar, tuhafız. Razı olmasına rağmen yine gelinceye kadar olacak dargınlıkta devam edeceğime yemin etmiştim. Her gün posta arabasını gözlüyordum.

*

---

1 Batı ülkelerinde baronla kont arasında bir soyluluk sanı.

Tuhaf arzu... Öyle zannediyordum ki bu bir gül bana bir bahar zevki olacak. Fakat bir hafta olduğu halde hâlâ bir haber gelmemişti. Artık karşıda öfke ve hınç hissediyordum. Tabii bir keyifsizlik ve bir meşgale bir hafta kadar heyecanımı yatıştırmak üzereyken gözümü ilk ıstırap dakikasından sonra açtığım vakit kalbimdeki ilk darbenin bir gül ihtiyacından ibaret olduğunu hissettim. Dargınlığımız hâlâ devam ediyordu. Fakat kocamda o kadar derin bir sevinç hissediyordum ki bunu mutlaka bana karşı bilerek yapıyor sanıyor ve daha fazla darılıyordum.

Ertesi akşam Vikont o eski saygın ve ağırbaşlı tavrıyla posta arabasından indi. Pencerenin önünde uzanmıştım. Heyecanım o kadar şiddetliydi ki söz söyleyemiyordum. Şimdi hatırıma geliyordu. Gülü isterken yakında –ıstıraplarıma sebep olan– yavrumuzun vaftiz törenine de Vikont'u davet etmiştik.

Beraber oturduğumuz halde ne o, ne ben ve ne de kocam gül konusunda bir şey açmamıştık. Ben cesaret edemiyordum. Fakat canım da fena halde sıkılıyordu. Neticede gülü getirmemişti, getirseydi şimdiye kadar vermesi gerekirdi. Artık, hakikaten darılmıştım.

*

Ertesi gün köy rahibiyle birkaç bildik vaftiz törenini gerçekleştirmek üzereydiler. Bir aralık rahip başını kocama çevirdiği zaman, o mutlu, huzurlu, gülümsüyordu.

Kocam Vikont'a işaret etti. Sol elini –en çok memnun olduğu zamanlar yapar– yeleğinin cebine sokarak dikkatli dikkatli bana bakıyor ve gülüyordu.

O vakit Vikont küçüğün üzerine eğilerek ve özel töreni yerine getirerek dik ve tatlı bir sesle sertçe:

"*La rose!*"[1] dedi.

Kocam hâlâ gülümseyerek ve yumuşak bir ifadeyle gözüme bakıyordu. Ben hemen durumu anlayarak titredim ve

---

1 (Fr.) Gül!

elimi uzatarak kocamın o değerli, kutsal ve sevgili elini sıkıverdim. Bu barıştığıma delildi.

*

Ah bu hediye, bütün sinirlerimi yatıştıran bu gül... Ve yolda giderken düşünüyordum: Bir gül, birkaç saniye, en fazla bir bahar güzel kokacak ve beni sevindirecekti. Lakin bu, bütün hayatımı çiçekleyecek, bu gül bana ebedi bir zevk ve saadet olacak...

F. Nezihi

Pembe Menekşe

Bu menekşe üç hafta evvel pek küçüktü. Büründüğü küçücük yapraklar arasında, hatta benim bile övgü dolu bakışlarımdan korkarak cilveli bir bencillikle gizleniyordu. Lakin ben onu sevimli bahçemde görmüş ve takdir etmiştim.

Sonra onu kalbimin bütün samimiyetiyle büyüttüm. O gelişti. Ben onu her sabah kalbimin öpücükleriyle şımartırdım.

Bir gün ailemizden pek sevdiğim bir çocuk; bunu, bu mutluluk ve saygı kaynağını benden rica etti. Onu koparmamak için bu çocuğu bin türlü masum mazeretle kandırmaya çalışıyor:

"İşte, bak, cicim... sana şu laleyi, seversen şu gülü koparayım olmaz mı?" diyordum, "Olmaz mı?"

Oh, lakin mümkün olamadı.

"Olmaz" diyordu, "onu o kadar özenle seveceğim ki."

*

Bu hatıradan sonra şu çiçeğin onun narin dudaklarından bin saygı öpücüğü alarak derin bir aşk ve takdirle sevildiğini görüyordum.

F. Nezihi

İlk Namaz

1 Kânunusani 320[1]

Oh, bu sabah ne kadar soğuktu. Yatağımın sıcaklığını terk ettiğim vakit, çılgın fırtınalarla haykırarak, tehditkâr rüzgârlarla camları döverek geçen gecenin bütün soğukluğunu emmiş olan soğuk terliklere çıplak ayaklarımı sokunca, içimde geceden kalma bir üşümenin titrediğini hissettim. Hizmetçim tabii uyuyordu, onu bu yakıcı soğukta sıcak yatağından kaldırmaya acırdım. Odamın kapısını açtım. Dışarıda kesici ve parçalayıcı kışın yırtıcı soğukları yüzümü ve ellerimi tokatladılar. Bu merhametsiz tokatların altında kollarımı sıvadım. Aptesimi aldım. Odama dönünce yalancı bir sıcaklık, bir teselli nefesi gibi, havlunun altından kollarıma, yüzüme, ıslanmış saçlarıma temas ediyordu. Daha ikinci fecir[2] uyanmamıştı. Birinci fecrin donuk kırmızı sessizliği gecenin soğuğunun karanlık perdesini parçalayarak büyüyor ve genişliyordu. Pencereye dayandım. Önümde, ayağımın altındaki bütün evler, ebedi bir uykunun uyanılmaz kâbuslarını tamamlıyor gibi ruhsuz ve cansız, duruyorlardı.

---

1 14 Ocak 1905

2 İkinci fecir ya da fecr-i sadık, sabaha karşı doğu ufkunda yayılmaya başlayan beyaz aydınlıktır. Bundan önce birinci fecir ya da fecr-i kâzip gelir, yani kısa süreli bir aydınlıktan sonra tekrar karanlık çöker. Sabah namazının vakti, ikinci fecirle başlar.

Deniz sınırsız bir laciverdi donuklukla uyuyor ve fecrin geçici gölgeleriyle titreyen uzak ve sisli sahillere beyaz dalgalarıyla sonsuz bir sınır çizgisi çiziyordu.

Evlerin arasında fakir ve değersiz, fakat bir manevi görkemle göğe doğru yükselen eski camiin küçük ve ihtiyar minaresi daha boştu. Sonra... Bu başlangıcı olmayan sonsuzlık dakikasında bütün o sincabi[1] karanlık gecelerin sonu sıvı bir kızıl şeffaflık gibi damla damla akarken, minarenin şerefesinde genç müezzinin zayıf gölgesi hareket etti. Ben hırkama bütün bütün büründüm. Soğuktan büzülmüş ve düşünceli, bu bezgin ve esmer kâinata karşı ilahi seslenişin unutulmaz bir hatırası gibi derinden yankılanışını ve ruhumu korkudan titreten ezanı dinlerken, on beş senedir kalkabildiğim bu büyük ve ruhanilikle dolu sabahların birincisini düşünüyordum. Ah on beş sene evvel...

*

Şimdi avuntusundan ne kadar uzak bulunduğum annem, dünyada en sevdiğim, dünyada tek taptığım bu değerli varlık, işte hatırlıyorum, on beş sene evvel beni ilk sabah namazına kaldırmıştı. Galiba yine böyle bir kıştı. Onun odasına bitişik olan küçük odamdaki küçük karyolamda uyurken uçucu ve sıcak bir öpücük gibi alnımı okşayan nazik eliyle, nazik, ince parmaklarıyla saçlarımı tarayarak:

"Haydi Ömerciğim kalk" demişti, "kalk, haydi yavrucuğum."

Ben gözlerimi açmıştım. Köşedeki küçük yazı masamın üzerinde yanan küçük gece kandili –ah bunu unutamam, bu bir kedi kafasıydı– iki pencereli olan odamın beyaz, muşamba perdelerinin esmerliklerini aydınlatıyor ve yeşil gözleriyle bana bakıyordu.

"Fakat anneciğim" demiştim, "daha gece..."

Her vakit öptüğü yerden, sol kaşımın ucundan tekrar öperek:

---

1 Kahverengi ile gri arası renk, sincap rengi.

"Yok yavrucuğum, saat on iki,[1] sonra vakit geçer" diye koltuklarımdan tutarak kaldırdı.

İçi fanilalı küçük terliklerimi giyerek ve gözlerimi yumruklarımla ovuşturarak onu takip ettim. Karanlık sofadan bir anda geçerek odasına girdik. Bağdaş kurmuş bir zenciye benzeyen siyah ve alçak soba gürüldeyerek yanıyordu.

"Aa... Pervin de kalkmış..."

Pervin –hizmetçimizdi– elindeki sarı güğümü sobanın üzerinden indiriyordu. Onun kalkacağına hiç ihtimal veremezdim. Annem demişti ki:

"Pervin her sabah kalkar."

Ben hiç kalkmadığım halde onun her sabah kalkmasına şaşırdım. Hırkamı çıkardılar, kollarımı sıvadılar, aptes leğeninin yanına çömeldim. Anneciğim:

"Öyle yorulursun" diye küçük bir iskemleyi altıma koydu, ona oturdum:

"Haydi, besmele çek..."

Pervin ılık suyu ellerime döküyor, annem başucumda:

"Yüzünü... şimdi kollarını, yine üç defa..." diye fısıldıyor, unuttukça:

"A! Hani başına mesh[2]?.." gibi uyarılarla yanlışlarımı bana tekrar ettiriyordu. Aptes bitince annemle beraber yavaş bir sesle namaz dualarını okuyarak kollarımı ve yüzümü kuruladık, Pervin de ayaklarımı kuruladı ve çoraplarımı giydirdi. Isınmak için sobanın önüne gitmiştim, arkama dönünce annemi arakiye[3] seccadeyi açıyor gördüm... Sonra başına yeşil başörtüsünü örterek beni çağırmıştı:

"Gel..."

---

1 Burada saat, "ezani saat" de denilen ve Türkiye'de 1926'ya kadar kullanılmış olan alaturka saat sistemine göre söylenmektedir. Ezani saat, bir yerdeki en yüksek noktadan güneşin batışı, yani akşam namazı vakti esas alınarak her gün saatlerin 12:00'a ayarlandığı bir saat sistemi olup mevsimlere göre değişiklik gösterir.

2 Aptes alırken ıslak ve temiz eli başın en az dörtte birine sürme.

3 Tiftikten ya da yünden dövülerek hazırlanan, eskiden Mevlevi takkesi, potur, yelek, cüppe ve seccade yapımında kullanılan ince keçe kumaş.

Gittim. Küçücük ben, onunla bir seccadede, bir yavru samimiyet ve saadetiyle o yüce, o hassas anne vücudunun yanında durdum. İki sözle bana yapacağımı, önceden öğrettiklerini tekrar etti:

"İki rekât sünnet... Gece öğrendiklerini ekle, unutmadın ya?.."

"Hayır..."

"Haydi..."

O iftitah tekbirini[1] ellerini omuzlarına kaldırarak bir kadın gibi yaparken ben de gayriihtiyari onu taklit etmiştim. Sünneti bitirdikten sonra bana, gözlerinin tatlı ve içe işleyen tebessümüyle gülerek:

"Yavrum" demişti, "sen kadın mısın?.. Kadınlar öyle başlar, sen erkeksin, ellerini kulaklarına götüreceksin."

Ve sıcak elleriyle benim küçük ellerimi kulaklarıma kaldırarak, "İşte böyle..." diyerek erkek iftitahını öğretti.

Ben de tekbiri öyle alıp annemden farkımı, niçin erkek olduğumu, erkekliğin ne olduğunu, erkek olmanın yalnız küçük kızları dövmek ve onlara hâkim olmaktan başka da farkları olacağını düşünerek namazı bitirdim.

Dua ederken sordum:

"Nasıl dua edeceğim anne?.."

O dua ediyor ve dudakları hareket ettikçe başörtüsü de titrer gibi oluyordu. Başını salladı, duasını bitirdikten sonra, daha hâlâ hatırımda:

"Önce İslam olduğum için ey Cenab-ı vacibü'l-vücut[2] hazretleri, sana hamd ederim, de... Sonra vatanımızın düşmanlarını perişan etmeni senden dilerim, de... Sonra da bütün eziyet çeken, hasta olan, felakette bulunan, fakir olan Müslümanların selamet ve sıhhatlerini senden temenni ederim, de... En sonra kendin için, kendi iyi olman ve şeytanın yalanlarına aldanmaman için dua et!" demişti. Ben bu basit

---

1 Namaza başlarken söylenen "Allahü ekber" sözü.
2 Varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah.

ve Türkçe duayı, annemin dolabındaki birbiri üstüne duran ve karıştırmaklığım "Dua kitaplarıdır, sakın ilişme!.." uyarısıyla daima yasaklanan, yıpranmış, Arapça ve esreli-üstünlü[1] kitapları hatırlayarak içimden söyledim; sonra Fatiha...

Annem seccadeyi toplayarak bana uyuyup uyumayacağımı sordu, uykum var mıydı, bunu bilmiyordum... Cevap vermedim.

"Haydi öyleyse, git kitabını getir, dersini dinleyeyim."

"Peki."

Artık esmer ve duman gibi bir aydınlıkla aydınlanan sofadan hızla geçtim. Odamın perdeleri biraz beyazlaşmış, küçük gece kandilinin yeşil gözleri sönerek siyah iki nokta gibi kalmış; sanki, geceleri kendisine bakarak uyuduğum bu kedi kafası ölmüş, hayata veda etmişti. Yazı masamın üstünde açık duran kitabımı kaptım, annemin yanına koştum, hiç yanlışım çıkmadı.

Annem geceleri derdi ki:

"Yatmazdan evvel dersini üç defa oku yavrum, uyurken melaikeler sana onu öğretir."

O melaikeler bu gece de, uykumda bana dersimi öğretmişlerdi. Annem müşfik aferinleriyle saçlarımı okşadı ve:

"Daha mektebe çok vakit var" diye beni kendi yatağına yatırdı.

Uykum yoktu, anneme bakıyordum; yeşil başörtüsü başında, bu nurlu karanlık içinde, bir hayal gibi hareket ederek Kuran'ını aldı ve pencerenin kenarına, geniş sedire oturarak titrek ve ince sesiyle tilavete[2] başladı. Ruhumda şiirli bir inilti yankısı bırakan bu güzel sesi dinleyerek; büyük, yeşil başörtüsünün altında, tıpkı ölen bir kız kardeşime benzeyen güzel ve temiz yüzünü görerek ve yavaş yavaş sallanan kutsal başının Allah'a yakarırkenki hafif ahengini seyrederek dalıyor-

---

1 Esre: Arap harfli metinlerde bir ünsüzün ı, i seslerinden biriyle okunacağını gösteren işaret, kesre. Üstün: Arap harfli metinlerde bir ünsüzün a, e seslerinden biriyle okunacağını gösteren işaret, fetha.

2 Kuran'ı güzel ve yüksek sesle, usulünce okuma.

dum. Perdelerin altından görülen dumanlı gökyüzü gittikçe aydınlanıyor, geç kalmış birkaç yıldız koyu lacivert bir atlasa düşmüş mavi ve nadide elmaslar gibi büyüyor, en uç maviyi yayarak parlıyorlardı. Annemi bir meleğe benzetiyordum, bu tahayyülle melaikeleri düşünerek; Kuran okuyan annemin şimdi etrafına toplanmaları lazım gelen melaikeleri görüyorum zannederek dalıverdim. Yüzümün üstünde, ahirette güller bitecek ve cehenneme girecek olursam katiyen yanmayacak olan sol kaşımın ucunda tatlı bir ürperme duyuyor, sonra annemin nurlu bir zambak aydınlığıyla parlayan dudaklarının kımıldanmasına bakarak; o görülemeyen melaike kanatlarının saçlarıma, annemin şimdi Kuran tutan ince parmaklarıyla okşadığı sarı ve çok saçlarıma dokunduklarını hisseder gibi oluyor ve dalıyordum...

*

Ah on beş sene evvelki çocukluk ve şimdiki ben... Tatsız, neşesiz, muhabbetsiz, aşksız ve heyecansız, her şeysiz, boş bir hiçten daha boş geçen eziyetli, soğuk hayat. Şimdi kirli emellerle, hırslarla, gerçekte hiçbir değeri olmayan erişilmez arzularla, kısacası bütün bunların şaşırtıcı bir özeti olan o sebepsiz ve tahammül bırakmayan kararsızlıklarla yaralı olan ruhum, kalbim ve maneviyatım... Şimdi daha bu gece görülmüş gibi, on beş saniye evvel görülmüş ruhani ve kıymetli bir rüya gibi saadetleri unutulamayan ve zaten gürültülü ve hüsran dolu bir rüya olan bu geçici ömür içinde yalnız kâbus olmayan çocukluk ve hatıraları... Şimdi düşünüyorum ki, hayatta bu mecbur ve şefkatsiz geçmişlerin hiç olmamış gibi geçişinden meydana gelen ne garip bir hiçlik, ne yok oluş düşkünü ve hayal dolu bir boşunalık, ne belirsiz, ne gizemli bir sürat var!..

Kuşadası

Sahir'e[1] *Karşı*

Metruk[2] *bir defterden kopya edilmiştir.*

Bazen başarılı olamamış bir sanatçı hicran ve ıstırabıyla mantıksız ve serseri bir heves azgınlığı içinde geçen geçmişimi düşünürüm. Bu yarım kalmış ve tutarsız bir romandır, bir uçurumdur ki bilinmez derinlikleri birbirleriyle asla ilgisi olmayan birçok zıtların gülünç ve acıklı hatıralarıyla doludur. Orada güzel sanatlara ait matemler, pervanelerin ölümü için mersiyeler,[3] kırmızı balıkların bakışlarının manası, sevilmeyen bir kadının öksürükleri için şiirler, gecelerin kahkahalarını, gölgelerin tokalaşmalarını anlatan manzumeler vardır. Sonra bu uçurumun başında serseri bir aktör vardır ki –işte o benim– hayat sahnesinde ne varsa birer defa yapmış; avcılıkların her türünü, kuşçuluktan başlayarak domuz, geyik avlarına kadar eğlencelerin hepsini; en sefillerinden tutunuz da tiyatro, rakı âlemlerine kadar merakların tümünü; fotoğrafçılıktan tutunuz da ressamlığa, oymacılığa, heykeltıraşlığa kadar, velospitten[4] tutunuz da ata, sandala, jimnastiğe

1 Celal Sahir Erozan (1883-1935): Ömer Seyfettin'in dostu, şair, yazar, yayıncı, politikacı.
2 Bırakılmış, terk edilmiş, kullanılmayan.
3 Bir kimsenin ölümünden sonra onun iyiliklerini, meziyetlerini ve ölümünden duyulan acıyı dile getirmek için yazılan manzume, ağıt.
4 (Fr. *vélocipède*) Bisiklet.

hatta pehlivanlığa kadar hepsini yapmış ve bu meşguliyet çeşitliliğinden kaynaklanan kafa karışıklığı, ondan "sebat ve ciddiyet" gibi şeylerin hepsini çekip alarak yerine anlaşılmaz bir hercailik, sebepsiz bir kararsızlık bırakmıştır. O birkaç dile çalışmış, matematikten başlayarak edebiyata, tıbba, kelam ilmine[1], fiziğe, kimyaya, felsefeye, fizyolojiye, hatta hukuka kadar, ne kadar bağımlı bağımsız, bilim ve fen varsa hepsine birer defa girmiş, en aşağı hepsinde hayatının altı yedi haftasını geçirmiş ve bu serseri yolculuktan, bu durup dinlenmeden yapılan seyahatten bütün hislerine hâkim bir hakikati, "Her şeyi öğrenmek isteyen hiçbir şey öğrenemez" hakikatini çıkarmıştır ki dünyada onun kadar bu hakikati hissedip onaylamış adam olmadığını iddia eder. Sonra bu aktörün aşkları... En sefil ve adi aşklarla, en saf, en beyaz aşklar... Mesire dönüşlerinde Ayrılık Çeşmesi'nden[2] geçerken "unutmabeni" çiçeği veren uzun boylu, ince, ateşli kadınlar ile önce çocuklarına sevgi gösterisinde bulunulan, ne hissettikleri anlaşılamayan dullar... Aşkın daha ne demek olduğunu bilmeyen, içgüdüleriyle coşan kızlar...

İşte bu karışık gölgeler, bu aşk hatıralarının gölgeleri arasında yalnız bir tanesini kendimle, asla karar bulamayan şahsiyetimle ilgili farz ederim. Çünkü, bu beni çok duygulandıran bir tesadüfün hatırasıyla ilgilidir. Diğerleri, öbür aşklar, onların hepsi yalancı bir roldü. Hissetmek için değil, bilmem ne için yapılmış, yalnız meşgul olmak için yapılmış şeylerdi. Kendimi âşık gösterdiğim bir kadının elini tutarken sevmekten en uzak şeyleri düşünür, o zavallının gözlerine gözlerimi diker ve kırpmazdım. Bazen sorardı:

"Daldınız. Neden?"

"Biliniz bakayım, oh, bunu hissedemezsiniz."

---

1 İslam dininin inanç konularını irdeleyen ve tarihsel olarak bu çerçevede gelişen dini-felsefi kuram ve teorilerle ilgilenen disiplin.

2 Kadıköy'de, eski Bağdat sefer ve kervan yolunun başlangıcı olan yerde bulunan çeşme. Sefere çıkanların buradan uğurlanması ve uğurlayan kişilerin de buradan ayrılmaları sebebiyle çeşmeye Ayrılık Çeşmesi adı verilmiştir.

Ve hakikaten hissedemezdi; en sürekli arzularımın, en ebedileri altı haftalık sınırlı bir hayali ebedilik içinde öldüğünü bildiğim için, benden sonra bu eli tutacak âşığı, onun gözlerinin rengini, onun tavrını, onun sesinin ahengini hayal ederdim. Hızla bitirilip yenilenen bu aşklar küçük hikâyelerle defterlerimi doldurur, bu kimseye ait olmayan şeyleri dostlarıma okur, yalnız sözleri için, ahengi için, dış güzelliği için takdir ve övgü dinlerdim.

Fakat, işte bir yüz... O, akrabalarımdan küçük, ince, narin bir kız ki, yakın bir geçmişte, daha iki sene önce bana "ağabey" diye hitap ederdi. Her yazı yazan gibi ben de yazdıklarımı birisine okumak ve dinletmek ihtiyacına yenik düşüyorum. Boş ve arkadaşsız geçen uzun kış gecelerinin ıssız genişliğinde yazdığım manzumeleri ona okumak âdetimdi. Yazım bitince haykırırdım:

"Belkıs..."

O, istekle koşardı. Sonra narin kolunu benim masama dayayarak dinlerdi; her zaman –istisnasız her zaman– beğenirdi. Kendisinin okuma merakı benim ne kadar kitaplarım varsa onu okumaya mecbur etmişti. Bazen kız arkadaşlarına, dışarıda olan babasına, subay olan biraderine yazdığı mektupları bana okur, benden bir övgü kelimesi beklerdi. Sonraları şiire heves etti, o kadar zekiydi ki, aruzu bir derste ona hissettirdim. Şiir yazmaya beraber devam ediyorduk: "Fe'ûlün fe'ûlün..." Bunu ne kadar sever ve "damlalar vezni" derdi. Bahr-i hafife[1] "elem ahengi", bahr-i hezece[2] "sessizlik nağmesi", bahr-i muzariye[3] "üzüntü vezni", o köhne

1 Bahr: Aruzda asli bir vezinle ondan doğan vezinler bütünü. Bahr-i hafif: Fâilâtün (feilâtün), mefâilün, feilün (fa'lün).

2 Bahr-i hezec (neşeyle şarkı söyleme): a) Mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün, mefâîlün b) Mefâîlün, mefâîlün, feûlün c) Mefâîlün, feûlün, mefâîlün, feûlün d) Mef'ûlü, mefâîlün, mef'ûlü, mefâîlün e) Mef'ûlü, mefâîlü, mefâîlü, feûlün f) Mef'ûlü, mefâîlü, feûlün.

3 Bahr-i muzari (benzeyen): a) Mef'ûlü, fâilâtü, mefâîlü, fâilün b) Mef'ûlü, fâilâtün, mef'ûlü, fâilâtün.

bahr-i remel[1] için "bostan dolabının gıcırtısı" der, kısacası hepsine, bütün vezinlere birer isim verirdi.

Bu küçük şair için aklımdan bir gün ansızın bir şey geçti; bu, benim karım olamaz mıydı? Belki bıkarım, bu arzudan vazgeçerim korkusuyla uzun uzadıya düşünmeye cesaret edemeyerek buna karar verdim. Hemen daha o gece onunla müstakbel evliliğimizin mutlu anlarını terennüm eden tiyatromsu bir manzume, bir "hakiki rüya" yazdım. Ertesi gün ona, anlamlı bakışlarımla birlikte küçük ve özel açıklamalarla okudum. Anladı, anlamamış göründü. Gerçekten de, ruhumda bu arzu bir aşk genişliğiyle gittikçe büyüyordu. Maneviyatımdan uzak, maddi saatlerimde bu yeni ve saf aşkımı incelerdim:

"İşte, ben" derdim, "bir hayalci... O, benim şiirlerimi seven ve öven küçük bir dalkavuk ki bende gayet tabii bir his, bir şükran ve minnettarlık hissi uyandırıyor. Ben, bu hissi elimde olmadan aşk zannediyor ve aldanıyorum."

Bir gece yine ona bir şiir okuyordum: "Gözlerinin Vaatleri". Bitirdikten sonra, gözlerimi o vaatkâr gözlere dikerek her vakitki takdir ve övgülere "Oh, bu o kadar güzel olmuş ki..." girişiyle bol bol dökülen yeminlere meydan vermeden:

"Lakin, Belkıs" dedim, "anlamıyor musun, bu senin için."

Kulağının dibinde bir top patlamış gibi şaşırmış ve gözlerini açmıştı. Onun bu aşırı hayreti karşısında mahcup olarak gayriihtiyari gözlerimi indirdim. Onu sevmekliğim o kadar umulmadık, o kadar olağandışı mıydı?

"Şaka yapıyorum" diye tamir etmek istedim, "şaka, Belkıs!.. Nasıl, güzel olmuş mu?"

İlk defa olarak itiraz etti:

"Hayır, azizim, bütün gözler için yazılan şeylerdeki bir şey, bir bayatlık bunda da hissolunuyor. Bir bayatlık ki, ben ondan bir küf kokusu duyar gibi oluyorum."

---

1 Bahr-i remel (koşan): a) Fâilâtün, fâilâtün, fâilâtün, fâilün b) Fâilâtün, fâilâtün, fâilün c) Fâilâtün (feilâtün) feilâtün, feilâtün, feilün (fa'lün) d) Fâilâtün (feilâtün), feilâtün, feilün (fa'lün).

Ve devam etti:

"Gerçi siz, 'Mademki bir konu içindir, aynı konu üzerine yazılan şeylerle arasında mutlaka ilişki bulunur' diyeceksiniz, fakat öyle değil..."

Müekkilât-ı esâtîre itilâ mahmum
Handelerden selâm-ı dûr-â-dûr
Gönderen gözlerinde en mahmûr
Seherlerin o derin reng-i müphemiyeti var...[1]

"Oh, bunu okudunuz mu?"

"Hayır."

"Halbuki ben sizin gazetelerinizde okumuştum, işte bu da mavi gözler için yazılmış bir şiir, fakat şiir. Bütün bir yığın oluşturan karalamaların hangisine benziyor?"

Tıkanmıştım. Bu mülayim talebeme, kendime hayran sandığım bu küçük, güzel ve uysal öğrencime ne cevap verecektim? Bu yaldızlanmış, yumuşak bir baruttu ki işte birden parlamıştı. Mırıldandım:

"Bu kimin?"

"Sahir'in!"

Mekanik bir hareketle öne atılıp önümüzde duran manzumeyi kaptım, parçaladım. Masamın üzerindeki, yaprakları yeni, açılmamış ve okunmamış bir kitabı elime aldım, artık onu görmüyordum. Bu renkli fotoğraf çekiminden bahseden bir kitaptı. Okuyor ve hiçbir şey anlamıyordum. Satırların arasında bütün edebiyat heveslisi gençlerin gıpta ettiği bir şairin, mikroskobik bir hizmetçisinin bastonunu sallayarak alaycı ve vakur gezindiğini görüyordum.

Sahir... Gece pek rahatsız ve geç uyudum, hep Sahir'i düşünürdüm. Ezici bir kıskançlık içinde, o vakte kadar asla

1 Celal Sahir'in (Erozan) 1909 tarihli *Beyaz Gölgeler* kitabında yer alan "Gözler" şiirinin ilk dörtlüğü. "Masallar derecesine yükselen ateşli / Gülüşlerden uzaktan uzağa selam / Gönderen gözlerinde en mahmur / Seherlerin o derin belirsizlik rengi var..."

hissetmediğim cehennemi bir kıskançlık içinde... Kadınlardan bıkkınlık verecek derecede bahseden bu şairin yalnız imzasını tanırdım. Fakat, işte, bir kin, bir gazap onun için kalbimde canlanıyor, bu görünmez rakibimden, bu meçhul ve tanımadığım varlıktan nefret ediyordum.

Rüyamda en seçme kabalıklarımla onu aşağıladım. Bu, tıpkı, fotoğraf kitabının satırları arasında bana görünen gençti. Siyah ve ince bıyıklı, siyah ve ateşli gözlere sahip yakışıklı bir delikanlı, bir avcıydı ki sürekli kadınları avlıyordu. Rüyamın zengin seraplarında etrafı bütün elele vermiş sayısız kadından oluşan canlı bir taçla çevrilmiş ve her şeye doymuş bir halde ilerliyordu. İşte benim küçük öğrencim de ona manyetizma olmuş, o kadın demetinin içine girmiş, o halenin bir ışık zerresi olmuştu. Ben, onun ismi için mitolojik bir istiare[1] icat edeceğim diye günlerle, haftalarla eski kitapları, Taberileri,[2] falanları... bütün o eski Belkıs'ın hayal ürünü menkıbelerini[3] saklayan tozlanmış, vahşi ciltleri süzüyorken rakibim rahat ve huzurlu, bir şiiriyle, bir dizesiyle işte beni yenmişti. Mesela... Evet, belki yalnız bununla:

Benim kadınlığa ifrât-ı hürmetim vardır.[4]

Bir hafta geçmemişti ki her şeyi, öğrencimi, kıskançlığı, tanımadığım rakibimin bana acı çektiren hatırasını unutmuştum. Bana ıstırap verebilecek bir şeyi zorla unutabilmek, ondan unutuş ile intikam alabilmek özelliğine sahip olmakla övünürüm. Onun için, geçmişin hiçbir üzüntüsü bende ciddi bir kedere yol açmamıştır. Yine amaçsız ve bir neticeye var-

---

1 Bir sözcük yerine herhangi bir bakımdan kendisine benzerliği bulunan başka bir sözcüğü kullanma şeklindeki edebi sanat, eğretileme.
2 Muhammed bin Cerîr Taberî, 9. yüzyılda yaşamış din ve tarih bilgini.
3 Din büyüklerinin ve tarihi şahsiyetlerin üstün özelliklerini, olağanüstü davranışlarını destani bir üslupla anlatan fıkra, hikâye, vb..
4 *Benim kadınlığa aşırı saygım vardır.*

mayan hayatıma, yalnız kilometrelerle yorgunluklar üreten hayat tarzıma dönmüştüm. Parlak, sevinçli, dalgacı bir gün. Özel bir jimnastik karşılaşmasından yorgun, bitkin dönüyorduk. Arkadaşım, fikir ve hayal sanatlarıyla asla meşgul olmamış, müthiş bir sporcuydu.

"Tramvaya binelim" dedi, "bugünkü yorgunluğumuz yeter..."

"Pekâlâ."

Tramvay pek tenhaydı, ben Aksaray hattının, böyle geç vakit bu kadar tenha olduğunu hiç görmemiştim. Galiba hava güzel olduğu içindi. İki çocuk karşımızdaki pencerenin demir ve ince parmaklıklarına tutunmuş dışarı bakıyorlar ve ihtiyar bir uşak onlara nezaret ediyordu. Bir de köşede, kadınların mevkiini ayıran bölmeye yapışmış gibi büzülmüş, zayıf bir genç...

Biletleri aldık, ben mendilimle terli yüzümü sildim, arkadaşım da benim gibi yapıyordu. Beyaz ve keten bir mendili boynuna yerleştirmekle meşgul, bana eğildi, yavaşça:

"Bunu tanıyor musun?" dedi.

Karşımızdaki delikanlıyı gösteriyordu.

"Yok" dedim.

"Sahir işte o."

"Sahir mi?"

"Evet!"

O, bizden habersiz, bazen dışarıya bakıyor ve bazen kadınlar mevkiinin pullu ve kirli perdesini gözlüyordu. Bu, uzunca boylu, gayet nazik ve narin, bir kadın çehresine sahip ve gayet çelimsiz bir genç, adeta bir çocuktu. Rüyamda tokatladığım o meçhul rakibime, siyah ve ince bıyıklı, siyah ve ateşli gözlü Sahir'e asla, asla benzemiyordu. Tüysüz çehresi, mavi gözleri, çokça saçları onda tarifi mümkün olmayan bir masumiyet gölgelendiriyordu. Bu zayıf vücudun karşısında merhamet dolu bir saygı hissediyor, ona karşı nefretimden, kıskançlığımdan pişman oluyordum; evet, bütün kadınların ruhları onun olmalıydı.

Bacaklarını, incecik bacaklarını birbiri üstüne atmıştı. Eskrim egzersizleriyle kalınlaşan adaleli bacaklarıma bakarak onunla aramızdaki farkı düşünüyordum. O, bir şair, hakiki bir şairdi... Bütün seven ve hisseden kadınların ruhları ona sonsuz bir minnettarlık cefasıyla kul köleydi. Ve bu pek haklıydı. Bir an oldu ki onun mavi ve derin gözlerinin belirli belirsiz bir dönüşüyle benim gözlerim karşılaştılar. Onun ruhunun sınırını aşmış ve hakkını yemiş bir haydut gibi, mahcup ve perişan, gözlerimi indirdim. Bir kadınsı hayal kadar nazik ve narin olan bu değerli varlık karşısında eziliyor, hayalimde açılan boşluğa, halterlerin, av takımlarının, köpeklerin, velospitlerin karışık ve sayılmaz gölgeleriyle kaynaşan ve derinleşen belirsiz ve sonsuz bir girdaba düşüyordum.

Arkadaşım hızla ayağa kalktı.

"Çabuk" dedi, "kalıpçının önünden geçiyoruz, feslerimiz..."

Ve kapıdan çıkarak caddeye atladı. Ben, ben de onu takip ettim.

Süheyl Feridun

Sebat

21 Ağustos, Selanik

Dün burada birisine, mektep arkadaşıma rast geldim ki beş senedir kendisini görmemiştim. Bu anlaşılmaz, incelenemez bir simadır, o kadar belirsiz, belirsiz olduğu kadar manidar, güleç, şen...

Beni görür görmez:

"Vay sen misin?" diye haykırdı, elini sıkmaya, ne yaptığını sormaya vakit bırakmadan bir laf tufanı, bir artezyen[1] fışkırmasıyla devam etti:

"Oh bilsen, ne kadar memnun oldum seni görmekten. Hiç değişmemişsin... Ben nasılım? Şüphesiz iyi değil mi... Evet buraya pek vefalı devam ediyorum. Burada çok oturacak mısın? Ha... Aman şimdi resim atölyeme gidiyorum, kuzum beraber gel, bak... Reddetmeyeceksin, çünkü istirham ediyorum."

Onun konuşma tarzının bulaşıcı hızıyla cevap verdim:

"Reddetmiyorum. Kabul ediyorum, fakat..."

Eski teklifsizliğimizin birden uyanan çekici samimiyeti içinde, neşeli ve memnun, eğer izin verirse kendisiyle konuşabilmek, hayatına dair bazı şeyler sorabilmek arzu ettiğimi alay ederek söyledim ve ansızın geriye dönüp beş sene önceki dostluğun en sevimli bir hatırasını tekrar ettim:

---

1 Burgu ile delinerek açılan ve suyu yükseğe fışkırtan kuyu.

"Bu da şüphesiz lütfunuza, merhametinize muhtaçtır, sevgili haydudum, müsaade ediyor musunuz?"

Gülerek dört "peki"yi birbiri arkasına sıraladı:

"Peki, peki, peki, peki."

Mektepte söz söylemeye kimseye meydan vermediği için hepimiz ona: "Bir haydutsun ki" derdik, "her rast geldiğin konuşan insandan konuşma hakkını acımadan gasp edersin!" Galiba bu hatıranın uyandırdığı unutulmuş hatıraların etkisiyle birkaç saniye daldı. Ben fırsattan istifade etmeye başladım:

"Ee? Çoktan burada mısın?"

"Üç seneden beri..."

"Ne yapıyorsun?"

"Ressamım, işte gidiyoruz, göreceksin; atölyeme bak, ne güzel... Üç senedir bıkmadım..."

Artık ben hiçbir şeyi soramıyordum, o anlatıyordu; mektepten çıktıktan sonra Beyrut'a gitmiş, ondan sonra buraya gelmiş, bazı özel mekteplerde resim dersi verdiği gibi özel dersler de veriyormuş. Fakat İstanbul'daki ailesi haftada üç mektup gönderiyorlarmış, mutlaka gel diye... Onu evlendirecekmişler, o da buna kesinlikle razı olamazmış...

Onu dinlerken etrafıma dikkat edemiyordum, tanımadığım yerlerden geçiyorduk. O koluma girmişti. Atölyesine gelmişiz.

"İşte burası" dedi.

Dar ve kaldırımları düzenli, temiz bir sokak... Karşıdaki evin alt katındaki büyük odada üç genç Rum kızıyla on yaşında tahmin olunabilir küçük bir çocuk, oturuyorlardı. Ona gülerek selam verdiler. Ben:

"Oo, komşularınız estetiğe pek uygun" diye alaya başlıyordum, dik bir merdivene tırmanmaya başladık, devam etmeme meydan vermeden diyordu ki:

"Oh bilsen bu sanat, bu güzel sanat ne kadar avutucu, ne kadar müşfik! Güzel sanatların büyüklüğünü kim inkâr eder, onda kim sakınca görürse, hain bir hissizdir; yalnız

fakirler hariç. Fikrimce kişisel serveti olmayanlar güzel sanatları değil yapmak, sevmeye bile layık değildirler. Güzel sanatlar para kazandırmaz, şöhret kazandırır, ekmek vermez, teselli verir, mutluluk üretmez, mevcut bir mutluluğu alkışlar. Kısacası o bir sanatkârdan asla bir ev yapamadığı halde, bir evi mükemmelen süsler ve dayayıp döşer."

Cebinden büyük kapı ile uyumlu olmayan küçük bir anahtar çıkardı; onunla kapıyı açtı, içeri girdik. Hoş bir boya kokusu bizi karşıladı. Burası geniş bir oda, âdeta bir salondu. Yirmiye yakın sehpa, büyük ve bitmemiş tabloların altında boyun eğmiş ve uykulu bir sessizlikle duruyorlardı. Bu tuhaf karışıklık beni sormaya mecbur etti:

"Burada başkası da çalışıyor mu?"

"Yok, yalnız ben."

"O halde bu kadar sehpa fazla değil mi?"

Gülerek cevap verdi:

"Ooo azizim, tabiatımı bilirsin, her şeyden çabuk bıkarım. Bir tanesini bitirmeden diğerine başlıyorum. Gerçi küçük tabloları bitiriyorum, fakat büyükleri! Şimdiye kadar bir tane bitiremedim. Başladıklarımı da atmaya kıyamam, işte vakitsiz doğan çocuklar gibi yarım yaşamaya mahkûmdurlar. Onların matemleri bende başka elemler uyandırır, o uyanan elemler sanat kuruntusuyla kaynaşarak bir hayal olur. Al sana işte bir tablo!"

Kolumdan tuttu, odanın köşesine, büyük pencerelerin inmiş beyaz perdelerinden süzülen bulanık ışıklardan oluşan hafif gölgelerin yoğunlaştığı köşeye götürdü. Temiz kayından şık bir sehpa üzerindeki tablonun üstüne örtülmüş mavi ve ince bir kâğıdı kaldırdı. Bu bitmiş bir resimdi. Bu o kadar güzeldi ki, bütün yüce şeylerin ruhlarda ansızın uyandırdığı o belirsiz zevkten kendinden geçmeye benzer bir hisle beni düşündürdü: Karanlıkça bir atölye. Birçok bitmemiş tablolar... Yere devrilmiş boya çanakları, üstübeç[1] paketleri... Şi-

1 Boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat.

şeler, tabaklar... Bunların arasında çok ve kumral saçlı genç bir ressam alçak bir iskemleye bıraktığı büyük ve beyaz paletine, bir demet oluşturan fırçalarına dalmış düşünüyor; sağ omzunun üzerinden bir peri pembe ve hafif bir yelpaze ile onun saçlarını dalgalandırıyor ve şefkatli bakışlarla gülümsüyordu. Elimde olmadan:

"Oh, ne güzel" dedim, "buna ne isim veriyorsun?"

"'Tatlı Elemler' iyi değil mi?"

Manyetize olmuş gibi tablonun başından ayrılamıyordum; bu sanatkârane kargaşa... Görünmez gölgelerin belirsiz resmedilişleri, perinin yelpazelediği genç ressamın alnındaki küçük ter tanelerinin bu kadar doğal bir biçimde resimleşmesi... Bütün bunlar beni hayran ediyordu. O kolumdan çekti, diğer tablolarını, o büyük ve bitmemiş tablolarını gösterdi ve anlattı. "Tatlı Elemler"i gördükten sonra bunlar bana pek sıradan geldiler.

Nihayet:

"Haydi odama gidelim" dedi.

Atölyeden çıktık, bitişik bir odaya girdik. Burasını arkadaşım servetinin mutlu genişliğinden meydana gelen sanatkârane bir zevkle döşemişti. Kalın ve lacivert perdelerin altında mavi ve ince tüller, büyük bir kelebeğin koparılmış büyük ve şeffaf kanatlarına benziyordu. Küçük bir masa, üzerinde koyu bir Japon örtüsü, duvarlarda karşılıklı tablolar... Ve değerli seccadeler. Büyük bir koltuk, pencerenin sağında lacivert kadifeli bir kanepe... Küçük ve ceviz bir kütüphane, sonra büyük bir halı ki bütün döşemeyi örtüyordu. Cebinden paketini çıkardı, bana bir sigara verdi. Ben masanın önündeki sandalyeye oturmuştum, verdiği sigarayı içiyor, bu hoş ortamın lacivert döşemelerle kuşatılmış, hafif ve kirli, lacivertleşen havasını soluyordum. Gözlerim masanın üzerinde, şüphesiz hiçbir cereyanda kalması ihtimali olmayan kâğıtların üstündeki *pres papier*'e[1] dalmıştı. Bu

---

1 Kâğıt ağırlığı.

yumurtadan büyük kristal bir küreydi. Elime aldım, gayet sanatkârane yapılmış bir saat olduğunu anladım, rakamlar bir büyüteçle bakılıyor gibi gayet büyük görünüyor ve kalın kristalin altından işlediği pek az duyuluyordu. Arkadaşım sordu:

"Hayatımı, işimi nasıl buluyorsun?"

Pres papier'i tekrar o hareketsiz kâğıtların üzerine bırakarak ona döndüm:

"Oh, gıpta ettim, fakat bitmemiş tablolarını tamamlamak için biraz da sebata sahip olsan..."

Sigarasını şiddetle içerek

"Rica ederim" dedi, "bu sebat dediğin şeyi benim için temenni etme... Ondan nefret ederim. Kendimde meşgul olduğum bir şeye karşı azıcık sebat hissedecek olursam bütün başarısızlıkların, kederlerin, hayıflanmaların bende toplanacağına kesinlikle eminim. Ben ondan ne kadar uzaklaşırsam, ne kadar uzaklaşabilirsem o kadar mutlu olurum. Ve herkes de böyledir."

Güldüm:

"Oo böyle şey olur mu ya... Bu kadar garip, bu kadar aksi bir fikir?.."

Yine bir laf taşkını, yakın bir çağlayanın kahkahayla karışık gülümsemesi gibi, onun dudaklarından taştı:

"Bilakis pek doğru ve tabii... Şimdi sebat için felsefemi izah edeyim, belki bunu yanlış bulacaksın, fakat hoş görülebilirsin, çünkü bütün yargılarımız bizim bakış açımıza göre değişir. Hatta düşünce tarzımız bir olduğu halde bakış açılarımızın birbirinden farklı bulunması bizim aramıza uçurumlar koymaya yeter, bütün tartışmaları neticeden uzaklaştıran bu bakış açısındaki zıtlıktır. Şimdi ben bakış açımı söyleyeyim:

"Genel ve istiaresiz... Sebat, biz bunu süsleriz püsleriz, büyük bir şey olarak kabul ederiz, değil mi? Halbuki şunu tarafsız ve çıplak düşünelim; ahlaki karşılığını aynı manaya gelen bir kelimeye çevirelim, ne olur? Mesela inat, bir

nevi inat... İnadın kimlere özgü olduğunu söylemeye hacet yok. Bunu sen de bilirsin. İnadıyla meşhur bir yaratık vardır ki küçük bir ırmağın üzerinden geçmemeye bütün varlığıyla inat ve sebat eder. Birkaç kilometre dayak yer. O kadar kararlıdır ki zavallı sahibi yolu değiştirmeye mecbur olur. Şimdi şu hayvanda inadın, yani sebatın huysuzluğu, bolca bir dayakla son bulur, fakat konuşan hayvanda, insanlarda? Bütün hayat boyu sürer. Açtığı yarayı hiçbir şey kapatamaz. Mesela bir tüccar düşün, bu zat pamuk ticaretiyle uğraşıyor, servetinin yarısını kaybetmiştir, şimdi inat etmese, yani sebat etmese, iş değiştirse belki zararını kapatabilecektir. Bu 'belki' herhalde onun 'belki kaybettiğimi bu yüzden kazanacağım' hayalindeki sebatın 'belki'sinden daha emin ve faydalıdır. Bununla birlikte o yine sebat eder, o ticarette iflas eder. Edebiyatta da böyle; Parnasları[1] düşün, sonra Romantikleri, Sembolistlerin içinde bazılarını... Pardon, kendi edebiyatımızı düşünelim; işte Yeniler, işte Eskiler... İlerlemek sadece eskilikten sıyrılmak değil mi? Benim fikrim bu... Çünkü ilerleme eseri denilebilen bir şey yoktur ki eskisine benzesin! Falan şey ilerliyor, denilir, yani durumu değişiyor, başkalaşıyor, yani eskilikten çıkıyor demektir. Her şeyle beraber edebiyat da tabii ilerleyecek, yani eskilikten ayrılacak, bunu eskiliğe mahkûm etmek ilerlemenin doğal yasasına engel olmak gibi boş bir şey. İşte hakikati bu açıdan değerlendirenler eski tarzlarında, gazel söylemede, kaside yazmada sebat etmediler, ilerlemeye yani yeniliğe yöneldiler; bugün kütüphanelerimizin en saygın yerlerini işgal eden kitapları meydana getirdiler. Bir şair tanırım ki senelerce gazel yazdıktan sonra tarz değiştirmiş, hakikate karşı inat, yani sebat etmemiş, gerçek edebiyata yönelerek ilerlemiş, en kuvvetli yazı yazanların saygısını kazanmıştır. Sonra işte tanımadığım bir zat ki gayet zeki, erdemli, bilgiliymiş,

1 Parnasizm: 1886'da Fransa'da *Parnas* adlı derginin yayımlanmasıyla ortaya çıkan, şiirde gerçekçiliği temel alan akım.

bu tarzında sebat etmiştir. Ve Bursa'da vaktiyle yayımlanan *Fevaid*[1] dergisinde:

> ... Biz gazel yolunu terk edemeyiz, 'sizi zorlayan yok a, istediğiniz tarzda söyleyebilirsiniz, şunda üç beş kişiden ibaret kaldınız' denilecek olursa cevaben 'hakiki bir sairlik yeteneğiyle yaratılmıs olarak yetişmekte olan zeki insanların bu tarzı yeniden diriltecek kadar çok olduğunu' övünerek beyan ederiz.

diye inatçılığını ilan etmiştir. Bugün on beş senelik edebiyat hayatında 'ne vakte kadar' anlamında 'ne vakte dek' gibi soğuk ve sevimsiz sözlerle tıka basa dolu gazellerinden başka hiçbir esere sahip değil. Şimdi bu zat sebat etmeyeydi, yani inat etmeyeydi, o köhne ve sınırlı edebi tarzı terk edeydi bugün rivayet olunan sözde edebi gücüyle belki faydalı bir yazar, yahut uyuklatmadan okunur bir şair olurdu. Bu kısım sebatkârların inatları mantıklarını karartmış, hatta onlara zavallı *İsagoci*'yi[2] bile unutturmuştur. Derler ki: 'Biz eski tarz edebiyatı diriltmek arzusundayız.' Sen sorsan ki: 'Vay, eski tarz edebiyat öldü mü? Fuzuliler, Bakiler, Nef'iler, Nedimler, Naili-i Kadimler[3] ve eserleri?' 'Hayır' derler, 'onlar ölümsüzdür.' O halde ölmeyen bir şey, ölümsüz olan bir şey, nasıl diriltilir? Al sana bir karşı görüş ki uyuşmamış ama âdeta çarpışmıştır. Sebat, her şeyde zannediyorum böyle zararlı... Evet düşünülürse başarılı olunacak bir şeyin sebata asla ihtiyacı yoktur, onu sıkılmadan, doğal bir şekilde başarırsın, bir şey ki ona saldırmakta güçlük çekiyorsun, o vakit sebata, inada, yani zahmet çekmeye ihtiyacın var. Sonra kumara gelelim: Çantamın ayrı bir gözünde yirmi liram

1 (Faydalar) 1887 yılında Bursa'da matbaacı Murat Emrî Efendi tarafından yayımlanmaya başlayan bilim ve edebiyat dergisi.

2 Yeni Platoncu düşünür Porfirios'un en önemli eseridir. Aristoteles'in *Organon*'una bir giriş olarak tasarlanır. Bu kitap daha sonra Arapçaya da çevrilir. *Isagoci* medreselerde mantık ders kitabı olarak okutulmuştur.

3 Asıl adı Mustafa olan, İstanbul doğumlu 17. yüzyıl Divan şairi.

var. Kendimce bir usul takip ediyorum, bütün kumarcıların sebatının meyvelerini, inatlarının kazancını topluyorum. Bak nasıl: Bu yirmi lirayı dörde böl, beş lira eder, işte ben her gece kumar masasının başına giderim. Oynamaya başlarım. Beş liram gitti mi 'bu gece şansım yok' der, kalkarım. On lira kazandım mı 'bu kâfidir' der, yine kalkarım. Şimdi beş lirayı verdiğim gece onu tekrar alabilmek inadıyla beş daha, sonra bir beş daha, belki sonra bir beş daha versem sermayem, pardon anaparam mahvolacak. Yahut on lira kazandığım gece yeşil örtünün üzerinde parlayan paraların hepsini kazanmak hayaline yenik düşerek bu emelde sebat etsem kazandığımı verdikten başka zarar etmeyeceğim ne malum? İnanır mısın bu yöntemle her ay anaparamdan fazla para alıyor ve hiç zarar etmiyorum. Bak, bir ay otuz gece... Bunun on beşi şanssız ise on beşi mutlaka şanslı... Şanslı gecelerim on lira verdiğine karşılık şanssız gecelerim beş liramı alıyor. Bunu bütün arkadaşlarıma öğrettim, fakat inatlarına, kaybettikleri vakit zararlarını tekrar çıkarmak, kazandıkları vakit daha fazla kazanmak inadına şiddetle yenik düştüklerinden faydalanamadılar."

Sigarasını unutmuştu, ağzına götürdü, sönmüştü. Kalktı, kibriti aldı, tekrar sigarasını yaktı ve devam etti:

"Evet her şeyde inat... İşte mesela ben. Buraya geldiğim vakit İngilizceye başlamıştım, üç ay geçti daha doğru dürüst cümle okuyamıyordum. Düşündüm ve itiraf ettim ki buna karşı yeteneğim yok, hemen terk ettim, Almancaya başladım; bu kolay, bana uygundu. Şimdi İngilizceye bir kere başladım, diye sebat edeydim, onu öğrenemedikten başka Almancadan da olacaktım. Şimdi vicdanen itiraf ederim ki Almancayı sebatsızlığıma borçluyum. Bak, sen 'Tatlı Elemler'i çok beğendin, değil mi? Halbuki senin tavsiye ve arzu ettiğin sebata sahip olaydım o, gördüğün tabloları tabii bitirmiş bulunacaktım; sonra o yarım bırakılmış tabloların matemini, elemini hissedemeyecektim, 'Tatlı Elemler' meydana gelme-

yecekti. Ben sebatkâr olaydım gerçi yirmi tane sıradan ve büyük tabloya sahip olacaktım, fakat bir 'Tatlı Elemler'e asla... İşte bu beğendiğin tabloyu da dostum, sebatsızlığıma borçluyum. Oh nasıl izah etmeli... Söyleyeceklerimin hepsini birden söylemek arzu ettiğim için hiçbirini söyleyemiyorum. Öne sürmek istediğim delilleri karıştırıyorum, mantıksal tutarlılık kayboluyor, nihayet yine tekrar edeyim ki sebat, inat demektir. İnat ise o meşhur inatçıya yedirdiği dayakların on mislini insanlara ikram eder ki biz bu ziyafete galiba kötü talih diyoruz, sakın bana onu tavsiye etme. O, bir sanatkârın ölümü, kör olması demektir; en büyük şairler, en hakiki sanatkârlar, en büyük dâhiler dünyanın en hercai ve en sebatsızlarıdır. Sebat doğada bile yoktur. Bir asrın üç yüz altmış şu kadar bin gününün hangisi birbirine benzer; ezeli bir değişim süreci... Sebatı doğal sayanlar dünyada mutlak hareket hayal edenlerdir. Ne kadar sabit olsalar zamanın mutlak değişimi karşısında göreli bir inat ile üzülmüş olurlar. Saçma diyeceksin değil mi, fikrim saçma?"

Sigarasının mavi ve beyaz dumanları içinden, kanepeye yatar gibi yaslanmış, ayaklarını birbiri üstüne atmış canlı bir soru işareti şeklinde, parlak bakışlarıyla bana bakıyordu. Ne cevap vereceğimi, nasıl itiraz edeceğimi tayin edemiyordum. Nihayet köhne bir bilgelik taslama şaşkınlığıyla, sakin ve teredütlü fısıldadım:

"Cidden saçma... Zira '*Mânend-i şecer sâbit olur nâbit olanlar.*'"[1]

Şiddetli bir kahkaha fırlattı, sıçradı, ellerini omuzlarıma koydu, hâlâ gülüyordu.

"İşte" dedi, "sende de bir sebat ki bakış açısına ait..."

1 Ağaç misali büyür yerinde sabit olanlar.

Erkek Mektubu

Sevgili Sermet'im,

İşte nihayet evlendim. Bekârlığa veda ânımdan bir sene sonra, garip ve dengesiz bir aile hayatının süslü, garip salonunda, son derece garip ve kırgın, sana şu mektubu yazmaya başlıyorum; beraber geçirdiğimiz samimi eğitim hayatının unutulmaz, tatlı saatlerini dolduran tartışmalarımız hep neye aitti?.. Kadınlığa ve evliliğe dair, değil mi azizim? Sen yumuşak, sakin, ortalama, az güzel, az hisli bir kadın hayal eder ve isterdin; ben hırçın, heyecanlı, yüce, çok güzel, çok hisli bir kadın.

Sen daha bekârsın. Hayaline kavuşmanı bütün ruhumla temenni ederim. Ben evlendim, hayalime kavuştum. Fakat ne hayal kırıklığı... Hayır ne feci aldanış ki duygusal mutluluğuma bahtsızlık gecelerinin tansız ve ışıksız gölgelerini, vazgeçişin ve pişmanlığın karanlığını doldurdu. Bekârlarca bilinmeyen bu sır dolu "evlilik âlemi"nin belirsizlik uçurumlarına, efsanevi bir ümitle, güllerden ve nurlardan yapılmış peri saraylarına giden korkunç, karanlık ve dikenli mağara ağızlarına girilirken duyulan aşk tereddüdü titreyişiyle dahil olmuştum. Bu karanlıklar sönmedi, bu dikenler bitmedi. Elmastan, zümrütten saraylar görünmedi, ben bu kara vadinin girişinde âciz ve ümitsiz kaldım.

İşte bugünkü mevkiimin temsili manası...

Maddi manasını da açık açık anlatayım, dinle. Beni evlendirmeye kalkan ablamla teyzeme evvela şöyle bir nutuk atmıştım:

"Evlenmemi arzu ediyorsunuz, değil mi? Bu emelinize mâni olmam ve teşekkür ederim. Fakat bulacağınız kız benim hissimi memnun edecek bir halde olmalı. Benim istediğim kız asabi, ince, narin, heyecanlı, son derecc bilgili, musikiye aşina, son derece güzel, son derece hassas olmalı. Beni mesut etmeli, ben de ebediyen size minnettar kalmalıyım."

Ablam gülümsüyor, teyzem düşünüyordu. Ben devam ediyordum:

"Sıradan, bilgisiz, gevşek, hissiz, sessiz istemem, mutsuz olurum. Böyle etten bir heykelin kalp boşluğuna ruhumun en seçme hikâyelerini nasıl söyler, nasıl duygu nefirimi[1] üflerim?.. Dikkat ediniz, beni mutsuz etmeyiniz."

Sonra günlerce hayalimin ayrıntılarını ablama ve teyzeme telkin ettim. Onlar arzu ettiğimden ziyade dikkat ettiler, bana sevgili karımı buldular.

İlk gece, ilk hayal dolu gerdek gecesinin rüya kadar çabuk ve farkına varılmadan geçen zevk anlarında kendimi mesut zannettim. Bu oda ve bu gece ideallerime o kadar uygun, o kadar benzerdi ki... Girince etrafıma bakamadım, ince ve pembemsi duvağın altında gülümser ve şaşkın gibi duran karımın yüzünü açtım. Onu klasik bir tarzda; gözleri yerde ve mahcup bulacağımı ümit ederken gözlerini gözlerime dikmiş ve meraklı gördüm. Belki bir dakika, yani bir asır birbirimize baktık. Ben bir şey söylemek arzu ediyor ve bulamıyordum. Nihayet dedim ki... Bil bakayım ne dedim? *Eklere*[2] karıma karşı ilk aşk hitabım ne olmalıydı?..

Fakat ben, beklenmedik şeyler karşısında şaşıranlara has titrek bir sesle:

---

1 Boru şeklindeki müzik aleti.

2 (Fr. Éclairé) Aydın, açık fikirli, bilgili, görgülü.

"İsminiz efendim?" dedim.

O zavallı da kim bilir benden ilk hitabı nasıl beklerdi. Evvela sualim onu şaşırtır gibi oldu. Lakin hayretle buruşan güzel yüzüne şimşek hızıyla bir alay gölgesi düştü. Sanki o beni bu kadar boş bulmaktan kaynaklanan yükselme fırsatıyla o kadar yükseldi, o kadar yükseldi ki buluttan bakan gözlerini artık seçemiyor ve kendimi pek küçük ve derinlerde hissediyordum; yükseklerden aşağı doğru şu soruyla cevap verdi:

"İsmimi bilmiyor muydunuz efendim?"

Şaşaladım. Zihnimi toplamak için birkaç dakika dinlenmek icap ediyor, ağırlık merkezimi ayarlamam lazım geliyordu. Neyse "ikinci his" imdadıma yetişti ve iç kişiliğim beni aniden azarladı:

"Aptallığın lüzumu yok. Bir kadın karşısında söz mü bulamayacaksın... Bir rol, hemen bir monolog... İsterse soğuk olsun..."

Başladım:

"Bu şaşkınlığıma sebep güzelliğinizdir. Sevgilim. Affedersiniz, mümkün mü isminizi bilmeyeyim? Fakat..."

O kadar soğuk bir şekilde devam ettim ki karşımda ölçüsüz bir terbiyenin ürünü olan bu kızın cidden üşüdüğünü hissettim.

Hâlâ minnettarım ki beni üzmedi. Piyano çaldı, galiba biraz da dışarı çıktı. Sonra yine geldi, benim sıkıntımı geçirmeye, mahcubiyetimi tamir etmeye başladı. Sesinde o kadar tuhaf ve dayanıklı bir ciddiyet nağmesi vardı ki, eğer sesi ince olmasaydı bir erkek işitiyorum zannedecektim. Her şeyden beni imtihan etti. Ve galiba memnun olmadı. Kadınlık için fikirlerini izah etti. Ben zavallı dinliyordum. O tam bir serbestlikle erkeklere hâkim, kadınlara esir olmak üzere verilen çelişkili terbiyenin tehlike ve haksızlığından bahsediyor, prensipler, prensipler, prensipler yağdırıyordu.

Ben bütün bu nağmenin güftesini anlamayarak yalnız cilveli bestesini hayranlıkla ve takdirle dinlerken böyle mü-

kemmel bir zarif varlığa, kıymetli bir eşe sahip olmaktan iftihar ediyor, saadetimi fikren tasdik ediyordum. Balayında ne dediyse evet dedim. O kadar boyun eğdim ve minnettarlıkla hareket ettim ki o bu itaatkârlığı Bibi'sinde (küçük finosunda) bile görmemiştir zannederim. Ne vakit ki zehir ayları geldi, karımın sinirleri bütün gaddarlığıyla başladı. Bugüne kadar, on bir aydır aralıksız devam etmekte... Bir hiddet makinesi oldu, teşbihimi rica ederim kaba görme, ben de onun makinisti... Acınacak bir makinist... Bu sevgili makinenin kaynayıp buhar fışkırtması karşısında her gün tehlikeler atlatan, ıstırap çeken, yanan, haşlanan zavallı bir makinist!

Her gelen doktordan, hayal zannettiğim sakin bir nezaketle tedavisini istirham eder, kendimize özel doktor yapacağımızı vaat eder, doktor "Okumayı bırakacaksınız, katiyen okumayacaksınız, açık havada gezeceksiniz" dedi mi "Peki, teşekkür ederim" der, odadan çıkar, doktor defolunca bana hücum başlar:

"Teessüf ederim, böyle yatros[1] herifleri doktor diye davet ediyorsun, ben vahşi miyim, nasıl okumadan, insanlığımın gıdasını vermeden yaşarım. Vesaire vesaire..."

Şimdi sen dersin ki "Mademki on bir ay hastalığı devam ediyor, buna da alışılır." Hayır azizim, her gün sahneler değişerek devam ediyor, mümkün olduğu kadar monotonluk ve düzenlilik yok. Bak, sana karımın sinirlerinin on bir aylık kısa tarihini çizeyim:

Evvela bir piyano çılgınlığı başladı. Yemek yemiyor, kimseyi yanına almıyor, odaya kapanıyor, sürekli çalıyor, çalıyor, çalıyordu. Bir hafta yüzünü görmedim. Nihayet bir gün kapısına gittim, bekledim, ne kadar beklediğimi hatırlayamıyorum, fakat pek çok...

Piyano biraz sustu, galiba notalar değişiyordu. Kapıyı vurdum. Hizmetçi zannetti, haykırdı:

"Defol kız! Ne istiyorsun? Defol!"

---

1 (Rumca) Doktor; argoda "doktor müsveddesi" anlamında.

Ben tatlı ve dertli bir sesle:

"Hayır azizem, benim" dedim, "lütfen kapıyı açınız."

Şiddetle cevap verdi:

"Mümkün değil!.."

Ben hiddetlenir gibi oldum:

"Nasıl mümkün değil? Bu benim hakkım değil mi? Açacaksınız mutlaka! Gireceğim, size bir şey söyleyeceğim."

Hiddetimi hissetti. Rica etti, ben ısrar ettim, yalvardı yakardı.

"İstemem git" dedi, "üzerime fenalık geliyor, vahşetin, canavarlığın lüzumu yok, git."

Benim inat kafam tuttu, ısrar ettikçe ettim. Onun da hakikaten üzerine fenalık geldi, kapının önüne yığıldığını duydum. Artık hıçkırıklar arasında "Ah canavar, ah yamyam..." azarını işitiyordum. Kapı açtırıldı, kayınvalide, hizmetçiler koşuştular, doktor geldi. Karım tam üç hafta yatakta kaldı. Herkes bana, yani yamyam efendiye darıldı. Kayınvalidede, hatta –o hınzırlara ne oluyor bilmem– hizmetçilerde bile surat iki karış!

Bir daha böyle vahşete cesaret edemedim. Karım iyi olunca bir duş, bir hafta sonra bir masaj çılgınlığı çıkardı. Bütün hizmetçiler, validesi, ben, vücudunu ovmaya başladık. Hepimizi haşlıyor, yatakta çırpınarak kemiklerini kırmaya kalktığımızdan, kısacası hepimizin eşekliğinden bahsediyor, yavaş söz söylemesini bilmiyor, haykırıyordu.

İki ay sonra bir sükûnet gelir gibi oldu. Herkesle konuşur, sonunda mutlaka bir kavga çıkarırdı. Ben biçare, ip üstünde cambaz; dengemi kaybedecekmişim gibi parmaklarımın üzerinde yürüyor, yamyamlığımı hatırlayarak medeni karımdan dehşete düşüyordum. Mesela beni tatlılıkla çağırır, derdi ki:

"Çocuğumuz olsa iyi olmaz mı? Mesut mu oluruz?"

Ne diyeyim? "İyi olmaz" desem berbat! Bari "Çok iyi olur" diyeyim, derim. Bir cevap alırım ki hiç bilmediğim Çince kadar anlaşılır:

"Ben Cenan gibi düşünüyorum. Ya çocuğumuz kız olursa onu nasıl terbiye ederim? Kendim gibi mahvolmaya aday değil mi; halbuki sen benim bahtsızlığımdan nasıl zevk alırsan onun felaketinden zevk almak vahşetini arzuluyorsun!"

Daha neler, neler... En nihayet yine bir okuma çılgınlığı icat etti. Elinde gözü kör olası münasebetsiz Loti'nin *Désenchantées*'si.[1] Bu kitabı okudukça bana o kadar tuhaf, o kadar derin bakarak dalıyor ki bunun garabetini mümkün değil sana yazamam. Sanki her şeye sebep benim, ben olmasam mesut olacak... İşte yine çığlıklarını işitiyorum. Beni bulamadı, hizmetçilere bağırıyor. Korkuyorum ki buraya gelecek, bu yazdıklarımı isteyecek. Saklasam burada baykuş gibi yalnız ne yapıyordun diyecek, versem okuyacak, kıyametleri koparacak. Oh ne vicdan azabı Sermetçiğim, günümüzün marjinal çocuk terbiyesi yöntemlerinin bu neticeleri! İşte bu vicdan azabıyla, daha doğrusu onun gelişinden korktuğumdan dolayı heyecanla senin mektepteki hayaline kavuşmanı temenni ediyor ve buracıkta onun çığlıkları işitme duyumu parçalarken: "Ah neredesin, yumuşak, sakin, orta boylu, az güzel, az hisli bir kadın?.." diye haykırmak, bağırmak, çırpınmak istiyorum.

---

1 *Les Désenchantées* [Hayal kırıklığına uğramışlar, hayata küsmüşler]: Asıl adı Louis Marie Julien Viaud olan, uzun yıllar yaşadığı Türkiye üzerine birçok eser vermiş Fransız romancı Pierre Loti'nin (1850-1923) 1906 tarihli romanı. Türkçeye *Bezgin Kadınlar* başlığıyla çevrilmiştir.

İlkbahar

Köydeydik... Temiz ve ölçülü bir coşkunun neşesiyle haykıran küçük çağlayanın o kadar yakınındaydım ki suyun düşüşüyle uçuşan görünmez zerreler hayali bir yağmur gibi yüzümü ıslatıyor ve köpeğim yüzükoyun uzanmış yarım kapalı gözleriyle bu ilk gördüğü manzarayı seyrederek kımıldanmaya cesaret edemiyordu. İhtiyar meşe ağaçlarının; nemli taşları örten sık ve vahşi çalılar üstüne zümrüt yeşili ve titrek benekler halinde gölgeleri düşüyor, yeni çıkan narin ve şeffaf otlar çağlayanın dokunaklı ve baştan çıkarıcı ninnisiyle nazlı bir çocuk uykusu uyuyordu.

Hiçbir ses, ne bir kuş, ne bir böcek bu tatlı tatlı şakıyan sessizliği bozmuyordu. Rüzgâr, hareket, hatta hayat; sanki bunlar sonsuza dek sönmüştü. Ben ve köpeğim mutluyduk. Bu yeşil baharın seraplı rüyası içinde, her şeyi unutmuş; elemden, emelden, arzulardan uzak; mutluyduk. Ben de onu taklit etmiş, yüzükoyun yatmıştım. Yazın büyüleyici kokusunu, altımdaki taze ve temiz toprağın çıkardığı sarhoş edici bahar kokusunu kokluyordum.

Bilmiyorum bu keyifli umursamazlık içinde ne kadar kaldık! Fakat çağlayanın uçarı sesi değişmeye, yeşil gölgeler yavaş yavaş dağılarak kararmaya, beyaz köpükler esmerleşmeye, akşam rüzgârları görülmez dalgalarıyla serin bir veda nefesi gibi esmeye başladı. Akşam oluyor ve uyanmak

lazım geliyordu. Ayağa kalktım, "Haydi Koton" dedim, "artık gidelim."

Uysal köpeğim kalkmak istemiyor, "Niçin böyle münasebetsizlik ediyorsun?" der gibi, manidar ve parlak gözleriyle, kederli ve yalvaran bakışlarla bana bakıyordu. Zavallıya keyfi ve mutluluğu mahvolacağından acıyordum. Tekrar yanına oturdum, güzel başını, düşük kulaklarını ellerimle okşayarak:

"Evet, gideceğiz Kotoncuğum" diye teselli ediyordum, "gideceğiz, burada yaşadığımız mutluluk ânını da bütün geçen ve geçecek mutluluklar gibi geçmişin hatıralarına terk edeceğiz. Birkaç saat sonra gece belirsiz ve gizemli karanlıklarıyla çökecek; şimdi çakılların, otların arasında saklanan alaycı kurbağalar metalik ve ürpertici naralarıyla karanlıkta birer görülmez hayalete dönüşen ağaçları raks ettirecek, bu güzel ve cennet gibi yer korkunç ve karanlık bir kâbus olacaktır. Ah bilsen ki bütün mutluluklar, bütün baharlar, bütün zevkler ne kadar aldatıcı ve geçici rüyalardır!"

O, söylediklerimi anlamıyor, yalnız gülen yumuk gözlerinin müteşekkir parlaklıklarıyla sevincini belli ediyor ve yanına oturduğumdan, nazikçe okşayışımdan burada sonsuza dek kalmaya razı oldum zannederek şiddetle kuyruğunu sallıyordu.

Öğrenim Hatıraları

Çirkin Bir Hakikat

Aşağıdaki satırlar henüz bir Fransız evinde pansiyoner bir mekteplinin hatıra defterinden kopya edilmiştir.

Oh ne çirkin şeyler... Bu hayat ne kadar sefil, bu toplum, bu insanlar, özellikle bu kadınlar ne kadar adi, ne kadar ruhsuz?.. Nihayet bunu da mı işitecektim; bu müthiş, bu yaralayıcı, bu öldürücü hakarete de mi hedef olacaktım?.. Ben ona o kadar hürmet ederken; bütün adiliğiyle, ihtiyarlığıyla, çirkinliğiyle beraber en hoş, en müstesna, en tapılası genç kızlara bile gösterilemeyecek nezaketler gösterirken; onda hiç olmazsa güzel, sanatkâr bir ruh olduğuna hâlâ aldanmak istemeyen bir kanaat, bir ruhsal ihtiyaçla inanarak, o hafif, sarı, ince çizgilerle buruşmaya başlayan yorgun simasında yine manidar bir gençlik hatırası bulmaya çalışırken o ne kadar çirkin düşünceler arkasında koşuyor, insanı üşüten, titreten, feryat ettiren ne iğrenç hatıralar arasında dolaşıyormuş...

Ah bu kadınlar!.. Bu akşam bilmem nasıl oldu, nasıl başladı?.. Onun yine garip, sırf söylemiş olmak için söyleyenlere mahsus bitmek tükenmek bilmeyen gevezelikleri arasında nefretlik bir hadiseyi izah eden birkaç perişan kelimecik ağzından kaçmış bulunuyordu.

"O, buradaydı. Kocam dostlarıyla beraber çıkmıştı; küçük, uzun uzun nefeslerle uyuyor, ihtimal ki zavallı biraderini, ancak senede bir kere görebildiği bu kardeş ruhunu görerek dalıyordu. Biz senin odana geçtik. Gevezelik etmek için orası ne kadar uygundur değil mi?.. Vesaire..."

Ah bu sefil kelimeler, bu çirkin cümleler... Demek ki biz Kristal'de o adi, sevimsiz "Cafe Concert"in gürültülere, patırtılara birer rezil mesken olan soğuk mermerli masalarının kenarında çıplak kol ve bacaklarıyla göbek atan birkaç zavallı kızcağızın; hayatlarını namusları pahasına kazanan birkaç Alman fahişesinin sefaletlerine acırken o, –ah ismini söyleyemeyeceğim– o adi, o kaba, o her türlü hissiyattan mahrum, rezil herif buradaymış, benim odamda, henüz bir en ufak bir fuhuş kokusu, en hafif bir adilik havası bile uçmayan namuslu evimin ortasında, en saf, en bakir, en sevimli emellerime, en samimi, en duygusal üzüntülerime; sonsuz aşk hazinelerinin henüz ilk mutluluklarını tatmaya başlayan kalbimle en ince temennilerime birer sessiz şahit olan bütün bu eşyanın arasında yalnız ikisi... Yalnız ikisi bulunuyorlarmış!.. Ah, ben buna tahammül edemiyorum, benim hissiyatım bunu, bu iffetsiz, bu çirkin hikâyeyi kabul etmek istemiyor.

Ve işte bu akşam, dün iki sefil vücut tarafından çiğnenen, ezilen zavallı yatağıma girerken ta başucumda asılan resmi, onun, o namussuz kadının resmini görmek istemedim. Yüzünü tamamıyla duvara doğru çevirdim. Ve "Oh işte daima böyle saklanmaya mahkûm kalacaksın; adi kadın!.." diye haykırarak zaafından titremeye başlamış olan bu fakir, bu çelimsiz varlığımı, o artık kirlenmiş iffetiyle aşağılık bir manzara arz eden yatağımın içine attım.

Gözlerim yavaş yavaş yumuluyor ve başımın üzerinde rengârenk fistanlar ve parıltılarla karışık büyük bir fuhuş âlemi dönüyor, beni de kuşatıyordu.

Feridun

Küçük Hikâye

Ay Sonunda

Bir mekteplinin hatıra defterinden kopya edilmiştir.

Acaba ne için bunları düşünüyorum, bu akşam bana bu siyah, bu acı hatıraları tekrar ettiren şey nedir?.. İşte odamdayım. Biraz başım ağrıyor, daha doğrusu biraz çokça içtim. Bir his, anlaşılmaz bir sebep bana daima geçmişimi düşündürüyor.

"Oh yalnızlık, yalnızlık..." diyorum. Her zaman çıldırasıya sevdiğim bu hayatın bütün acılıkları, bütün boşlukları gözlerimin önüne geliyor: Ah ailem; kim bilir onlar şimdi ne kadar bahtiyardırlar. İhtimal ki henüz yemek yemişlerdir. Babam bir köşede yorgun bir tavırla gazetesini okuyor, annem, ah sevgili anneciğim, elinde bir şey dikmekle meşgul, kardeşlerim henüz yemek trapezinden ayrılmamışlar, haddinden fazla yiyenlere mahsus ağır tavırlarla gevezelik, gürültü ediyorlar. Elmas –kedimizin ismi– boş bir sandalye üzerinde belini yükselterek geriniyor, onlara bakıyor. Ne saadet, ne saadet... İşte ben burada biranın verdiği hafif baş ağrısıyla dertlerimi yazmaya çalışırken onlar orada mesut, rahat bir hayat geçiriyorlar... Ya ben?.. Ah bu hayat, bu benim hayatım, bu sefil, bu yırtık, bu elemli hayat... İşte geçen seneler... İstanbul tarafında hareketsizlikler, karanlıklar

içinde unutulmuş ümitsiz bir köşe. Orada geçen koca bir sene, sonra bu Beyoğlu hayatı. Buradaki odam, yirmi iki yaşımın olanca arzularıyla heyecanlanan kalbim... Sevmek, ah sevebilseydim, birisini, yalnız birisini sevebilseydim; belki mesut olur, belki hep dertlerimi unuturdum, heyhat!.. İşte Artemisya, işte Melpomeni, hatta işte Lusi, işte Olimpiya... Hepsi, hepsi unutuldu, hepsi hayal, hepsi birer hikâye oldu. Kim bilir belki şimdi Artemisya arkadaşlarıyla o büyük evin içinde soluk soluğa koşuşurken Melpomeni, o zavallı, fakir, o sükûnetlere, matemlere sığınak olan evinde, yeni evinde bir fistan dikiyor.

İşte Lusi'nin piyanosu dalga dalga bir polka nağmeleriyle kulaklarımı dolduruyor. İşte Olimpiya sokağın ortasında kahkahalarla gülüyor. Ve ben yazıyorum, hiç onlara önem vermeyerek. Bilmiyor, işitmiyor gibi görünerek, fakat ağlayarak, sessiz sedasız, içimden, ruhumdan ağlayarak bunları, bu öldürücü hisleri yazıyorum.

Üzerimde –üçüncü kat apartmanda– bir yığın genç çocuk sesleri gürüldüyor, hiç şüphe yok ki oynuyorlar, gülüşüyorlar... Ah yalnız ben, yalnız ben mi ümitsizim?..

Odamda her şey bana ümitsiz görünüyor. İşte kitaplarım, işte hatıra defterim, işte gazetelerim, hep kederli birer zavallı kimsesizliğiyle düşünüyorlar...

İşte tiyatro dürbünüm bu akşam da kullanılamamış olmak bahtsızlığından dolayı gözü yaşlı!

Bir yere gidemiyorum, ne tiyatroya, ne bir kahveye, ne hiçbir yere... Çünkü param yok... Ah bu hastalık, bu miskinlik!

Yollar çamurlu, pis... Lastik alınmak ister, potinlerim[1] tamire muhtaç bir halde, saçlarım haddinden fazla uzamış, yakalarımı henüz çamaşırcı getirmemiş, çoraplarım eskimiş... Hep para gerektiren daha binlerce ihtiyaç var... Hal-

---

1 Koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.

buki bende ancak kırk para, evet kırk para mevcut ve daha aybaşına kadar üç gün, üç günlük hayat lazım!..

Bu akşam kimseyi görmedim, kimseyle görüşmedim, sevgili Ayda'mı ihmal ettim, verdiğim söze önem vermedim, erkenden buraya, odama geldim, bunları düşünüyor, bunları yazıyorum. Ne için, acaba ne için?..

Çünkü param yok... Ve anlıyorum ki beni üzen, hasta eden, öldüren hep budur. Niçin ben zengin olamıyorum, ben de lastik tekerlekli arabalarla bütün Beyoğlu halkının imrenen bakışları önünde *Grand Rue*'yü[1] geçemiyor, niçin her gece Tokatlıyan'da,[2] Yani'de,[3] o güzel, süslü masaların başında, o iştah açıcı yemeklere, o nefis şaraplara daima bigâne kalıyorum? Ah benim ne kabahatim var?.. İşte hiç saçsız bir kafa, işte şişman karnıyla fıçıya benzeyen bir herif, daima şeker piyasasından bahseden, daima pamuğun kaça çıktığını hesaplayan iki zavallı beyin, işte hiç çalışmadan, hiç terlemeden, hiçbir zavallılık görmeden, hiçbir saat ertesi gün nasıl yaşayacağını düşünmeden milyonlar kazanmış bir genç, bir mirasyedi... Acaba bunların benden fazla neleri var?.. Ah para, yine para, hep para... Fakat ey kıymetli maden, niçin benden bu kadar korkuyor, uzaklaşıyorsun, emin ol ki seni teslim edeceğim eller; pek yumuşak, pek nazik eller olacaktır. Heyhat işte tekrar ceplerimi karıştırıyorum, bir köşecikte kalmış bir onluk daha zuhur edivermek ihtimali beni heyecanlandırıyor... Ne gezer, hepsi dört, dört tane onluk, onların da birisi silik... Oh zavallı paralar. Zavallı bütün servetim!..

Aslına uygundur.
Feridun

---

1 *Grand Rue de Pera*: Bugünkü İstiklal Caddesi.

2 Tokaytlıyan Oteli: 1884'te tiyatro binası olarak inşa edilir, 1897'de Mıgırdiç Tokatlıyan'a verilir. Tokatlıyan Otel'i hizmete girdiği dönemde İstanbul'un Pera Palas'tan sonraki en büyük oteliydi.

3 Yanni Birahanesi (1878): Yanni Cacavopoulos birahaneyi ilk olarak Beyoğlu Gönül Sokakta açtı, sonra İstiklal Caddesi Balyoz Sokağa taşıdı. Mönüsündeki bira çeşitleri, büyük salonları ve Avusturyalı, Alman ve Macar müşterileriyle tipik bir Viyana birahanesiydi.

Küçük Hikâye

Bir Perdelik Komedi

Yaşasın Dolap

Ahmet Bey: Elli yaşında
Bihter Hanım: Yirmi iki yaşında
Hamit Bey: Yirmi beş yaşında
Hizmetçi kız ve uşak

Alafranga bir yatak odası: Büyük dolap konsol, ayna vesaire-Koltuklar-Duvardaki saat gecenin birini işaret eder.

BİRİNCİ SAHNE

Ahmet

Ahmet Bey *(Kendi kendine)* — Aman ya Rabbi. Bakalım bu gidişle başımıza daha neler gelecek!.. Yirmi dört saatten beri ağzıma bir lokma kuru ekmek bile koymadım. Canım hiçbir şey istemiyor ki, evet yirmi dört saat, içinizden hanginizin bir gün aç kaldığı var.

Hürriyet ilan edildiği günden beri müracaat etmediğim hile, başvurmadığım tedbir kalmadı. İşte kırk gün oluyor, belki kırk türlü fikir düşündüm.

Bilemiyorum. Ah sebebini bilemiyorum. Zihnimin olanca faaliyetine, kollarımın şu müthiş kuvvetine rağmen hiçbir şey yapamadım.

Vaktiyle ben neydim, nasıl adamdım, böyle sizin karşınıza gelir de dertlerimi mi sayardım, ben, ben hafiyeydim. Benim merciim doğrudan doğruya Yıldız'dı.[1] Sırası geldiği zaman dairedeki en büyük memurlar, hatta nazır bile benden korkar, o İzzet Paşa'ya[2] mensuptur, derlerdi.

İzzet Paşa... Allah yüz bin kere belasını versin, işte ben onun bir kölesi, onun sadık, çok sadık bir kuluydum. Ne görür, ne duyar, ne anlarsam ona yazardım. Herkes zorla senede sekiz ay alınabilen aylıklarıyla borçlar içerisinde yaşar dururken ben her ay ödeneğimi alır, daima yükselen rütbemle göğsümü gere gere gezinir, eğlenirdim.

Heyhat, işte bugün beni bakanlıktan kovdular, bu bir şey değil, tensikat kuralı gereğince iyice tenkihata[3] uğratıldıktan sonra yine beş bin kuruş kadar tutan maaşımla hayatımı temin edebilirim. Fakat korkuyorum ki o eski sadakatlerime, hizmetlerime bedel beni büsbütün mahvetmesinler...

Ah keşke ölseydim, keşke beni de öldürseler, mahvetselerdi... Şüphe yok ki daha memnun olacaktım. Herkesten hakaret, her taraftan nefret görüyorum. Zannediyorum ki yanımdan geçenler yüzüme tükürmemek için kendilerini tutmaya çalışıyor.

Hele bugünkü işittiklerim. Halktan göreceğim şey yalnız hakaret olsa yine razıyım. Ahmet öyle önemsiz şeylerden utanır takımdan değil... Elhamdülillah namus, vicdan, hamiyet kelimelerinin gölgelerine bile sahip değilim... Fakat korkuyorum... Beni tutacaklar, tutuklayacaklarmış. İşte ben bundan korkuyorum. Bugün kahvede o yığın yığın gazetelere bakarak "Ah ya Rabbim! Kucak kucak zararlı belge, bunlardan biri daha birkaç ay evvel gözüme ilişse, birinin elinde veya cebinde görsem, ah babam olsa jurnal ederdim. Hele şu

---

1 Sultan II. Abdülhamit'in yaşadığı Yıldız Sarayı.

2 Abdülhamit dönemi hafiye teşkilatının başındaki, Abdülhamit'in en yakınındakilerden Arap İzzet Holo Paşa (1852-1924) kastediliyor.

3 Bir dairede gelirle gideri birbirine uydurmak için memur aylıklarında ve memur sayısında yapılan kısıntılar.

Tanin,[1] hiç şüphe yok o zaman bir yerde yakalarsam bir günde bakan olurdum" diye düşünüyordum. Kulağıma bir ses geldi. Yanımdakiler konuşuyorlardı. Dikkat ettim. Birdenbire tüylerim ürperdi. Sapsarı, mosmor, kıpkırmızı, hayır hayır, belki simsiyah bir renge girdim. "Ahmet Samim"[2] diyorlardı. Ahmet Samim mi, aman hafiyeymiş, çok can yakmış, bu sayede bir paşaya damat olmuş, büyük bir memuriyet yakalamış. Aman ya Rabbi, ben, beni söylüyorlar... Kaçtım. Doğru buraya, eve geldim. Ne yapayım... Aman ne yapayım, beni tutacaklar, beni öldürecekler, kim bilir belki denize atacaklar.

(Dışarıdan ayak sesleri işitilir.)

Birisi geliyor. Kimdir o?.. Ha sen misin Bihter; kendi kendime düşünüyordum. Bilmem ne yapmalı, nasıl kurtulmalı?

İKİNCİ SAHNE

Ahmet, Bihter

Bihter — Başka türlü olmaz bey, kaçmalı. Bana kalırsa Avrupa'ya kaçmaya da lüzum yok. Bursa'daki akrabalarından birine gider, şimdilik misafir olursun, Meclis-i Mebusan açılıp da ortalık yatışıncaya kadar oradan bir yere ayrılmazsın. Senin orada olduğunu kim bilecek?

Ahmet — Kimse bilmez, değil mi?..

Bihter — Tabii kimse bilmez. Böyle tehlikeli bir zamanda burada kalmak hiç iyi değildir. Ne olur, ne olmaz. Görmüyor musun, ele geçenler ne hallere düşüyor...

Ahmet — Canım bir türlü senden ayrılmak da istemiyor.

Bihter — Ya ben, ben istiyor muyum acaba, fakat çare yok ki... Bir süreliğine ayrılmamak isterken büsbütün birbirimizi kaybetmek de doğru olamaz değil mi?

---

1 II. Meşrutiyet'in ilanının ardından, Tevfik Fikret, Hüseyin Kazım Kadri ve Hüseyin Cahit tarafından kurulan gazete. Kısa sürede İttihat ve Terakki Partisi ile özdeşleşmiş, partinin yarı resmi yayın organı olmuştur.

2 Ahmet Samim (1884-9 Haziran 1910): Fecr-i Ati şairi ve gazeteci. İttihat ve Terakki aleyhtarı yazılarından dolayı öldürülmüştür.

Ahmet — Hakkın var sevgili karım.

Bihter — O halde hemen yarın buradan hareket etmelisiniz, hatta bu geceyi bile burada geçirmeniz münasip değil. Şimdi gidiniz. Bu geceyi bir otelde geçiriniz, ne olur ne olmaz, belki şimdi gelir, seni tutarlar.

Ahmet — Şimdi mi?.. Hakikaten... Benim burada ikamet ettiğimi herkes biliyor. Evet, evet, bu gece bile burada bulunmamalıyım. Gidiyorum sevgili Bihter'im, gidiyorum. Kim bilir kaç ay birbirimizi göremeyeceğiz.

Bihter *(Üzgün)* — Ne çare, hele sen kurtul da, zararı yok yine bir gün olur eskisinden iyi yaşarız. Git beyim, burada kalmak senin için tehlikeden uzak değildir.

Ahmet — Evet gideceğim, bu akşam, hemen şimdi, şimdi gideceğim. Fakat nasıl, hiç hazırlığımız yok.

Bihter — Hazırlık mı, ne hazırlığı?

Ahmet — Çamaşır falan...

Bihter — O bir şey değil... Şimdi beş dakikada hazırlattırırım. *(Bihter çıkar.)*

ÜÇÜNCÜ SAHNE

Ahmet Efendi *(Yalnız)*

Ahmet — Evet şimdi gitmeli, hemen gitmeliyim... *(Pencereden bakarak)* Birisi geliyor, aman bir komiser olmasın. Hayır bir yolcu... Ne kadar da korktum, az kaldı yüreğime bir şey inecekti. Lakin Bihter'den ayrılmak da bana ne kadar acı geliyor, zavallı kadın, bir taraftan bana git diyor, diğer taraftan gözyaşlarını zapt etmek için uğraşıyor. Ah bu kadın kalpleri ne kadar da hassastır. Gitmeli, ne çare, birkaç ay, belki bir sene bu güzel memleketten, bu rahat evden, bu sevgili kadından ayrılmalı... Of düşündükçe aklıma bin bir türlü şeyler geliyor. Ya bu geceyi nerede, hangi otelde geçireceğim... Orası hiç hatırıma gelmemişti. Tenha bir yere, bir otele... Ha Sirkeci'de...

(...)[1]

Ahmet — Hayır Bihter, korkacak hiçbir şey yok, bak sana sırasıyla anlatayım... Ne o?.. Dışarıya mı çıkıyorsun, hayır otur, bak meselenin en tuhaf tarafı neresi...

Bihter *(Kendi kendine)* — Şimdi Hamit de gelecek, aman ya Rabbi...

Ahmet — Ne düşünüyorsun. Artık telaşa yer yok.

(Bu sırada kapı çalınır.)

Bihter *(Kendini zapt edemeyerek)* — Eyvah mahvoldum, işte geldi.

Ahmet *(Telaşla)* — Geldi mi, kim, komiser mi?

Bihter *(Kendini toplayarak)* — Komiser ya, şüphesiz komiser, gördün mü?.. Şimdi ne yapacaksın, jurnal ettiğin, denize attırdığın yüzlerce adamı unuttun da hiç telaşa yer yok diyordun, gördün mü şimdi?

(Bu sıra kapı daha şiddetli vurulur.)

Ahmet *(Telaşla odayı dolaşır, etrafa bakar.)* — Nereye kaçmalıyım, nereye kaçmalıyım, oh! Aç şu dolabı, şu dolabı aç Bihter, çabuk ol...

(Bihter dolabı açar, Ahmet Efendi fistanların arasına girer, kapak kilitlenir, bu sırada Hamit Bey odaya girer.)

SEKİZİNCİ SAHNE

Bihter, Hamit, Ahmet

Bihter *(Hamit'e koşarak, hafif sesle)* — Sus, kocam burada, dolabın içinde... Sen komisersin, şimdi evin her tarafını arayacağız, yüksek sesle bazı sorular sor... Dikkat, dikkat sevgilim.

---

1 Bu eser dört parça halinde tefrika edilmiştir. Ancak 2. ve 3. parçaların tefrika edildiği, *Serbest İzmir*'in 9. ve 10. sayıları bulunamadığından bu kısımlar eksiktir. Aşağıdaki kısım dördüncü ve son tefrikadır.

(Yavaş yavaş odayı ararlar... Bihter başına bir örtü alır.)

Hamit — Ahmet Efendi evindeymiş diye işittim.

Bihter — Hayır efendim burada değil.

Hamit — Vazifem her tarafı aramaktır hanım.

Bihter — Buyurun efendim, istediğiniz tarafı arayınız.

(Hamit kitapları karıştırır. Yatağın altına bakar. Kanepenin arkasına eğilir.)

Hamit — Diğer odaları da görmek isterim.

Bihter — Buyurunuz efendim.

(Yanıbaşındaki odaya geçerler... Orada Bihter'in heyecanlı sesleri işitilir.)

Ahmet Efendi *(Dolapta kendi kendine)* - Zavallı Bihter, nasıl heyecanlı heyecanlı soluyor, ah sevgili karıcığım, beni ne kadar sevdiğini işte şimdi anlıyorum.

(Beş dakika sonra Hamit'le Bihter tekrar gelirler. Hamit'in yüzü kızarmış, Bihter'in saçları bozulmuş!)

Hamit — Vazifemi yerine getirmede yardımcı olduğunuz için teşekkür ederim hanım. Allahaısmarladık!..

Bihter — Uğurlar olsun komiser efendi.

(Hamit gider, Bihter süratle aynada kendine düzen verir. Sonra dolabı açar. Ahmet Efendi saçları karmakarışık çıkar.)

Ahmet — Gitti, gitti değil mi?

Bihter — Fakat azizim ne kadar sıkıldım, halime bak bir kere.

Ahmet — Ya ben sevgili karım, heyecanımdan az kaldı boğuluyordum. Teşekkür olunur ki şu dolap aklımıza geldi.

Bihter — Evet, hatırımızda olsun da yine birisi gelirse...

Ahmet — Evet yine dolaba saklanırım değil mi?.. Yaşasın dolap!..

(İkisi bir ağızdan) Yaşasın dolap!!!..

(Perde iner.)

Feridun

İki Mebus[1]

Otuz sene sonra:

Mavi ve serin bir sonbahar gecesiydi. İri ağaçlarıyla hakikatten uzak bir peri ormanına benzeyen muhteşem bahçenin ortasındaki edebiyatçılar toplantısında bir hafta evvel ölen şair Perviz'in[2] hayat ve kişiliğine, sanat ve başarısına dair bir konferans veriliyordu. Aydınlık bir rüya caddesi gibi uzayan ve uzadıkça hayalileşen düzgün yolun sonunda, toplantı yerinin kapısı uzak ve serap gibi bir saray girişini andırıyor, beyaz ve iri peronun basamakları, yanlarında sırayla yükselen mermerden yapılma mitolojik kadınların ellerinde tuttukları güzel ve parlak elektrik kürelerinden yağan donuk ve tatlı ışıklar altında göz kamaştırıcı bir açıklıkla parlıyordu. İhtiyar ve ilgisiz ay, seyrek ve ince bulutların arasından, lakayt ve aceleyle geçiyor; dışarıdan caddenin gürültüleri, eğlenceli bir şehrin sırlarla dolu bir zevk memleketinin geleneklerinin müziği gibi belirsizlikle yankılanıyor, büyük ve sık ağaçların aydınlıkla karışan canlı ve ışıklı karanlıklarında görünmez ürpermeler meydana getiriyordu. Geniş ve beyaz kaideleri üzerinde sanki ezeliyeti düşünen beyaz heykeller; bu şimdi yaşamayan ünlülerin iz bırakan ve ölümlü hatıralarının sim-

1 Milletvekili.
2 Ömer Seyfettin'in kullandığı takma adlardan biri.

gesi, üzerlerine dudaksız ve gayriinsani buseler halinde düşen yaprak gölgeleri altında hissedilmeyen rüzgârın ketum nağmeleriyle sanki canlanıyor, sanki kımıldıyorlardı...

Konferans yarım saat evvel başlamıştı. Aydınlık yolun hüzünlü tenhalığı içinde, hareketli bir gölge gibi narin bir genç, elleri cebinde, önüne bakarak ilerliyordu. Galiba şimdi kuğuları uyuyan büyük ve boş havuzun kenarına, bahçenin bu en sık ve uyuyan yerine gitmek istedi; yarı karanlık yola, birbirine sarılmış heybetli ağaçların altına sapacaktı; yanından bir ses geldi:

"Nereye evlat, böyle..."

Döndü. Bu, temiz ve henüz pek yeni bir heykelin gösterişli ve desenli kaidesine dayanmış yetmişlik bir ihtiyardı. Tanıdı.

"Ne o, aziz üstat" dedi, "burada yapayalnız ne yapıyorsun?"

İhtiyar, dayandığı heykeli göstererek

"Arkadaşımla, gençlik yoldaşımla konuşuyorum" diye cevap verdi.

Beyaz ve çok saçlarıyla, yetmiş senenin çöktüremediği güçlü ve dik vücuduyla hâlâ dinç ve sağlam duran ve gençlerin, bütün İstanbul'un, belki bütün Türkiye'nin "feylesof"[1] dediği bu zatta pek garip bir mizaç, pek tuhaf bir tabiat vardı. Şiddetli bir egoizm onun bütün varlığına hâkimdi. Her neden bahsederse kendi söylüyor, muhatabını bezdiriyordu.

"Evlat!" diye teklifsizce hitap ettiği genç, Vedit, İstanbul'un en ateşli, en bilgili, en saygıdeğer mebusuydu. Talebeliği zamanında umumi bahçelerde, bu ihtiyar feylesofu dinlemekten epeyce hoşlanırdı. Fakat şimdi... En ziyade onun iddialarından, edebiyatından bıkmıştı. Yarım asır evvelki kof ve ilkel edebi hareketler artık dinlenemezdi. Zaten

---

1 Burada kastedilen kişi, "Feylesof Rıza" olarak bilinen, şair, filozof ve devlet adamı Rıza Tevfik Bölükbaşı'dır (1869-1949). Aynı zamanda spora düşkünlüğüyle de bilinirdi.

bütün bu manasız gevezelikleri beş altı sene evvel belki yüz defa bizzat feylesoftan dinlemiş, ezberlemişti. Yine bu garip ihtiyara yakalanmamak, onun bir kütüphane kataloğu gibi yalnız, sonu gelmez ve bilinmez yazar isimlerinden, unutulmuş kitap başlıklarından oluşan bezdirici bilgileri ve sohbeti altında acı çekmemek için:

"Geziniyordum" dedi, "şimdi yemek yedim. Bu gece yazılacak yazım, hazırlanacak nutkum var. Geç kalmayacağım."

İhtiyar feylesof hayretle sordu:

"Demek Perviz için verilen konferanstan haberin yok?"

Vedit omzunu silkerek cevap verdi:

"Var. Fakat dinlemeye tahammülüm yok. Artık edebiyat beni sıkıyor..."

Feylesof yaklaşmış, kalın adaleli kolunu gencin omzuna atmıştı.

"Zavallı Vedit!" dedi, "Acıdım sana. O halde ihtiyarlamışsın. Ne vakit ki insan edebiyattan nefret hissetmeye, kafiyeler, mısralar gözüne boş, anlamsız, bıkkınlık verici görünmeye başlar, ihtiyarlığın soğuk ve kemikten iskelet elleri onun kalbine uzanmış demektir."

Ve heykeli göstererek ekledi:

"Evet bu da... Bu zavallı Tevfik Fikret de duygusal yorgunlukla ihtiyarlayınca edebiyattan nefrete başlamış, gençliğindeki bütün heves ve hayallerini kaybetmiş, bir kötümser olmuştu. Sonra hep acılarını mırıldandı, dökemediği gözyaşlarını besteledi ve matemlerini sonsuza dek bizim ruhumuza bıraktı..."

Vedit ansızın asabileşmişti:

"Rica ederim, üstat, edebiyattan bahsetmeyiniz!"

Feylesof, muhatabı göremese de açıkça ve mutsuzlukla yüzünü buruşturarak, sanki inler gibi:

"Niçin?" dedi.

"Niçin mi? Çünkü tavrınız pek eski... Pek klasik! Mesela şimdiki sözünüzü, hatta elinizle şu heykeli göstermenizi

köhne ve klasik buluyorum. Karşınızda kendimi edebiyat öğretmenlerinin tuhaflıklarına tahammül etmeye mahkûm bir mektep talebesi zannediyorum."

Vedit, bütün sınıflarda birinci olmuş, ekonomi ve toplum bilimlerinden birinci olarak diploma aldıktan sonra ilk yayımladığı sosyoloji makalesi, değil Türkiye'de, hatta bütün Avrupa'da ve Amerika'da ani bir şöhret kazanmış, hemen uluslararası geçerliliği olan lisana tercüme edilerek, yine uluslararası "Birleşmiş İnsanlık ve Bilimler Derneği" tarafından en büyük ödüle layık görülmüştü. Lakin bütün bu başarılar onu değiştirmemişti, mütevazı olmadığı gibi kendini beğenmiş ve kibirli de değildi. Şimdi, hissinde ne kadar zayıf bir egoist olduğunu iyice bildiği feylesofu, bu zavallı ihtiyarı gücendirdiğinden birdenbire pişman oldu ve onun dargın bir lisan ile:

"O halde hiç konuşmayalım..." demesine gülerek:

"Hayır konuşalım, sevgili üstat!" diye karşılık verdi; "Konuşalım, fakat bilirsin ki ben mebusum. Daima mesleğimden bahsetmek, ona dair konuşmak, onu düşünmek isterim; söyleyiniz, siz de evvelden bir mebus değil miydiniz?"

Gönlünü bütün bütün almak ve kendini tamamıyla affettirmek için feylesofun koluna girdi. Yürümeye başladılar. Genişçe yolun etrafında sıralanan eski ve yeni şairlerin, ünlü yazarların şaşmış heykelleri derin bir cansız sessizlik içinde mustarip ve meraklı, onlara bakıyor gibiydi. Feylesof mırıldandı:

"Evet, hatta ilk Meclis-i Mebusan'da[1] üyeydim."

Vedit, arkadaşının hâlâ katı duran pazusunu sıktı:

"O halde mesleğimizden bahsedelim. Ben de faydalanırım!"

Bu "faydalanırım!" sözü ihtiyarın bütün zaaflarını okşadı. Lafının dinlenmesi, onun çocukluğundan beri yegâne saadetiydi. Bir çocuk gibi sevindi. Orada, yolun kenarında sık ağaçların, bol ve parlak yaprakların altında bulunan bir kamış kanepeyi göstererek:

"Buraya oturalım da..." dedi.

---

1 1908'de Meşrutiyet'in ilanından sonra yapılan genel seçimler sonucu oluşan Osmanlı parlamentosu kastediliyor.

"Oturalım..."

Oturdular. Vedit biraz uzakta kalan lambaların tatlılaşan ışıkları içinde ihtiyar dostuna bakıyordu; bu tıpkı bir söz makinesi gibiydi; mükemmelen dokuz lisan biliyor, bir milyona yakın kitap okuduğu rivayet olunuyordu. Şimdi yanında düzgün ve akıcı bir üslupla Meşrutiyet'in ansızın ilanını, ilk Meclis-i Mebusan'ın nasıl zorluklarla açıldığını ve kendisinin ilk konferanslarını, nutuklarını, başarılarını, aldığı heyecanlı alkışları, payitahtın güvenliğini sağlamaya nasıl memur olduğunu, o vakitki sultanın karşısına nasıl çıktığını anlatıyorken, Vedit onun yetmiş senelik hayatını düşünüyor, hayalinde senelere, aylara, haftalara bölüyor, bir milyon kitap okumak için her gün en az üç kitap okuyup bitirmesi lazım geleceğini hesap ediyordu.

Feylesof, o kadar şiddet ve muhabbetle önemsediği geçmişin hatıralarının coşkusuyla:

"Ah siz" diyordu, "siz pek mesutsunuz. Yorulmadan, üzülmeden kazanıyorsunuz. Düzenli ve huzurlu çalışıyor, gerçekten ve rahatça başarılı oluyorsunuz. Halbuki biz! Hayatımızın en güzel devresini, değerli ve geri gelmeyecek gençliğimizi, artık sizin, son neslin mümkün değil tahayyül ve tasavvur edemeyeceği bir mutlak esaret içinde geçirdik. Bilim ve erdem en büyük cinayetti. Namuslu olanlar mahpuslarda çürütülüyordu. Vatan can çekişiyor, son nefeslerini veriyordu. Evet bugün, yakında kurulacak olan 'Avrupa Birleşik Devletleri' heyetine girmesi için bütün diplomatların, parti reislerinin başkentine koşuştukları güçlü ve heybetli Türkiye; bu muazzam ve muhteşem devletimiz, komşularımıza sürekli heyecanlar veren korku ve dehşet saçan ordumuz, dünyada o vakit yayımlanan ne kadar mizah gazetesi varsa hepsine alay sermayesi olmuştu. Bugün Avrupa'nın en soylu, en zeki, en zengin ve faal bir kavmi olmak üzere tanınan Osmanlılar, tereddütsüz 'Avrupa'da çergesini[1] kurmuş

1 Derme çatma çadır, göçebe çadırı.

bir çete!' diye aşağılanıyor, medeni varlıkları kesin olarak inkâr ediliyordu."

Vedit önüne bakarak:

"Mübalağa ediyorsunuz..." dedi.

Fakat feylesof yaşlılığın verdiği gayriihtiyari bunaklıkla coştu:

"Mübalağa mı? Büyüklüğü ve başarıları içinde büyüdüğünüz bu muazzam devletin bölünme planı yapılmış. Hatta paylaşım haritası bile çizilerek basılmıştı. Cehalet, yeşil ve siyah bir karanlık, yalnız mavi neşesiyle sizi zevkten sarhoş eden bu parlak ufukları örtmüştü. Herkes birbirine kötü niyetli, düşman, haindi! Yalnız kin, bağnazlık, alçaklık, yolsuzluk vardı. Çalışanlar aç kalıyor, öğrenenler aşağılanıyor, bilim âşığı olanlara genel bir nefret besleniyor, bilgi affolunmaz bir küfür sayılıyordu..."

Vedit yine feylesofun lafını kesti:

"Mübalağa, mübalağa... üstat! Sizin eski edebiyatınızda bir sanat varmış! İşte şimdi onu yaparak zevk alıyorsunuz, yani gulüv[1]... Mümkün mü bu kadar yıkılmış olan bir millet otuz sene içinde bütün milletlere üstün olsun?"

Feylesof başını salladı ve gülümsedi:

"Evet mümkün, evlat! Bizim devrimimiz pek tuhaf olmuştu. Çağdaşlarımızdan birçokları yardım isteme ve feyz almayı, taklit kanununu inkâr ediyor; 'Kendi çevremizde, kendi milli çevremizde sınırlı ve muhafazakâr biçimde yükselelim' diyorlardı. Eğer çoğunluk, cehaletin yaygınlığından faydalanarak fikirlerini kabul ettirebilselerdi, hakikaten bu kadar yükselme ve gelişme mümkün olamazdı. Fakat biz, o vakitki gençler galip geldik, faydalanma ve taklidi kabul ettirdik. Avrupa medeniyetini, Batı'nın ilerlemelerini titremeden, çekinmeden kabul ediverdik. Nasıl tabir edeyim? Yıkılış hastalığını tedavi için bütün ilaçları bizzat yapmakla, bizzat

---

1 Eski edebiyatta mübalağanın ayrıldığı üç dereceden (tebliğ, iğrak, gulüv) en şiddetli olanı, taşkın söz.

kimyahaneler inşa etmekle ve asırlarca çalışmakla uğraşmadık. Devalar icat ve tertibine kalkmadık. İlacı hazır bulduk. İşte bu harici ve hazır hapı şüphelenmeden, tiksinmeden yuttuk ve şifa bulduk. Evet, Batı'da nesillerin hazırlayarak, peş peşe gelen dehaların vücuda getirerek miras bıraktığı ilerlemeleri biz bir hamlede kendimize mal ettik. Merdivenin en üstüne sıçradık. Zaten bu da pek tabii toplumsal bir hadise, kolektif bir durumdu. Gecikmiş kavimler gelişim binasına yavaş yavaş çıkmaya razı olmazlar, fırlarlar, asırların birikmiş yükseliş kuvvetiyle yükselirler. İşte Japonya... Gerçi bugün bizden geridedir, fakat daha otuz kırk sene evvel, ani denebilecek bir şimşek hızıyla o da ihtiyar Batı'nın çalışmalarının meyvelerini aldı, kendine mal etti. Biz daha devletten sayılmayacak kadar aşağılayıcı bir kayıtsızlığa maruzken, o milli varlığını ispat etti. Ah evet, sen Meşrutiyet'ten sonra doğdun, serbestlik ve özgürlük içinde büyüdün. Eğer on yaş daha [büyük] olaydın bu güzel yapının, bu büyük ve güzel bahçenin yerinde viraneler, yıkık kulübeler, harap evler, sefil ve sıska köpeklerle dolu, tenha, dar, ümitsiz sokaklar bulunduğunu hatırlayacaktın..."

İhtiyar feylesof anlattıkça heyecanlanıyor, heyecanlandıkça en küçük ayrıntıyı canlı bir ifade ile anlatıyor; ellerini kaldırıyor; bazen ayağa kalkıyor, tekrar kanepeye yığılıyor, hikâyesine hararet ve hareketle devam ediyordu. Vedit dinlemekten yorulmuştu. Zihnen yarınki nutkunu hazırlıyor, bu ihtiyarlık sayıklamasına tutulmuş eski mebusun yanında, yarın yeni bir mebus sıfatıyla gireceği meclisi düşünüyor; otuz senelik bir hayat farkını bu orantısızlıkla karşılaştırarak insanlığın önündeki gelişim asırlarını hayal ediyordu.

Feylesofun coşkulu konuşmasının bestesini uzak ve çınlayan bir nutuk gibi işitiyor, güfteye, içeriğe ilgisiz kalıyordu. Halbuki zavallı ihtiyar ilk Meclis-i Mebusan'ın reisi[nin] kim olduğunu, vilayetlerden gelenlerin liyakat derecelerini, kendi nutuklarını, ilk partileri, milliyet tartışmalarını, anlayışsız-

lıkları, ahalinin garip düşünce tarzını, güzel ezberlenmiş bir savunmayı tereddüt etmeden söyleyen serbest ve usanmaz bir avukat masumiyetiyle anlatıyordu.

Vedit, başka şeyle meşgul olarak manasından kurtulduğu bu sözlerin sedasından da azap çekmeye başladı. Sıkılıyor ve hafif bir hararet, sıcak ve hissedilen bir nefes gibi şakaklarına yükseliyor, küçük başlığının altındaki çok saçlı başı kaşınıyordu. Eski ve ihtiyar mebus hâlâ, karşısındakilerin bilgisizliklerine nasıl hücum ettiğini, taraftarlarının azlıklarına rağmen sahip oldukları nüfuzu naklediyor, hatta karşıtlarından aldığı cevapları aynıyla tekrar ediyordu. Vedit, saçlarını karıştıran narin elini yeleğinin cebine soktu. Artık boğulacaktı... Küçük ve radyum mineli zarif bir saat çıkardı. Güçlü bir ışıkla kendi kendine parlayan rakamlar, parlak yelkovan, aydınlık gecenin mor ve ışıklı karanlıkları içinde geceyarısını gösteriyordu. Dayanamadı:

"Artık gitsek" dedi, "zira üşüyorum."

Feylesof meşhur olan hafızasının olağanüstü şiddetine feda olan zayıf kavrama gücüyle her saati kendisine beş lira getiren bu güçlü ve saygıdeğer genci sıktığını anladı.

"Evet, evet gidelim" diyordu, "hakikaten soğuk. Lafa daldık. Konferans da bitmek üzeredir... İstersen bir parça da oraya gireriz."

Vedit yine reddetti:

"Hayır, ben gideceğim."

Feylesof:

"Öyleyse ben de giderim. Yalnız sıkılıyorum" dedi.

Kalktılar. Rüzgâr yoktu. Ay kaybolmuş, batmıştı. Yolun etrafındaki yüksek ve muazzam ağaçların üstünde siyah gökyüzü, mavi ve saçılmış elmasları andıran sayısız ve sonsuz yıldızlarıyla, yıldızlı ve tılsımlı bir nehir gibi ebediyetin bilinmezliğine doğru uzuyor; heykeller korkunç ve beyaz hayaletler halinde donuk ve dilsiz bakışlarıyla önlerinden geçen bu iki aldatıcı ve şöhret hastası faniye, nihayet bir gün

yanlarına mermerden temsili vücutlarıyla mutlaka gelip dikilecek olan bu iki yaşayan meşhura alaycı ve mütebessim, bakıyorlardı.

İkisi de susuyordu. Artık toplantı yerine yaklaşıyorlardı. Zavallı Perviz'in ebediyete intikali için bestelenen matem havası, ilahi ve belirsiz bir heyecan uyandırarak şarkı söyleyen birinin uzaklardan gelen âhı samimiyetiyle feylesofun uğuldayan kulaklarına çarpıyor, elektrik küreleri karanlıkta ışıktan iri inciler, yoğun ve heybetli gözyaşları gibi parlıyordu.

Feylesof durdu; bu kırık, ağır, ölümcül ezgiden, bütün hayatında gayriihtiyari bir inatla varlığını inkâr ettiği var olmayan ruhu şimdi birden içlenmişti. Ellerini, karanlıkta garip bir göz yanılgısıyla daha beyaz görünen saçlarına götürdü.

"Zavallı aziz ölüler!" dedi.

Genç mebus hâlâ düşünüyor, asla bir şey duymuyordu. Nutkunu yazacağı bu geceyi, bu kıymetli vakti ihtiyar bir geveze ile geçirdiğinden, zamanını telafi için asabileşiyor ve dostunun koluna girerek:

"Haydi üstat, çabuk yürüyünüz! Dinleyiciler çıkmadan acele edelim, boş birer dirijabl[1] bulalım, sonra otomobillere kalırsak, geceden kırk dakika kaybederim..." diyordu.

---

1 (Fr. *Dirigeabla*) Yönlendirilebilir balon. Zeplin.

Kazık

Tesadüfen oradan geçiyordum. Yağmur olanca şiddetiyle yağıyordu. Yollarda çamur insanın dizlerine değil hatta beline kadar bile çıkacak bir derecedeydi. Babıâli'nin üst kapısı önünde kenarlarından şıpır şıpır sular damlayan birkaç bayrak etrafında yaklaşık elli altmış kişi toplanmış bekliyorlardı. Sonra orta yerde birisi bir elinde şemsiye, diğer elinde saçaktan damlayan sularla yazıları bozulmuş bir kâğıttan bir nutuk okumaya çalışıyor, kenarlardan, uzaklardan sırf sefil haline acıyarak bakanları bile kendini dinliyorlar sanarak bağırıyor, bağırıyor, bağırıyordu.

Acaba bu bir miting miydi? Arkadaşım bunun ancak bir mektep mitingi olduğunu söylüyor, "Baksanıza hepsi çoluk çocuk" diyordu. Hakikaten de öyleydi.

Gittikçe şiddetlenen yağmurun aralıksız kamçıları altında elindeki kâğıdın kabarmış noktalarını da okumaya çalışan konuşmacı artık kâğıdını büktü, cebine koydu. Bir eliyle kulağını kaşıyarak etrafında azala azala sekiz on kişiye düşen müthiş topluluğa ıstırap dolu bir bakış attı.

Artık dayanamadım. Yanımdaki arkadaşımı dürterek, bu kalabalığın ne olduğunu sordum. Zavallı adam, şemsiyemden akan sularla daha ziyade ıslanmamak için biraz açık durarak, "Miting!.." dedi.

Sonra düşünerek ilave etti:

"Hürriyet iyi değilmiş de yine bütün gazetecileri eskisi gibi sürgün edeceklermiş... Zavallı gazeteciler!.."

S

Küçük Hikâye

Elma

Ali Canip Bey'e

Heyecanlı, ateşli, şiddetli aşklar ayrılıksız bir vefa bağının yakarak yelpazeleyen hararetli kanatları altında söndükten sonra, aşkın o tatlı ve yıkıcı heyecanları, aralıksız nöbetleri ebedi ve mutlak bir sahiplik şarabıyla tatmin ve tedavi olunduktan sonra duyulan nekahet sakinliği... Ah bu hayal gücü ne kadar mahzun ve tatlıdır, bilir misiniz? Biz de Süzun'la, bu sahici ve genç artistle günlerce, haftalarca, aylarca, hatta yıllarca seviştikten sonra yorulmuş, hastalanmış, bitkin kalmıştık. Evvela yataklarımız, sonra odalarımız ayrılmıştı. Artık geceleri geç vakte kadar benim odamda beraber oturuyor, ben yarın sınıfta öğrencilerime yazdıracağım notlarla, konularımı düzenlemekle uğraşıyor; o daima heyecan duymak ve zevk almak için aşk ve cinsellikle dopdolu romanlarını okumaya dalıyordu. Bununla birlikte ayrılamıyorduk... Gömdüğümüz mukaddes aşkın yaslı hatıraları bizim için o kadar değerliydi ki bir gecelik ayrılık, kurtulması imkânsız bir vicdan azabı bırakacak bir günah olabilirdi. Yemeklerimizi karşı karşıya yerdik. Ve bizi samimi ve sade soframızda bir yabancı görseydi mutlaka bunamış iki kardeş zannedecekti. Evet, aşkla ihtiyarlamıştık, ruhumuz sanki felçliydi.

İşte yine bir sonbahar akşamı ufacık yemek odamızda sade yemeklerimizi ağır bir sessizlik içinde yiyorduk. Küçük kristal yemişlikten iri ve kırmızı bir elma almış, bıçağımla soyuyordum. Nasıl oldu bilmem, gözüm Süzun'a kaçtı. Gittikçe bana uzun görünmeye başlamış olan narin burnu sanki daha ziyade uzamış, kaşları daha ziyade incelmiş, boynu daha ziyadc zayıflamışı. Ve gözlerini garip ve şiddetli bir dalgınlıkla soyduğum elmaya dikmiş, kırpmadan bakıyordu; gayriihtiyari sordum:

"Ne daldın, azizem, öyle..."

"Hiç..." dedi.

Fakat ikazımdan mustarip olduğunu yüzünden anladım. Önündeki bardakla oynamaya başladı. Ben yine elmamı soyuyordum, boş ve ikircikli bir sessiz dakika geçti. Sonra tuhaf ve garip bir sesle dedi ki:

"Bu elma sana bir şey hissettirmiyor mu, sevgilim? Sana kıymetli bir hatıra hatırlatmıyor mu?"

Tekrar yüzüne baktım. Kızarmıştı. Mavi ve yorgun gözleriyle anlamamış gözlerimde, üzüntüyle ve rica edercesine, sanki bir cevap arıyordu. Elma... Bu bana ne hissettirebilirdi? Hatıralarımı yoklamak için geriye, çocukluğuma doğru zihnimde dönerek şimdi karanlık ve önemsiz bir geçmiş olan yirmi altı seneyi bir anda yaşadım. Düşündüm; hiçbir şey yoktu... Hatta ömrümde bir elma ağacı bile görmemiştim!

Süzun hâlâ yüzüme bakıyordu. Belli belirsiz bir sıkıntı hissettim ve soyduğum elmayı yemeye başlayarak gayriihtiyari:

"Evet" dedim, "on yedinci asrın sonuna doğru İngiltere'de tenha bir bahçenin sessiz bir köşesinde tek bir elma ağacı vardı. Bir gün bu ağacın altında dalgın ve düşünceli bir adam yatıyordu. Ağacın üstünden bu adamın ayaklarına bir elma düştü. Ve bir 'deha' uyandırdı. O adam Kepler'in yeni kitabını yazdığı cisimlerin dengesi konularını düşünen ünlü bilgin Newton idi. Elmanın düşüşünü gördü, düşündü, çalıştı ve 'evrensel yerçekimi' kanununu keşfetti. İşte bana bu elmanın hatırlattığı bilimsel ve kıymetli ha..."

Lafımı kesti:

"Ne sıkıcısın! Rica ederim sus..."

Ve ağlamaya başlayacakmış gibi mavi gözlerini küçülterek ince kaşlarını çattı. Darıldığını, canını sıktığımı anladım. Fakat niçin darılıyordu... Bunu soracaktım. Bana vakit bırakmadı.

Mavi ve yorgun gözlerini, asla unutamayacağım, acı veren hüzünlü bir edayla tabağımın içindeki elma kabuklarına dikerek:

"Zavallı aşk!" dedi, "ben Madam Amade'nin sofrasında ilk defa birbirimizi gördüğümüz akşam verdiğin elmayı, o elmayı verirken eğilerek o kadar heyecanla ve duygulanarak bana fısıldadığın Musset'nin şiirini hatırlayacaksın sanıyordum. Fakat heyhat..."

Perviz

Pervanelerin Ölümü[1]

Dışarıda, bütün şeffaf çivit mavisi sırlarıyla yüklü ve tatlı yaz gecesi... İçerde lambamın yeşil abajurundan dolayı zümrüt rengi karanlıkla gölgelenen tenha ve sakin odamda ben... Bazen rüzgârın sarhoş eden kokusu ile uyuyan muhitlerin uzaklıklarından yankılanan tek tük ve hicran dolu bülbül sesleri kurbağaların metalik kahkahalarına karışıyor, sonra yine sessizlik, bu hararetli, yakıcı gecenin hafifçe şarkı mırıldanan ezeli sessizliği...

Çalışma hırsıyla bütün gençlik zamanlarımı üzerlerinde geçirdiğim kitapların nihayet bulmayan satırlarında yorulan gözlerimi biraz dinlendirmek için okumayı terk ediyorum. Ve arkama dayanıyorum. Fikrim yorgun, zihnim kavramak istediği şeylerin çeşitliliğinin sıkıştırması karşısında bitap... Oh! diyorum. Hiçbir şey düşünmeksizin öyle duruyor, kulaklarımın ansızın başlayan uğultularını dinliyorum. Lambanın etrafında üç dört pervane dolaşıyor, boş gözlerle onların hareketlerini, tereddütlü uçuşlarını takip ediyorum; birbirlerine ters yönde dönüşlerle ışığın etrafında dönüyorlar, bazen abajurun üzerine konarak dinleniyorlar, sonra yine uçmaya başlıyorlar; uçarak, dinlenerek, yine uçarak artan

1 1909'da yayımlanan bu hikâye, bazı değişikliklerle, 1912'de *Yirminci Asırda Zekâ* dergisinde (Sayı: 9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], s. 142-143) yeniden yayımlanmıştır.

şevkleriyle nikel lambanın kızgın şişesine hücum etmeye başlıyorlar. O kadar hızlı hücum ediyorlar ki zavallı minimini başları ile şişenin yakıcı çarpışması ümit kırıcı ve uzak bir hain darbe gibi işitiliyor. Birdenbire asabi bir üzüntü duyuyorum; ellerimle onları lambanın etrafından, o kadar arzuyla atıldıkları bu yakıcı, mahvedici ateşten kovmak istiyorum. Hiç aldırmayarak, ellerime hiç önem vermeyerek, belki hiç görmeyerek yine atılıyorlar. O vakit "Zavallıcıklar! İsterseniz yanınız!" diyor, geri çekiliyorum. Serbest kalınca hücumları artırıyor, bu arzulu facianın çarpışma sesi daha çok işitiliyor. Evvela en küçüğü son bir hücumdan sonra, başı yanmış, ayakları kavrulmuş, lambanın dibine, dairevi gölgenin içine düşüyor. Biraz sonra ikinci, daha sonra üçüncü... Arkası üstü, ikisi açık kitabın sayfalarında, biri kitabın dibinde kalıyor. Dördüncü, arkadaşları gibi istediği makama erişmek için acele ediyor, çılgın hücumlarına en şiddetli bir ihtirasla devam ediyor.

Düşünmeye başlıyorum; bu ateş... ve bu zavallı önemsiz varlık... İlkbaharın nemli geceleri bütün kâinatı iri ve buharlaşan bir siyah gözyaşı damlası gibi örttüğü zaman karanlık ve geniş tarlaların yeşeren derinliklerinin sırlarında büyüyen bir bakir öpücük kadar hafif, yere düşmüş bir şeffaf çiçek gibi esmer bir koku... Aman ya Rabbi! Bu karanlıkların yavrusu, bu şeytan gölgesinin çocuğu olan zavallı niçin bu ateşe böyle atılıyor, şevkine hayatını feda ediyor. Bu hırs, bu emel, bu arzu, bu aşk... Oh sonuncu, dördüncü de düşüyor, ölüyor, ölüyorken mikroskopik iki siyah nokta gibi ancak fark olunabilen gözleri ışığa dönük ve onu şiddetle arzuluyor... İster istemez üzüntüm artıyor, katilleri olan ışığın aydınlattığı çevrede bu zavallı ölülerin bulunması, bana daha acıklı geliyor. Lambayı kısıyor, söndürüyorum. Evvela karanlıkta cenazeciklerini göremiyorum. Sonra gözlerim alışınca hepsini, dördünü de cansız, hareketsiz birer siyah leke gibi görüyorum.

Şüphesiz bir hiç olan, olayların şüphesiz en önemsizi olan şu zavallıların ölümü ruhumda ciddi, belirsiz ve dayanılmaz bir siyah matem uyandırıyor. Sağdaki pencereden giren ay ışığı büyük kenarı masanın önünde asılı duran küçük kitap rafına temas etmiş bir yardımcı ışık gibi yansıyor. Ben aynı matem ve üzüntü boyun eğişiyle cenazeciklerimi seyrediyorum. Aşkları, arzuları, emelleri, hırsları, sonra bütün bunların mutlak sonu olan ölümü düşünüyorum. Yardımcı ışık büyüyor, büyüyor, büyüyor; rafı, rafın altına yığılmış diğer kitapların siyah lekelerini, pişman olmuş bir ölüm meleği heykeli gibi hüzünle yükselen lambayı geometrik gümüşi yayılışına dahil ediyor, dört trajik ölümün matem sahnesi olan kitapların ve masanın üzerine yayılıyor, ilk defa ölülerin ikisini, sonra üçüncüsünü, sonra dördüncüsünü şefkatli ve merhametli bir yumuşak ışıkla yaldızlıyor, sanki ışıktan bir gözyaşıyla onları kefenliyor.

Dışardan, uykulu ufukların garip uzaklıklarından gelen tek tük ve hicran dolu bülbül sesleri, kurbağaların zincirleme, metalik tınılı ahenklerine karışıyor, saf şarap gibi kokan rüzgâr, hissedilmeyen ve görülmeyen parıltılarla masanın üzerinde, ayın beyaz ışığı altında parlayan notları, kitap yapraklarını titretiyor, sanki bu demin yaşayan, çırpınan zavallı ölülerin nezih ve nazik matemini gizli ve sır dolu kanatlarıyla yelpazeliyor... Ben ümitsiz ve kederli, emellerimizin, arzularımızın, ihtiraslarımızın, mutlak ölümlülüğümüz karşısındaki trajik anlamsızlığını hatırlıyor; boşluklar... sonsuz ve açık seçik boşluklarla, karanlık ve bilinmez yokluklarla derinleşen bu korkunç uçurumun başında kayıtsız ve şen, aldananlar için, yalancı rüyaların heyecanlı ve aldatıcı beşiğinde mutlu ve habersiz oyalananlar için... ah zavallı kendimiz için acı ve zehirli gözyaşlarıyla sonsuza dek ağlamak istiyorum!..

Kuşadası

Perviz

Busenin Şekl-i İptidaisi[1]

Gece yarısı... Gayet muhteşem, gayet süslü ve heyecan uyandıran bir yatak odası... Karşımda hayal edilemeyecek derecede nefis bir vücut... Yeşil ipek örtülü geniş divanın üzerine uzanmış, arzulu ve hayret dolu gözlerimle elektrik ışığının menekşe rengindeki fanustan sızan uykulu alacakaranlık rengi altında, başka âlemlerden kaçırılmış, sanki bilinmez masallardan alınıp diriltilmiş ve ete kemiğe büründürülmüş şeffaf bir peri gibi yumuşak ve nazlı soyunan bu güzel kadının serap gibi hareketlerini seyrediyordum. İlahi ve dini bir beyazlıkla tevazudan sarhoş ve bitap, bir melaike yuvası gibi sakin ve insanüstü duran mavi perdeli yatağın ayakucunda, büyük aynaya bakarak yavaş yavaş korsajını çözerken beyaz kolları, beyaz omuzları, bütün duyuları, ruhu, bütün varlığı titreten adlandırılması imkânsız bir aydınlıkla parlıyor, etekliklerini çıkarmak için eğildikçe dolgun kalçalarıyla, pembe ışıktan arkasıyla, bir şiir ve rüya tanrıçası gibi ruhani, belli belirsiz ve hakikatten uzak görünüyordu. Kalbim çarpıyordu. Birkaç dakika sonra benim ihtiraslı ve ateşli kucağımda pembe ve titreyen bir tatlı hakikate dönüşecek olan bu güzellik ve gençlik hayalini sabaha kadar, ebediyen böyle seyretmek, uzaktan bir zihinsel zevkle tadını çıkarmak istiyordum. Her tarafım titriyor, yüzüme sıcak, görünmeyen ve

1 Öpücüğün İlkel Şekli.

hissedilmeyen bir rüzgâr temas ediyor, pantolonumun ceplerindeki ellerime şiddetli bir sıtma geliyor, fikrim dağılıyor, muhakemem perişan oluyordu.

*

İşte üç yüz franka alınan bir aşk gecesi! Bu kadar nefis, fevkalade ve mükemmel bir güzelliği tesadüf eli, hani evliliğin o kaba ve ihtiyar eli mümkün değil bana takdim edemezdi. Bu kıllı, katı ve buruşuk el, bize bazen yanılarak, istemeyerek verdiği hüsnü, balayından sonra ne kadar bozar, ne kadar zehirler... Soğuk geçim dertleriyle evlilik sahnesinin en göz alıcı dekorları yıkılır. Bu feci ve yavaş yavaş gerçekleşen yıkımdan başka ne görürüz? Söyleyiniz. Nihayet bir gün anlarız ki, tamiri imkânsız, acıklı bir harabe ortasındayız... Saçlarımız ağarır. Sebepsiz ve derin bir hayıflanmayla ıstırap çekeriz. Borç senetleri, hesap pusulaları ceketlerimizin iç ceplerini şişmanlatır ve bu kabartıların endamımızın görünüşünü çirkinleştirdiğini artık hiç düşünemeyiz. Gamlı, üzgün, bayağı, şiir ve hayalden uzak bir hayat yaşamaya başlarız. Sonra doktorumuz da sanki bir şey keşfetmiş gibi, bir gün bize der ki: "Dostum, sizde nevrasteni[1] var. Okumayınız, düşünmeyiniz, kederlenmeyiniz. Açık havada geziniz. Şehirden uzak yerlerde oturunuz." Fakat nasıl? Bunu bilmez, bilmek vazifesi değildir. Çaresizliğinizi izah etseniz anlamaz. Anlamak istemez. Hatta ayrıntılı açıklamanızı bile gayriihtiyari ortaya çıkan bir hastalık belirtisi sayar.

*

Çoraplarını çıkarıyordu. Ah, ne ayaklar... Ne tombul, ne düzgün dizler... Sincabi ince ipekten dekolte gömleğiyle parlayan bu kadın bir ideale benziyordu. Kendimi masalımsı ve renkli bir sinematograf resmi karşısında zannediyordum. Biraz sonra şu beyaz ve bekleyen yatağın içinde tamamıyla benim olacaktı. Ve bu saadet üç yüz frankın sayesinde

1 Sinirsel güçlerin zayıflamasından doğan nevroz.

benim oluyordu. Böyle bir ilerleme çağında, böyle bir hoşgörü ve uyumluluk çağının uygun çevresinde doğduğumuz için kendimizi cidden mesut saymaya hakkımız yok muydu? Vaktiyle olağanüstü bir güzellikle bir gecelik temasa bütün bir hayat veriliyordu. Kleopatra âşıklarını birlikte olduklarının ertesi günü öldürüyor; bir aşk, bir kadın için yıllarca değil asırlarca savaş oluyor, yüz binlerce adamlar boğazlaşıyor, tarih öncesi ve dinler öncesi ormanlarda yaşayan anomanganlar gibi, hani o kuyruklu babalarımız gibi birbirlerini parçalıyorlardı. Şimdi onlardan ne kadar uzaktayız. Artık kahramanlığa, kana, heyecana, cesarete, hatta fazilete lüzum yok. Üç yüz frank... Yalnız bir gece! Fakat bin gece ile bin bir gece ile arasında ne fark var? Mademki geçecek, asırların gecelerinin de sonsuz bir yarını gelecek. Mademki her şey geçmiş ve hayal olacak!.. Düşünüyor ve ona bakıyordum; yatağa giriyor, çevik ve zinde bir güçsüzlükle uzanıyordu. Sincabi, ince ipek gömleğin altında yarı açık, kabaran dolgun kalçaları, narin ve şuh bel, kim bilir ne kadar heyecan veren nefis uyluklar... Kalbimin şiddetle çarptığını işitiyordum. Ağzımın kuruduğunu, dudaklarımın birbirine yapıştığını hissediyordum.

*

Gülerek:

"Artık seyretmek kâfi" diyordu, "soyununuz ve çabuk olunuz, sabah olacak..."

Cevap vermedim. Üç yüz frangın zevk hakkını pratikte ve cidden fazlasıyla çıkaracak yerde, boş düşüncelerle, duyarlılık ve şairlikle, yani apaçık ve gayriihtiyari münasebetsizliklerle vakit geçiriyor; ancak senede bir iki defa ele geçirebileceğim böyle bir zevk fırsatını heba ediyordum. Çabuk kalktım, soyunmaya başladım. İçimden, her duygusal anda; yani duygusal an denilen sersemlik esnasında kendime ettiğim "maddi olalım!" tavsiyesini tekrar ediyordum. O soyunuyordu. Tamamıyla düşünce ve hayretlerimden kurtulmuş,

yan gözle ona bakıyordum. O kadar güzel, bununla birlikte, o kadar heyecan verici, o kadar tahrik ediciydi ki! Gülümseyerek yine içimden, "ya aşka inansaydım..." diyordum. Evet, bir gecesi üç yüz frank eden bu seçkin güzelliği sevseydim? Bir ay tapmak için... zihnen hesap ediyorum. Dokuz bin frank!.. Ne!.. Dört yüz elli lira... Üç nazırın, dokuz mebusun maaşı... Benim ancak iki senede harcayacağım paradan fazla... Birden dönüyor, yüzükoyun uzanmış, benim dalgın dalgın soyunmamı seyreden bu nefis vücuda bakıyordum. Bana bu kadar zevk veren bu müstesna kadının, bir masum için; bir tahsil görmemiş, okumamış, anlamamış saf bir genç için ne müthiş bir felaket olmak potansiyeli vardı. Mükemmel güzelliği karşısında muhakemesini uyutup büyülediği bir zavallıyı israfa, cinnete, hırsızlığa, cinayete, hatta intihara sürükleyebilirdi. Bu sefer gülmeyerek, yüzünü yastığa kapayarak diyordu ki:

"Rica ederim, bakmayınız. Bu garip bakışla... Bana bakmayınız böyle... Korkuyorum, korkuyorum..."

Soyunarak kendi kendime, "işte isterik bir kadın" diyor, zevk almak için biraz daha fazla yorulacağımı, bununla beraber yorularak daha çok fazla zevk alacağımı tahmin ediyordum. Tamamıyla soyundum. O hâlâ, başı kollarının arasında, yüzükoyun yatıyordu. Nefis ve davetkâr ensesi pembe bir gül halinde, sanki bir buse için açılmıştı. Yavaşça yaklaştım. Ve dudaklarımı gayet hafif, gayet nazikçe dokundurdum. Aniden cildine yakıcı bir ateş temas ettirilmiş gibi haykırdı vc fırladı. Sonra yine yorgun düşerek elleriyle yüzünü kapadı. Ve ağlamaya başladı. Canım sıkılmıştı.

"Lakin azizem" dedim, "niçin böyle yapıyorsunuz, sizi üzüyor muyum?"

Aynı vaziyette, yüzü elleri içinde, ağlayarak cevap veriyordu:

"Beni korkutuyorsunuz. Korkuyorum. Gözlerinizden, bakışınızdan korkuyorum. Rica ederim, bana acıyınız, bu oda-

dan çıkınız, bana söz söylemeyiniz. Elinizi dokundurmayınız. Yaklaşırsanız haykıracağım. Allah aşkınıza çıkınız, çıkınız."

Cidden canım sıkıldı. Bu kriz tatsız, münasebetsiz, lezzetsiz, bıktırıcı bir krizdi. Biraz kızgın sordum:

"Fakat niçin benden korkuyorsunuz?"

Asabi hıçkırıklar arasında cevap veriyordu:

"Ah, siz sadist bir adamsınız. Bakışınızdan anladım, önsezim bana söyledi. Ah siz müthiş bir sadistsiniz..."

Hayretle tekrar soruyordum:

"Sadist ne?"

Sorum karşısında hayreti heyecanından fazlaydı. Dağınık saçları altında kızararak daha ziyade güzelleşmiş, daha ziyade beyazlaşmış olan yüzünü yastıktan kaldırdı. Baktı:

"Sadizmin ne olduğunu bilmiyor musunuz?"

Hafif ve yalvaran bir tebessümle cevap verdim:

"Hayır!.."

Biraz durdu. Azıcık kızarmış gözlerinde, hani o hepimizin tanıdığı bakış; "İşte Genç Türklerden bir kuvvetli cahil daha..." diyen o dış ve yabancı ışık ansızın parladı. Rahatlanmış şekilde bakıyor, birden sakinleşmiş halde, soruyordu:

"Ciddi mi söylüyorsunuz?"

"Gayet ciddi."

Gülümsüyor ve yine bakıyordu. Sanki benden yavaş yavaş emin oluyordu. Bu sakinlik ânından faydalanarak yatağın kenarına oturdum. Korkusunun pek yersiz olduğunu söylüyor, sakin olmasını, endişelenmemesini rica ediyordum. Ellerini tuttum. Ateş gibiydi. Ve ne kadar yumuşaktı. Ricamı tekrar ediyordum. O kısa cevaplar veriyor ve görüyorum ki sakinleşiyordu. Biraz daha cesaretlendim. Tamamıyla yatağa girdim. Yüzüm ondan tarafa, yan uzanmıştım. Çıplak omzunu öpmek istedim. Yine haykırdı:

"Oh, öpmeyiniz bari, öpmeyiniz" diyordu, "öpülürken beni parçalıyorlar kuruntusuyla titrerim. Bilseniz buseden ne kadar dehşete düşüyorum..."

*

Mest olmuştum. O kadar ki artık taciz olunduğumu bile hissedemiyordum. Onun kırmızı ve küçük dudakları, daima reddeden tavırları, her kucaklayışı iten kolları bana daha şiirsel geliyor, ulaşılmaz arzuları hayal etmenin lezzetini veriyordu.

Nihayet laf olsun diye sordum:

"Söylesenize, sadizm nedir?"

Epeyce sakinleşmişti. Rahat ve nazlı cevap veriyordu:

"Sadizm mi?.. Oh, bu müthiş bir erkek hastalığıdır. Buna yakalanmış olan erkek, kadını ezmek, kadını dövmek, kadına zulüm ve sapıklık etmekten lezzet duyar. Bazen sebepsiz yere kadının saçlarını yolmakla, gözlerini çıkarmakla, yüzüne zaç yağı[1] dökmekle, vücuduna iğneler, şişler batırmakla, burnunu veyahut kulaklarını kesmekle hastalıklı eğilimini tatmin edemez, öldürür. Fakat nasıl? En feci ve en iğrenç biçimde... Ya ufak bir çakı ile kafasını keser, ya ustura ile karnını yarar yahut yavaş yavaş parmaklarıyla boğar. Katil Jacques Levantreur,[2] katil Vacher[3] işte bu hastalığın kurbanı yarım akıllı hastalardır. Bu hastalık, bu hal hayvanlarda da vardır. Gagalıların hepsi sanki bu hastalığa tutulmuşlardır. Horoz en sevdiği tavuğu en ziyade döver, güvercin eşine bütün şairlerin bestelediği o meşhur muhabbetiyle o kadar eziyet eder ki... Sülünler bilhassa bu açıdan pek müthiştirler. Çiftçiler çoğu zaman kafeslerinde zavallı dişiyi tüyleri yolunmuş, kafası parçalanmış, ölü bulurlar. Onu öldüren erkeğin gagası, erkeğin hastalıklı aşkı, daha doğrusu sadizmidir."

*

---

1 Sülfürik asit.

2 Jacques l'eventreur: Jack the Ripper ya da Karındeşen Jack. 1888'de Londra'daki Whitechapel semti ve çevresindeki, çoğunlukla fakir bölgelerde cinayetler işleyen, kimliği tespit edilememiş bir katile verilen isimdir. Londra'nın Doğu yakasında yaşayıp, orada çalışan kadın fahişelerin karınlarını parçalamadan önce boğazlarını keserek öldürmüştür.

3 Joseph Vacher (1869-1898): Seri cinayetler işleyen Fransız katil. 1894 ile 1897 yılları arasında 14 ila 27 kişiyi öldürmüştür.

Yatağa, henüz dokunduğum ateşli vücudundan tatlı ve bayıltıcı bir sıcaklık yayılıyor, ben onun yanında, pek yakınında, boylu boyuna uzanmış, bu tarif olunmaz hararet içinde mest oluyordum. O devam ediyordu:

"Sadizm, ah bu kelime bile bir delinin isminden alınmıştır. Siz *Justine yahut Faziletin Felaketleri*'ni[1] okudunuz mu? Okumamışsınızdır. İşte bu eserin yazarı: Marquis de Sade... Bu zavallı, kitabının her sayfasında bu hastalığın safhalarını, nöbetlerini, krizlerini ortaya koyuyor ve tasvir ediyordu. Nihayet kendi ismi, nitelediği hastalığın simgesi oldu..."

Elimi yavaşça beline atmıştım. Artık müsait davranıyordu. Hatta çıplak kolunu elimin üzerine uzattı. Mesut elim özel bir zevkle mest oluyor, uyuşuyordu. Ben daha yaklaşarak ve daha ilerleyerek:

"O halde benden tamamıyla emin olabilirsiniz" diyorum. "Bir kadına eziyet etmek kadar duygularıma, eğilimlerime yabancı bir şey yoktur. Bilakis belirsiz bir arzuyla isterim ki bir kadın bana zulmetsin, beni dövsün, beni aşağılasın, bana acı çektirsin, ben ağlayayım, onun ayaklarına kapanayım. O benim başıma vursun. Potinlerini öperken dudaklarımı kanatsın. Beni kovsun, ben yalvarayım. Yine kovsun. Ben yerlerde sürüneyim. O yine eziyetinde devam etsin. Hatta öldürsün. Ah, sevilen bir varlık karşısındaki baş eğme, bu aşağılanmadaki lezzet... Nasıl tarif edeyim?.."

*

Gülerek dinliyor ve ağır ağır ustaca kucaklayışıma yavaş yavaş kendini teslim ediyordu. Elleriyle saçlarımı karıştırarak diyordu ki:

---

1 *Justine, ou Les Malheurs de la Vertu*: Fransız yazar Marquis de Sade'ın 1791 tarihli bu romanı, yazarın en önemli eserlerinden biridir. Kitap erdemi, iyiliği ve saflığı kendisine ilke edinen Justine'in, bu uğurda yaşadığı felaketleri ve kötülükleri konu edinir. Erdemsizliği ilke edinen ve bunlardan zevk alan yönetici kesimse hep istediğini elde eder, bu yolda kullandıkları araçlar ise tanrı ve dindir.

"Azizim, o halde yine hastasın. Yine sağlıklı ve doğal değilsin. Fakat hastalığın sadizm değil, onun aksi. Mazoşizm ki bu benim çok hoşuma gider. Bir köpek kadar itaatkâr, boyun eğen; asabiliklerimin, huysuzluklarımın, krizlerimin bütün eziyetlerine katlanan, hatta bunlardan zevk alan bir erkek... Bir ideal!"

Kollarının arasında hararetli göğsünü, şeffaf ve hayat dolu tazelikle parlayan memelerini kendinden tarafa çekerek, "İşte ben müthiş bir mazoşistim" dememe gülüyor ve "Ayda on bin frank da gelirin olaydı, o vakit benim hakiki idealim olurdun..." diye cevap veriyordu.

Artık tamamıyla benim olmuştu. Barışmıştık. Göğsümün üzerinde sıkıyordum. Dayandım. Öpmek istedim. Eliyle ağzımı tuttu.

"Ooo, bu yasak" diyordu, "buseye katiyen tahammül edemem, katiyen..."

Israr etmedim. Lakin bizim en genç sinir ve kadın hastalıkları uzmanı doktorlarımızdan daha fazla bilgili olan bu kadının niçin öptürmediğini merak ettim ve sordum.

"Niçin mi? Buse kadar çirkin bir şey tasavvur edemem" diyordu, "o da sadizm alametlerinden bir şey, müthiş bir hatıra... Busenin ilkel şekli neydi? Biliyor musunuz? Şüphesiz, hayır, değil mi! Isırmak, ısırmaktı. Bizim pek eski asırlarda yaşayan babalarımız müthiş sadistlerdi. Dişisini gagasıyla öldüren sülünler gibi annelerimizi ısırıyorlardı. Zaman, geçen asırlar onların hastalığını tedavi etti, eğilimlerini yumuşattı. Bu ısırma hafifledi. Yavaş yavaş nihayet buse oldu."

*

Ve biraz heyecanla ilave etti:

"Buse, buse... Kırk asırdan beri erkeklerin ellerinden atamadıkları baston gibi bakir ve ilkel ormanların, vahşetin, hayvanlığın hatırası... Kadınların hukukunu tanımayan, feminizmi inkâr eden, kadınları esir ve verimli bir zevk ve üreme aleti sayan sadist erkeklerin hastalıklı zevki... Bun-

dan nefret ederim. Bilirim ki hayvani ve adi bir hararetle temas eden kıllı dudakların arkasında sert ve keskin, kesici ve koparıcı dişler vardır. Gerçi çağlar içinde annelerimizi ısıran, annelerimizi yaralayan, annelerimizi haykırtan bu dişler bugün faaliyette değil! Lakin bütün hırslarını küstah ve şımarık dudaklar ele geçirmiş. Onların namına emiyor; hissimizi tahrip ediyor, kirletiyor, bizi iğrendiriyor. Erkek öpmekle zevk alıyor. Çünkü ne kadar gelişse, ne kadar değişse yine atavizm[1] ona bir hastalık damlası, biraz sadizm yadigâr ediyor. Lakin hiçbir kadın erkeğin bu vahşi zevkinden, bu ısırmanın hatırası olan zulüm ve eziyet taklidinden hoşnut değildir. Nefret eder."

Susuyor, dinlenir gibi başını koluma koyuyor, rica eder bir bakışla yavaşça soruyordu:

"Söz verir misin? Beni öpmeyeceksin, söz verir misin?.."

Göğsümün üzerinde bütün kuvvetimle sıkarak söz veriyor, sözümü en doğru ve samimi yeminlerle teyit ediyorum. Lakin ne yazık ki bu uygulaması mümkün olmayan sözümü tutamadım. İki saat geçmişti. Ne o, ne ben, ikimiz de yorulmamış, birbirine dolaşan kollarımız gevşememişti. Ben artık zorla ve sürekli onu busenin ilkel biçimiyle öpüyor, yani ısırıyorken o, gittikçe azalacağına artan ihtiras ve arzu susuzluğumdan şaşkın; bitkin ve hoşnut, yalnız, "Merhamet, yamyam, merhamet!" diye fısıldıyor, fakat asla karşı koymuyordu...

---

1 Ataya çekme.

At

Muhafız ahırında üç haftalık bir istirahatten sonra binmek için beni yanına sokmayan haşarı atımı bugün tam iki saat koşturdum. İyice terledi. Bulanık Vardar'ın kenarını kaplayan sıska ve sararmış söğüt ormancığının içindeki geniş yolu takip ederken, yorgun ve bitap, sanki durmak istiyordu. Fakat ben, bilakis o kadar canlı, o kadar zinde ve faaldim ki... Elimdeki sarı kırbacı şiddetle ve gayriihtiyari savurdum.

Bu fevkalade ve beklenmedik darbe onu şiddetli bir dörtnala kaldırdı. Ormanın yapraksız ağaçları artık etrafımda geçici bir çizgi fırtınasıydı. Değişmeyen bir ahenkle esen bir rüzgâr kulaklarımda vızıldıyordu. Ben, kudurmuş bir kuvvetin üstünde uçuyor gibi, pek çabuk yakınlaşan uzaklara bakıyor, bu azgın ata bindikçe daima duyduğum şeyleri tekrar hissediyor, "Ah, dört beş asır evvel yaşasaydım!" diye zevk duyuyordum. Dağlar, ova, her taraf boştu. Gökyüzünde sakin bulutlar, beyaz ve iri köpükler halinde sabit duruyordu.

Atım nihayet yavaşlar gibi oldu. Süratliye geçecekti. Ben hayallerimden uyanmamak için tekrar kamçımı savurdum. Eski dörtnal daha çılgın, daha deli, hızlandı. Kütüklerin, hendeklerin üstünden atlıyordu. Tarlalardan kalkan çamur parçaları etrafa, bazen de üstüme sıçrıyordu.

Dört beş asır evvel yaşamak... Bu ne tatlı bir hayattı! Şan, şöhret, zorbalık, başarı, aşk, hırs, despotluk... Hayatı hissettiren ve şimdi maalesef bir masal, bir tarih konusundan başka bir şey olmayan bu tatlı ve hakiki heyecanlar vardı. Ah, bu toprakların üzerinde benim ecdadım zaferin şimşekli kasırgası gibi akıncılık ederken ne kadar mesut, mağrurdular... Kahramanlık, yiğitlik ve saf cesaret içinde geçen gençlikleri onlara ihtiyarlıkları için ne teselli edici hatıralar, ne aldatıcı iftiharlar bırakıyordu. Halbuki biz, silahsız, kansız, azametsiz olduğu kadar yorucu, harap edici olan medeniyet mücadelesinin biçare savaşçıları, ne kadar sefiliz...

Atım durmadan dörtnala koşuyor ve sigara içiyormuş gibi burnunun deliklerinden bir mavi duman çıkıyordu. Ben, yatıştırılamayan bir savaş ihtiyacı, bir hücum arzusu ile yine onu kamçıladım. Dar bir boğaza girdik. Sağımda çamurlu Vardar, zayıf bir şırıltıyla akıyor, etrafımdaki çıplak ağaçlar, somurtkan ve yaslı sallanarak geçiyor, solumdaki demiryolu bazen yükselerek, bazen atımın koştuğu bozuk, engebeli yolla aynı seviyeye inerek, fakat daima düz, daima doğru, soluk ve ölü, ecnebi bir yılan gibi uzanıp gidiyordu. Ben de iyice terledim, kalçalarım sızlamaya başladı. Atım, ıstırabımı duymuş gibi süratliye geçti. Bu sefer gayriihtiyari kamçılamadım. Zaten kasabaya giriyordum. Bütün evler miskin ve tembel uyuyor gibiydi. Suyun kenarında kalın ve çıplak baldırları görünen birkaç Bulgar kızı iki kat olmuş, bir şeyler yıkıyorlar, serseri köpekler bana havlıyorlardı.

Birden dizgini çektim. Atım durdu. Nefes alıp verişinin şiddetinden karnı bacaklarımı açıp kapıyordu. Etrafıma baktım. Bu pis ve barış dolu manzara bana o kadar nefret verici göründü ki adlandırılamaz bir ani keder içinde ağlamak arzu ettim. Atımı tekrar geri döndürmek, şu boş dağlara kaçmak istedim. Böyle miskin bir sessizlik içinde yaşamaktansa oralarda açlıktan ve soğuktan ölmek daha iyiydi...

Güldüm, şu muhakemem ne garip münasebetsizlikti. Beni önümdeki geçecek günlerde bekleyen ve mukaddes olduğu zannolunan vazifelerim yok muydu?.. Gülüyordum. Bu hayal ile yirminci asırda yaşadığımdan biraz mahcup, kasabaya girdim. Evime geldim. Artık beni hep şöyle lüzumsuz hislerle sarsan bu ata, bu azgın mahlûka binmeyeceğim. Bir motosiklet alacağım. Fakat bu mümkün mü? Bana geçmişler, vahşetler, savaş ve kavga zevki yerine, ihtimal ki sınırsız geleceği, dirijablları hayal ettirecek olan bu makine, bu zavallı icat, acaba burada yürümek için kaç kilometre yol bulabilecek?

Beşeriyet[1] ve Köpek

Yaz geceleri yıldızlı ve rüzgârsız, kıpır kıpır bir gökyüzü altında, kıyısız uçları ezeliyetle temas etmiş sanılan, durgun ve yıldız yansımalarıyla ışıldayan bir denizin üzerinde geçecek vapur seyahatlerini ben daima bir macera sahası, bir aşk sahnesi gibi görürüm. Ve daima birinci sınıf yolculara mahsus kamara bileti alırım. Birçok tanıdıklarım beni, fikirlerince o kadar uyulması gereken o tatsız ve soğuk tasarruf kuralına uymamakla suçlarlar. Fakat bu birinci mevki için verilecek birkaç yüz frank insana birkaç bin frankın kazandıramayacağı başarıları getirir. Buna kesinlikle eminim. Bu düşüncem daha öğrencilik zamanımdan başlar. Çünkü Mesajeri'nin[2] birinci sınıf yolcularına mahsus o asil, soylu, yani ikiyüzlü ve yapay salonunda, özellikle yazın, mutlaka Batı'dan gelen birkaç güzel ve şuh bir kadına, bütün ruhsal ve bedensel faaliyetiyle macera arayan birkaç artiste rast gelinir. Bu kaçınılmazdır.

Seyahat günleri yaklaştı mı hafif bir heyecan, meçhul bir sevinç duyarım. O hareketli ve kışkırtıcı salonun sır saklayan ve saygın kucağında, nazlı resmiyet beşiğinde geçirdiğim tatlı rüyalar birden gözümün önüne gelir. Ah pek eski hatıralar... On yedi yaşımdaki müthiş ve saldırganlaştıran

1 İnsanlık.
2 Mesajeri Maritim Kumpanyası: Osmanlı Devleti'nde 1851-1914 yılları arasında deniz taşımacılığı yapan Fransız şirketi.

buhranlarım... Aşktaki ilk başarım... İşte şimdi yine o mavi ve büyük gözleri, zor ve çeşitli rakslarla harikulade incelmiş o artist endamlı, kendi idrakine sahip, manidar elleri, tatlı ve heyecan veren kolları, o bana, "Sizi kırmızı fesinizle tıpkı bir şampanya şişesine benzetiyorum!" diyerek gülen küçük ve davetkâr dudakları hatırlıyorum.

Ah, gençliğin o bir daha asla geri dönmeyecek olan sarhoş edici ve ışıklı ilkbaharı!.. Ne kadar girgin, ne kadar cesur, ne kadar kahramandım. Evvela kendisi benimle şakalaşmaya başlayan ve ismini bile öğrenmeye vakit bulamadığım bu artist ile masum, tembel, hasta, hayalci, cahil, budala şairlerin –hatta hikâye ve tasvirini– on senede tamamlayamayacakları uzun uzadıya aşk devirlerinin bütün nüans ve ayrıntılarını ben yirmi dört saat içinde tamamıyla geçirmiş, bitirmiştim.

Evet, asıl tabii ve kıymetli aşk, bu tesadüfi seyahat aşklarıdır. Çıkarcı ve güzellik duygusundan katiyen mahrum Yahudiler tarafından icat olunduğu rivayet olunan ve azap ve ıstıraptan başka bir şey içermeyen evlilik gibi sıkıcı, üzücü bir ilişkinin elde olmadan kurulması tehlikesi yoktur. İki üç gün içinde görüşülür, tanışılır, sevişilir, sonra bir daha ebediyen buluşmamak üzere memnun olarak ve büyük bir sevgiyle ayrılınır. İki tarafta da yalnız tatlı bir hatıra kalır. Bu hatıra işte tamamıyla aşktır. Müddeti haftayı geçen bütün ilişkilerin şüphesiz doğuracağı nefret, yorgunluk, pişmanlık, kayıp duygusu onda yoktur. O nispeten, şairin sayıkladığı ve mırıldandığı gibi insanüstü ve hayalidir. Rüyadır. Az süren ve hayal meyal hatırlanan rüyalar gibi sıradan duyguların ötesinde heyecan verici ve lezizdir.

*

Birkaç ay evvel yine İstanbul'dan ayrılıyordum. Birinci sınıf yolculara mahsus kamaradaydım. Erkekleri ve ihtiyarları tabii saymıyorum, altı yolcu vardı. Birisi şiddetle dikkatimi çekti; aşağı kısmı kaba ve şişman, üst tarafı narin, fakat

yine de gayet düzgün bir vücut... İnce, uzun kaşlar, solgun ve asabi bir çehre, ciddi kadınlara has, mesela öğretmen, rahibe gibi, hoş, hüzünlü bir güzellik... Siyah gözler altın bir gözlüğün camları arkasında daha fazla parlıyor gibi görünüyordu. Düşünceli ve kederliydi, kimseyle konuşmuyordu. Yalnızdı. Hayır, yalnız değildi. Yanında bağa renginde ve orta hacimde bir köpek, bir buldok vardı. Hep beraber geziyorlar, beraber oturuyorlardı. Otururlarken köpek mutlaka uyuyor, sahibesi ya kitap okuyor yahut düşünüyordu.

Ben etrafında gezinmeye başladım. Konuşmak, ilişki kurmak için ufak bir fırsat arıyor ve maalesef bulamıyordum.

Aynaroz[1] açıklarını geçtik. Bulutsuz ve mavi bir göğün altında gidiyorduk. Hava son derece hoş ve baştan çıkarıcıydı. Hâlâ bir başarı yoktu. Sıkılıyor ve ıstırap çekiyordum. Seyahatim sonuçsuz ve yavan kalmak tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Sanki kızgın, asabi, kuru ve kömürlü bir el ile yüzü sıkılmış, yoğrulmuş, siyah buruşuklar içinde kalmış olan çirkin buldok öfkemi uyandırıyordu.

Sabah yemeğini can çekişen ve eziyet çeken bir adam iştahsızlığıyla yedim. Kahvemi içtikten sonra güverteye gezmeye çıktım. Kıç tarafta bir şezlonga uzanmış, onu gördüm. İğrenç bir tuluma benzeyen buldok yine kucağındaydı. Fena halde canım sıkıldı. Bu kadar güzel ve genç bir kadın bu pis köpeği nasıl kucağına alır ve sevebilirdi? Önünden geçtim. Tekrar geçtim. Geziniyor gibi yapıyordum. Buldok, sahibesinin kim bilir ne kadar yumuşak ve ateşli olan koynunda siyah ve iğrenç yüzünü bütün bütün buruşturarak uyuyordu. Canımın sıkıntısı belli belirsiz bir öfkeye dönüşüyordu. Bu zevksizlik, adilik değil miydi? Yanına gitmek, kucağından zorla bu çirkin ve pis köpeği almak, güzelce dövmek, sonra denize fırlatıp atmak istiyor ve bunun neticesini düşünerek hemen hemen yapmaya karar veriyordum. Ne olacaktı? Benden zarar ve ziyan davası ederdi. Başka? Hiç. Fakat ben

---

1 Yunanistan'ın kuzeydoğusunda, Ege Denizi'ne uzanan bir yarımada.

bu pis köpeğin haksız yere elde ettiği bu yersiz sevginin intikamını almış olacaktım. Tekrar muhakeme ettim. Muhakememi genişlettim. Ben bu köpeği şüphesiz kıskanıyordum. Bunun başka bir açıklaması yoktu. "Ne tuhaf!" dedim ve birden bu saldırıdan vazgeçtim. Lakin gayriihtiyari artan hiddetim geçmiyordu. Bu kadının şu huysuzluğunu yüzüne vurmak istiyordum. Muhakeme etsem belki bundan da vazgeçecektim. Fakat acele ettim. O anda bende bir kumarcı cesareti vardı. Ellerim cebimde, dalgın ve teklifsiz bir seyyah vaziyetiyle, nazik ve mütebessim, önünde durdum.

"Kabalığımı affediniz madam" dedim, "müsaade ederseniz size bir şey soracağım."

Köpek uyandı. Başını kaldırdı. İkisi de derin, lakin pek derin bir hayretle, "Bu nasıl münasebetsiz herif?" demek ister gibi bana baktılar. Köpek çapaklı ve yaşlı gözlerini kırpıştırarak ağzını büzüştürüyor ve havlamaya hazırlanıyorken kadın nazik ve beklenmedik bir şuh tebessümle cevap verdi:

"Sorunuz, belki bir cevap alacaksınız."

"Nezaketinize teşekkür ederim. Sizi hiç tanımazken özel hayatınıza ait bir şey sormak doğrusu büyük bir küstahlıktır, bunu bilirim. Fakat son derecede merak içindeyim madam. Bu meylime karşı gelemem. İşte şimdi anlamak istiyorum ki bu köpeğe, bu çirkin, pis köpeğe niçin bu kadar sevgi gösteriyorsunuz? Ölmüş ve değerli ebeveyninizden kalma eski bir yadigâr mıdır? Yoksa kaybedilmiş bir saadetin hatırası mı?" dedim ve her saniye maruz kaldıkları kurnazlıktan, zekâdan, hileden, kavrayış hızından bıkmış ve nefret etmiş olan Batılı kadınların hoşlarına gitmesi lazım gelen bönce bir tavır, safça bir vaziyet aldım.

Genç kadın şuh tebessümüyle sanki birden parlayan siyah ve gözlüklü bakışlarıyla bana bakarak ve yumuşak eliyle başını okşadığı köpeğin öfkesini yatıştırmaya çalışarak:

"Hayır" dedi, "ne öyle ölmüş ebeveynden kalma bir yadigâr, ne bir hatıra! Özellikle köpek olduğu için seviyo-

rum. Ve sevgimin şiddetini anladığınızdan dolayı size teşekkür ederim. Evet, sırf köpek olduğu için seviyorum. Bütün köpekleri sevmek, öpmek, onlara tapmak isterim. Fakat bu mümkün mü?.. Mutlaka her şeyde olduğu gibi, bir tane ile, yahut birkaç tane ile kanaat mecburi..."

"Rahatsız edeceğim, affediniz, lakin sevginizin sebebi ne?"

Güldü.

"Bu sebebin izahı uzundur" dedi, "fakat mutlaka anlamak istiyor musunuz?"

"Mutlaka anlamak istiyorum. Lütfen söylerseniz minnettarınız olacağım."

Yine güldü ve köpeğin başından kaldırdığı ince ve yumuşak eliyle gözlüğünü düzelterek,

"Köpek" dedi, "bugünkü insanlığın kurucusu. Bugünkü maddi ve fikri medeniyetin sebebi, ilerlemenin, bilimin, tekniğin, felsefenin, kısacası eski ve yeni, mevcut ve yüce ne görüyorsak hepsini kuran ve geliştirendir. Bugünkü gelişmiş insanlığımızı, türümüzün bütün canlılar ve varlıklar üzerindeki üstünlüğünü biz köpeğe borçluyuz... Ah, eğer köpek olmasaydı..."

Hayretim, bir dakika evvel teklifsiz ve münasebetsiz hitabıma karşı köpeği ile kendisinin gösterdiği ortak hayretin bir milyarla çarpımına denkti. Birden bu kadının bir deli, bir çılgın olmasına hükmettim. Kaçmak, bu zavallı kadını köpeğiyle ve fikirleriyle bırakıp kaçmak lazım geliyordu. Zor bir durumda kalan budalalara has tavırla elimde olmadan şaşaladım. O da bu şaşkınlığımı ve düşüncemi galiba gözlerimden anladı. Dudaklarının hiç sönmeyen şuh tebessümüyle devam etti:

"Köpek olmasaydı bugün dünya yüzünde insan göremeyecektiniz. Durunuz. Mademki ısrarla öğrenmek istediniz. Size bir ders vereceğim. Biliyorum, inanmayacaksınız. Siz Doğulusunuz, batıl fikirlerin, ahmak aldatan kuruntuların

mutlak beşiği olan bu ihtiyar ve büyücü Doğu'ya mensupsunuz. Doğu'dan bir veba rüzgârı gibi gelen ve kökleşen fikir ve inançlara karşı Batı bir asırdan fazladır mücadele ettiği halde hâlâ galip gelememiştir ve gelemeyecektir. Halbuki siz Doğulular, bilim ve tekniğin bütün gerçeklerine, öğrenmeye ve tartışmaya hiç lüzum görmeyecek kadar umursamaz yaşarsınız. Yarım yamalak öğrendiğiniz Batılı bilimlerin temellerini ısrarla kendinize atfeder ve onların da gökten indiğini iddia ile batıl fikir ve inançlarınızı bizim bilimlerimizle bize ispata kalkacak derece gariplik ve sersemlik gösterirsiniz. Bugünkü mevcut hakikatlerin çoğunu insanlığa açıklayan Hegel, Büchner, Darwin, Nobel, Roubaud, Karl Vogt, Romansi, Roussy, Sanson, Skodler vesaire gibi yazar ve düşünürlerden bir kelime lisanınıza geçmemiştir. Onların isimleri bile sizce küfür sayılır. Doğa bilimlerinden tamamıyla habersizsiniz. Çünkü bunları bilmek kadim batıl inançlarınızın yanlışlığını ortaya çıkaracağından, sizce en dehşetli patlayıcı ve tahrip edici maddelerden daha yasak ve dehşetlidir. Kâinatın oluşumu ve evrime dair hiçbir fikriniz yoktur. En yeni fikirleriniz en aşağı on asırlıktır. Gerçeği araştırma eğiliminden kesinlikle mahrumsunuz. Büyük küçük hepiniz bir vazo, bir testi gibi topraktan yapılmış bir babanın çocukları olduğunuza şiddetle inanıyorsunuz..."

Görüyordum ki bu güzel ve nefis gâvurun sinirli konuşması korkunç ve büyük bir günaha varacaktı. Lafını kesmek lazımdı. Kuvvet ve üstünlüğünden emin gerçek bir Türk'ün kaygısız tebessümüyle gülerek:

"Tıpkı sizin Batılı İspanyollar gibi, değil mi?.." dedim.

Tutarsız, saçma, karmakarışık sözlerinden şüphesiz ruhbana ve kadim batıl inançlara düşman olduğu anlaşılan bu güzel ve garip kadının yüzüne karşı dindar ve mübarek İspanyolların muhterem adını fırlatışım kirli ve meşin bir eldiven etkisini gösterdi. Birden kızardı. Ve dudaklarının daimi tebessümü söndü.

"Oh, İspanyolları bırakınız" dedi, "onlar Batı'nın lekesi, karanlığı..."

Hemen cevap verdim:

"O halde siz de Doğuluları bırakınız. Sözünüzü tutunuz. Köpeğin nasıl insanlığı kurduğunu anlatınız, lütfediniz."

"Zaten onu anlatacaktım" diye başladı, "fakat evvela inanmayacağınızı size ispat etmek, inanmamanıza etki eden sebepleri özellikle size tekrar etmek için küçük bir giriş yapmak istiyordum. Mademki istemiyorsunuz, artık hacet kalmadı. Evet, köpek insanlığın kurucusudur... Bakınız nasıl:

"İlk insanlar gayet zayıf ve kendilerini savunacak aletlerden ve muhakemeden mahrumdular. El değmemiş ormanlarda, vahşi ve ekilmemiş vadilerde küçük ve hayvani topluluklar halinde yaşıyorlardı. Ve dayanılmaz soğuklar, müthiş fırtınalar, uzun süren tufanlar, yok edici yıldırımlar onları telef edemiyordu. Lakin o nihayetsiz ormanların korkunç karanlıklarındaki korkunç hayvanlar, yırtıcı canavarlar, kaplanlar, kurtlar, yılanlar, insanı, bu zayıf ve eti leziz yaratığı kendileri için en seçkin bir gıda kabul etmişlerdi. Mesela bir kaplan ormanın uzak bir köşesine saklanmış küçük bir insan topluluğunu hissedince acımasızca saldırıyor, tuttuğunu yiyerek karnını doyuruyordu. Henüz insanlarda idrak yoktu. Lisan oluşmamıştı. Tek heceli seslerle ilkel ve hayvani duygularını açığa vuruyorlardı. Lezzetli etlerine alışan dehşetli yırtıcı hayvanlara karşı savunma aletleri, hile tertip edebilecek kadar gelişmiş beyinleri yoktu. Yalnız kaçıyorlar, öyle kurtuluyorlardı. Fakat geceleri saklandıkları yerleri üstün koklama yetileriyle bulan canavarlar ümidi kesmiyorlar, gece baskınları yapıyorlar, zavallı zayıf insanlığın zararına yırtıcı hayatlarını sürdürüyorlardı. Yerkabuğunun gelişim devrelerinde kaçamayan ve saklanamayan birçok hayvan nesli nasıl kendilerinden kuvvetlilerine gıda olmuş, nasıl soyları tükenip yok olmuşlarsa, insanlar da bu yok olma tehlikesine tamamıyla maruz kalıyorlardı. Azala azala diğer

zayıf hayvan nesilleri gibi bir gün bitecekler, hatta fosilleri bile kalmayacaktı.

"Lakin bu esnada vahşi bir hayvan, hatta et yiyen ve insan etine fevkalade ihtiyacı olan bir hayvan, yeme isteğini, bilinmez nasıl bir hisle bastırdı. Ormanlardaki insanlığın amansız düşmanı olan etçil yırtıcı hayvanlardan ayrıldı. Henüz otçul olan insanların yanına geldi. Onlara dost, onlara yoldaş, onlara esir oldu. Bu, işte köpekti... Yaklaşan yırtıcı bir canavarı havlayarak haber veriyor, onun sayesinde insanlar kaçıyor, ölmekten kurtuluyordu. Köpek asırlarca onlara sadık bir yoldaş oldu. Taştan ve tunçtan silahlar yapıp kendilerini bizzat savunmaya başlayıncaya kadar onlara, hayatı pahasına, bekçi olup savundu. Yoldaşlığının, fedakârlığının, şefkatinin verdiği huzur altında insanlar çoğu zaman ölmekten ve yok olmaktan kurtuldular. Zihinsel gelişimleri ilerledi. Dün önünden kaçtıkları dehşet verici yırtıcı hayvanları bugün ilkel hücum ve silahlarıyla perişan ediyorlar, yavaş yavaş ormanların, dünyanın hâkimi oluyorlardı.

"Sonra topluluk birbirleriyle uğraşmaya başladılar. Köpek yine vazifesiz kalmadı. İnsanların tutarak evcilleştirdikleri atlara, koyunlara bekçilik ediyor, mağaraları, yeni inşa olunmaya başlayan evleri saldırganlardan koruyordu. İnsanların beyinleri gelişim devrelerini geçirdikçe eski dostu köpeğin de sadakati artıyor, görevleri çoğalıyor; bağlılığı ahlaki ve manevi bir fedakârlık halini alıyordu.

"Gelişim devirlerinin sayısız seneleri ezeli süratleriyle geçtikçe, diller, hayal ve muhakeme, biraz daha düzenli aileler, kabileler, kavimler, hükümetler, kanunlar meydana geldi. Köpek insanların bilinçli topluluklarına da aynı eski sadakatiyle girdi. Sınırlarda kaleleri, şehirlerde sokakları, dağlarda kuleleri bekledi. Bugün bile koyunlarımızı, çiftliklerimizi, köylerimizi, sayfiyelerimizi o bekliyor. Bugün medeniyet ve insaniyetin düşmanları olan canileri, sabıkalıları o arıyor, o takip ediyor, o buluyor. Medeni şehirlerdeki emniyet güçlerine bir insandan fazla hizmet ediyor.

"Fakat zekâ ve idrakçe bütün yaradılanlardan üstün olan insanların çoğu başlıca üstünlük ve varlık sebeplerinin bu köpek olduğunu bilmiyorlar. Onu aşağılamaya, hatta dövmeye kalkıyorlar. Vuranların ellerini ısıracak yerde yalayan bu fedakâr, bu sadık kadim dosta –netice itibariyle yine onun sayesinde ortaya çıktığı ve şekillendiği şüphesiz olan– ahlak ve inançların gerektirdiği şefkati göstermiyorlar. Ah bilmiyorlar, bilmiyorlar. Köpek olmasa ne bu cemiyetler, ne bu memleketler, ne bu kavimler, ne bu saadet ve servet, ne bu kurumlar ve trenler olacaktı. İlkel devirlerde ruh ve zekânın temeli olan insan nesli yok olacak ve dünya üzerinde aklın güzellikleri ve yücelikleri hâkim olmayacaktı. Köpek insanlığı aklı ve kuvveti yokken kurtardı. Ona bahşettiği huzurlu hayat ile zihinsel gelişimini ve olgunlaşmasını mümkün kıldı. Ah eğer köpek olmasaydı..."

Büyük bir heyecanla, uyuyan ve iğrenç buldokun siyah, buruşuk yüzünü öpmeye başladı. İğreniyordum. Bu işittiğim hastalıklı ve asabi bir mektepli kızın hasta yatağında sayıkladığı hezeyanlara benzeyen şeyler bende hayretten ziyade bir pişmanlık hissi doğurdu. Pek kıymetli olan yirmi dört saati beyhude yere bu münasebetsiz kadını takibe ayırarak ne kadar müthiş bir zarar ettiğimi hesap ediyordum. Ve fikri, doğa bilimlerinin doğurduğu o bildik ve önemli karışıklıkla berbat olan bu kadına, kutsal batıl inançları bu kadar iflas eden bu teori sever nefis varlığa karşı birden derin ve meçhul, kalıtımsal ve geleneksel bir nefret duyuyordum ve artık ayrıldım. Yarın saat beşte benim seyahatim bitecek. Yedi saat içinde bir münasebet peyda edemezsem müstesna olarak aşksız ve macerasız vapuru terk edeceğim. Artık meçhul ve karşı konulmaz bir hiddete mağlup oluyor ve içimden demek istiyordum: "Lanet! Bizi eski kutsal inançlarımızdan, zevklerimizi taçlandıran kuruntu ve hayallerden, aşk ve hasetten, uydurulmuş yalanlardan ve güzellik eğiliminden ayıran felsefi bilgiye! Lanet doğa bilimlerine..."

Fantezi

Apandisit

Akşam yemeğinde erik hoşafı vardı. Küçük ve sarı taneler o kadar lezizdi ki... Acele acele yiyor, fakat çekirdeklerini özenle çıkarıyordum. En nihayet kâsenin dibinde kalan dört taneyi kaşığa doldurdum. Ağzıma birden götürdüm. Hepsi bir lokmada eridi. Kendilerinden daha ekşi ve daha serin olan çekirdekleri dilimin üzerinde kaldı. Yavaşça önümdeki tabağa bıraktım. Bunlar üç çekirdekti... Halbuki ağzıma dört erik tanesi koymuştum. Kendi kendime: "Acaba bir tanesini haberim olmadan yuttum mu?" dedim. Hayır... Bunu mutlaka hissedecektim. O halde eriğin birisi çekirdeksizdi! Kahvemi içerken düşündüm, hiç çekirdeksiz erik olur mu? Gece yatakta uyuyamadım ve karar verdim ki ağzımdan eksik çıkan bu hain çekirdeği ben yutmuşum...

*

Bu hain çekirdeği sindirmek mümkün değildi. İnsanın ölümüne sebep olabilirdi. Hayır, olabilirdi değil, olurdu. Apandisite gider, orada kalır ve müthiş iltihaplara sebebiyet verirdi: Apandisit!.. Gözümün önüne ameliyat masaları, parlak neşterler, kloroform şişeleri, beyaz gömlekleriyle zengin kasaplara benzeyen operatörlerin belli belirsiz gölgeleri geliyor, sol kasığımın üzerinde şiddetli bir acı hissediyordum. Fakat ne çabuk ya Rabbi? Kendi kendimi teselli etmek ihti-

yacını duyuyor, "Bu kuruntu, bu kuruntu!" diyor, uyumaya çalışıyordum. Sabahleyin karnımı biraz şiş buldum. Sol kasığımın üzeri o kadar fena ağrıyordu ki elimle bile dokunmaya cesaret edemedim.

*

Yemek yemedim. Dışarı çıktım. Düşündüm. İhtimal yürümek zararlıydı. Bir arabaya bindim. Sirkeci'ye indim. Duyduğum bu belirgin ağrıları teşhis ettirmek ve ameliyata hazırlanmak için dostum "S..."in muayenehanesine gidiyordum. "Oh" diyordum, "kör bağırsağı karında değil; cebimde bir kutunun içinde taşımalı!" Tesadüfen önünden geçtiğim lokantanın içine baktım. Operatör oradaydı. Yanında oturan esmer bir adamla konuşuyor ve koca bir tabak kirazını yiyordu. İçeri girdim.

"Ah doktor, size büyük ihtiyacım var!" dedim. Güldü:

"Oturunuz, şunu bitireyim" dedi, "beraber çıkarız."

Oturdum. Yiyor ve yanındakine zeytinyağları hakkında bir şeyler anlatıyordu. Lakin masanın üzerinde hiç çekirdek yoktu. Acayip! Masanın altına baktım, orada da yoktu. Dikkat ettim. Doktor avuçla ağzına attığı kirazların hiçbirinin çekirdeğini çıkarmıyordu.

*

Koca tabak bitti. Belki bir okkadan[1] fazlaydı. Başı küçük ve uzun, alnı dar, ağzı son derece büyük olan doktorun korkunç çirkinliğini yanaklarının kırmızılığı, yuvarlak gözlerinin parlaklığı biraz hafifletiyordu. Bir sigara yaktı. Boş tabaktaki, içinde kiraz çöpleri bulunan bulanık suyu seyrettiğine hiç şüphe etmiyordum. Arkasına dayandı. Ben kabarık karnına bakıyordum. Evet bu yuvarlak, etten fıçının içinde en aşağı yarım okka çekirdek vardı. Sordum:

"Sevgili doktor! Kirazlarınızın çekirdeklerini ne yaptınız?"

---

1 Eskiden kullanılan, 1,282 kilogramlık ağırlık ölçüsü birimi

"Oo, monşer!.. Yuttum!" dedi. Bütün yüzüne yayılan kocaman ve oval bir dev tebessümüyle, çarpık ve mümkün olabildiği kadar düzensiz dişlerini göstererek ilave etti:

"Kirazın çekirdeğini çıkarırsam hiç lezzetini anlamam. Küçüklüğümden böyle alışmışım..."

"İyi, ama apandisitten hiç korkmuyor musunuz?.."

"Ne apandisiti? Azizim o eski teori, hiç kiraz çekirdeğinden apandisit olur mu?.. Vaktiyle öyle zannedilirmiş. Artık tamamıyla anlaşıldı ki apandisite sebebiyet veren şey çekirdek vesaire değildir..."

Kayıtsız doktorun o kadar kesin söylediği bu sözleri çürütmek için kendi ıstırabımı söylemek pek kâfiydi. Hemen ayağa kalkarak...

Fakat tuhaf şey!.. Birdenbire karnımın fevkalade acıktığını, pantolonumun kemerinin bollaştığını ve sol kasığımın üzerinde hiçbir ağrı, sızı kalmadığını hissettim. Ve şüphesiz benden mühim bir cevap bekleyen doktoru ihmal ederek garsona bağırdım:

"Bana da kiraz getirir misin İspiro?.."

Aşk ve Ayak Parmakları

I
Âsıme Hanımefendi'den Hasan'a Mektup

Evvela beni sen sevdin, yalvardın, yakardın; benim aşkım âdeta senin coşmana sönük bir cevaptı. Nihayet beni aldın. Ben zengindim. Atım, arabam vardı. Bütün bugünün gençleri beni istiyorlardı. Herkesin istediğine sen nail oldun. Mesuttun. Ve ben sana sadıktım. Sonra nasıl oldu, birdenbire döndün. Benden soğudun. Beni görmekten kaçtın ve yine nihayet beni boşadın... Bu mektubumu alınca zannetme ki sana yalvarıyorum. Fakat merak ediyorum! Niçin beni istemeyesin? Benim nem var? Yahut nem eksik?.. Daha bu sene Kadıköy kadınları arasındaki güzellik yarışmasında birinci geldim. Tahsilim birinci derecede... Zenginim de... O halde niçin beni istemeyesin? Benden güzelini bulsan bile eminim ki benden zenginini bulamayacaksın. O halde niçin? Niçin beni istemeyesin?

Âsıme

II
Hasan'dan Âsıme Hanımefendi'ye Mektup

Evet güzel kadın, ben sevmiştim. Fakat sevmek nedir? Bunu biliyor musun?.. Sevmek herkes için başka bir şeydir.

Tıpkı mizaçların, tiplerin başka başka olması gibi... Kimi kaşa göze, kimi cilde, kimi ellere ayaklara, kimi şişmanlığa zayıflığa, kimi esmerliğe beyazlığa, kimi boya, kimi kalçaya bakar. Halbuki ben... profile bakarım. Daha mektepten beri âdetimdir: Birisiyle konuşurken onda ne profili olduğunu ararım, mesela köpek profilli bir adamla konuşurken onun laflarını havlamaya benzetirim. Dünyada ne kadar adam varsa, hepsinde bir hayvan profili vardır. Köprü'den[1] geçerken, önü kalabalık bir gazinoda otururken herkesin yüzüne dikkat ederim. Daha bir profilsize rast gelmedim. Hep insan kıyafetine girmiş, insan maskesi takmış hayvanlar... Bir sürü köpek, öküz, keçi, leylek, at, eşek, baykuş, kartal, tavuk, papağan, arı, güvercin, karga, balık, ayı, kaz ve kaplan vesaire... Küçükken saf ve masum bir merak ile okuduğum fizyonomi[2] teorileri benim hayalime o kadar tesir etmiştir ki kendimi La Fontaine'in masallarını gösteren canlı bir albüm içinde sanırım. Mesela karşıdan bir dostum geliyor, bir kere bakarım, yüksek kırmızı fesi, alacalı kostümü, parlak boyun bağı... Burnunun ucu sivri, kolları kalkık ve kabarık... İddiacı ve cesur... Yandan bakınca ne olduğunu görür ve içimden "Ah, işte bir horoz..." derim. Gelir, elimi tutar, kırmızı yüzüne, tıpkı bir gülibiğe benzeyen fesine bakarım. Sesi keskin ve notaları uzundur. Bu sürekli öter. Ondan ayrılır, diğerine rast gelirim. Çenesi, ağzı yayıktır. Bacakları paytaktır. Yavaş söyler ve yanaklarını gererek güler.

"Ördek, ördek..." derim. O vakvakladıkça ben keşfimden memnun ve müsterih, onun kanatlarını, kuyruğunu arar, hatta onları da üstünde bulurum. Meşhur adamların, büyük yazarların, nazırların, mebusların, büyük memurların profilleri ezberimdedir. Profillerini bildiğim için yeni nazırların iktidar mevkiinde ne yapacaklarını aynıyla herkese söylerim.

---

1 İstanbul'da Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan Galata Köprü'sü.

2 Yüz çizgilerinin genel durumundan çıkan anlam.

Hatta arkadaşlarım bana "Sen eskiden geleydin, peygamber olurdun..." derler. Zannederler ki benim kerametim var. Hayır, hayır, ben yalnız profilleri tanırım. Eşek profilli bir adam mutlaka eşekçe, aslan profilli bir adam mutlaka aslanca hareket eder. Bir adamda hangi hayvanın profili varsa mutlaka o hayvanın ahlakı da vardır. Öküz profilli bir adamda asla kurnazlık, hile, zekâ olamaz. Eşek profilli olan inatçı, yani kibar manasıyla sebatlıdır. Arı profilli sokar, köpek profilli gürültü eder, dişlerini gösterir. Kaplan profilli ezer ve merhamet bilmez; papağan profilli durmaz, taklit çıkarır; güvercin profilli durmaz, aşk ve şefkat komedyası oynar; tilki profilli herkesi aldatır; domuz profilli yer içer, keyfine bakar.

Kadınların da hepsi erkekler gibi bir hayvandır. Onlarda da mutlaka bir hayvanın profili vardır. Şişman, kocaman memeli, dalgın ve ağır bir kadın tamamıyla bir inektir. Zayıf, huysuz, esmer, çirkin, fakat yalnız gözleri güzel bir kadın keçidir. En güzelleri çalıkuşu, kanarya, nemse tavuğu[1] profilinde olanlardır. Bu üç profilin hiçbirisi sende yoktur. Geçen yazdı. İlk defa Fener'de birbirimize rast gelmiştik. Ben hemen senin profilini aradım, fakat bulamadımdı.

"Ah, acaba ne?" diyor, yüzüne bakıp bakıp bulamadıkça seni sevmeye başlıyordum. Mademki sende bir hayvan profili yoktu. O halde insanların, kadınların... Sende hiçbir profil olmadığı için bir hayvan ahlakı, hiçbir hayvan tabiatı da yoktu.

Bazı yine şüpheye düşüyor, "Aldanıyorum, onda da bir profil var, ama ben göremiyorum, ben farkına varamıyorum..." diyordum. Evliliğimizden evvel, muhabbet günlerinde senin yüzüne uzun uzun dalışlarımı ihtimal aşk buhranları sanıyordun. Hayır, ben hep senin profilini arıyor ve seni hiçbir şeye benzetemiyordum. Profilini bulamayınca seni

1 Beç tavuğu da denir. Osmanlılar döneminde Viyana'dan getirtildiği için bu adı almıştır. Beç Osmanlı Türkçesinde Viyana şehrinin adıdır. Yine Osmanlılar Avusturya için de Nemçe veya Nemse adını kullanırlardı.

severdim. Ve galiba sen de beni... Altı ay ne kadar hoş bir hayat geçirdik. Tabii hatırlarsın.

Fakat bir sabah... Ah keşke senden evvel kalkmayaydım... Erken kalkmış ve pencerenin yanına oturmuştum. Sen hâlâ yatıyordun.

"Bu ne tembellik..." dedim. Doğruldun, giyindin. Ve karyolanın içine oturdun. Hava biraz serindi, yanan soba daha odayı ısıtmamıştı. Birden yüreğim çarpmaya başladı. Boğuluyor gibi oluyordum. Sen terliklerinin üzerine düşmüş olan mor çoraplarından birisini sağ ayağının parmaklarıyla tuttun. Yukarı kaldırdın ve yatağın içine oturarak giydin. Çorabın öbür eşini yerden almak için sol ayağını uzatıyordun. Görmemek için yüzümü çevirdim. Evet güzel kadın, sen ayağının parmaklarını tıpkı bir el gibi kullanıyordun.

"Yirminci asrın orta yerinde" diyordum, "yaradılıştan yahut evrimden şu kadar yüz bin sene sonra..."

Ve titriyordum. Hastalandım. Sen beni yere seren darbenin ne olduğunu asla bilmiyordun. Yattığımız zaman buruşan gömleğini ayağının parmaklarıyla tutup çekiyordun. Ve ben bunu duyunca dişlerimi sıkıyor, tekrar titremeye başlıyordum. Yine anlamıyor, "Galiba hava soğuk, üşüyorsun işte..." diyordun.

Yine bir sabah sobanın önündeki koltuğa oturmuştun, ayaklarında çorap yoktu. Yine kalbim atmaya başladı. Ayağının parmakları ile sobanın henüz ısınmayan kapağını açıyor, kımıldamayarak bakıyor, tekrar kapıyordun. Sonra yine bir gün sevgili kedin ayaklarınla oynuyordu. Daha çoraplarını giymemiştin. Yüreğim hopladı. Fakat dişimi sıktım. Baktım senin ayaklarının parmakları uzundu. Hem biraz fazla uzundu. Bu uzun parmaklarınla kediyi kollarından tutuyor, küçük bir çocuk gibi havaya kaldırıyordun. Adeta ayaklarını ellerin gibi, hatta ellerinden daha iyi kullanıyordun.

Gözlerimi yüzüne kaldırdım. Ve o an o kadar arayıp da bulamadığım profilini gördüm. Sen maymundun... Alnın

dar ve ağzın biraz ileriye çıkıktı. Güzel ve parlak cildin bu maymun iskeletini tamamıyla örtemiyordu. Hele ayakların! Aman ya Rabbi... Tıpkı bir maymunun üçüncü ve dördüncü elleriydi. Sen biraz daha gayret etsen, yerden çoraplarını almak, sobanın kapağını açmak, yorganı ve gömleğini düzeltmek, kediyi tutup havaya kaldırmak değil, hatta ayaklarının bu uzun ve evrimleşmemiş parmaklarıyla yemek yiyebilecek, hatta piyano çalabilecektin. O vakit senden ürktüm. Bir daha seninle bir yatağa girmedim. Kendimi balta girmemiş bir ormanda zannediyor, kendimi tarih öncesi mahluklardan bir nesnas[1] ile evlenmişim sanıyordum.

Yirminci asırda vücudunda tarih öncesine ait uzuvları olan, tıpkı bugünün maymunları gibi ayaklarını el diye kullanan, evrimleşmemiş bir mahluktan, yani senden kaçtım. Uzaklaştım.

El gibi kullandığın bu ayaklarından bir tanesini şimdi kalbinin üzerine koy. Ve öyle hükmet. Artık seni sevmemekte haklı değil miyim?..

III
Âsıme Hanımefendi'den Hasan'a Telgraf

–Çok acele–

Mektubunu okumadan yırttım, senden nefret ederim. Sakın bir daha mektup göndermeye kalkma. Sonra fena olursun...

1 Goril, şempanze, orangutan, insan gibi türlerin ortak atası olduğu düşünülen büyük bir maymun cinsi.

Fantezi

Tavuklar

Yağmurlu bir yaz gününün güneşsiz ve ağır sıcağıyla iyice yorulduktan sonra bana gevşemiş, uykuya dalmış bir bahar sabahı rahatlığı veren bu geniş, tenha han pek hoşuma gitmişti. Şiddetle acıkan karnımı bol yumurta ve kızarmış tavukla doyurmuş ve hazmı hızlandırmak için sağ tarafıma uzanarak olmayacak, hakikatten uzak, fakat tatlı ve soylu hülyalara dalmıştım. Hancı, uyuyacak zannıyla beni yalnız bırakmış, işine gitmişti. Geniş avlu tertemizdi. Ne toz, ne gübre, ne bir çöp vardı.

Uzaktaki karanlık ağzı dipsiz bir mağaranın girişini andıran ahırın dik çatısı üstünde birkaç güvercin hızlı hızlı geziniyor, oturduğum temiz peykenin[1] önünde dağılmış bir tavuk sürüsü, bekleyerek ve fikren meşgul, dolaşıyordu. Elliden fazlaydılar. İçlerinde her renkten vardı. Büyük, parlak, kırmızı bir horoz etrafındaki tavuklara sarkıntılıklar ediyor, kabarıyor, silkiniyor, kaşınıyor, gagasıyla kanatlarının, kuyruğunun tüylerini düzeltiyordu. Hepsinin yüzleri hana dönüktü. Kırmızı ve yuvarlak gözleriyle peykenin yanındaki kapıya baktıklarının farkına vardım. Mutlaka yem vakitleriydi. Sahiplerini bekliyorlardı. Yağmurları takip eden havanın o şeffaf canlılığı içinde daha parlak, daha temiz, daha güzel gözüküyorlardı.

---

1 Genellikle eski işyerlerinde bulunan, duvara bitişik, alçak, tahta sedir.

İnsana şiirlerdeki hayali köy âlemlerinin lezzetini ve mutlu sessizliğini hatırlatan bu sevimli hayvanlar arasında gezinmek istedim. Kalktım. Gerindim. Keskin bir toprak kokusunu iyice teneffüs ettim. Küçük kapıdan dışarı çıktım. Peykenin önündeki tavukların hepsi bir anda bana baktılar. Sonra yürüdüğümü görünce hepsi birden, sanki bir kumanda verilmiş gibi koşarak kaçtılar. Uzakta, ahırın yanındaki bodur bir binanın arkasına toplandılar. "Garip şey, korktular" dedim. Döndüm. Tekrar içeri girdim. Peykeye uzandım. Tavuklar önlerindeki muhteşem horozlarıyla, yavaş yavaş, tekrar geldiler. Peykenin yanındaki kapının önünde toplandılar. Birisinin çıkmasını bekliyorlar gibiydi. Peykeden eğilerek kolumu salladım. "Kışt" dedim. Hiç aldırmadılar, korkmadılar, kaçmadılar.

Yine kalktım, yavaş yavaş dışarıya çıktım. Hepsi kaçışarak yine ahırın yanındaki alçak binanın arkasına biriktiler. Tekrar içeri girdim. Bakalım geri gelecekler miydi?.. Üç dakika geçmeden yine geldiler. Küçük kapının önünde toplandılar. Bunlar şüphesiz benden korkmuyorlardı. Çünkü deminden atla dörtnala avluya girdiğim vakit hiç kaçışmamışlardı. Hatta ezmemek için atımı birden yavaşlaştırmış ve aralarında inmiştim. Şimdi neye böyle kaçıyorlardı? Küçük kapının önünde bekleyişlerine baktım. Mutlaka bir şey bekliyorlardı. Akşamdı. Mutlaka yem bekliyorlardı.

Denemek için bir defa daha dışarı çıktım. Yine deminki gibi kümesleri olması lazım gelen o küçük binanın arkasına koştular, bekleyerek durdular. "Zeki hayvancıklar!" diyordum. İşte çiğ beyaz badanalı şu hanın temizliğinden belliydi! Hancı gayet düzen sever ve zevk sahibi bir adamdı. Bunlara rastgele, ötede beride yem vermiyordu. Günlük gıdalarını kümeslerinde yiyorlardı. Onları kıymetli ve itaatkâr bir bölük asker gibi mutlak bir düzene alıştırmıştı. Şimdi ihtimal yem vakitleriydi. Kapıdan birisinin çıktığını görünce kümeslerine koşuyorlardı. Girdim, yine peykeye uzandım. Yavaş yavaş dönmelerine, yine kapının önünde birikmelerine bakıyor, "Zeki hayvancıklar!" diyordum. Bu esnada hancı elinde

bir arpa eleğiyle önümden geçiyordu. Tavuklar onu görmemiş gibi, hiç aldırmadılar. Bana gülümseyerek:

"Çok yorgunsanız odanıza çıkın, efendi" dedi, "yatağınızı yaptım."

"Hayır" diye karşılık verdim, "burası daha hoşuma gidiyor..."

Hancı güldü. Gidecekti. Tavuklarının zekâsını, kendi düzen severliğini, bilmem niçin, bu adama söylemek istedim. Gülümseyerek ve gayriihtiyari:

"Tavukların çok akıllı..." dedim. Hancı yüzüme, bir şey anlamamış gibi garip bir bakışla baktı. Sonra kapı önünde sık bir küme halinde duran tavuklara teftiş eder gibi baktı.

"Çok cinstirler" dedi, "içlerinde on üç tanesi günde iki defa yumurtlarlar. Fakat efendi, çok akıllı olduklarını nereden anladınız?"

Yüzüme bakıyor, çürük ve eksik dişlerini göstererek gülüyordu. Cevap verdim:

"Karınları acıkmış. Bak, kapının önünde nasıl bekliyorlar. Birisi çıkınca yemlerini verecek zannediyor ve doğru kümeslerine koşuyorlar..."

Hancının yırtık ve kirli tebessümü kapandı. Hiçbir şey anlamıyor, o ana kadar anladıklarının da boş olduğunu birdenbire idrak edenlere mahsus katlanan bir şaşkınlıkla, yüzüme bakarak:

"Onların kümesleri yoktur, ahırda yatarlar" diyordu. "Hem biz onlara hiç yem vermeyiz..."

Hancının şaşkınlığı tamamıyla bana geçmişti. Biraz durdum. Sonra uzaktaki kapıdan her çıkışta tavukların koşarak arkasına toplandıkları küçük ve alçak binayı elimle göstererek sordum:

"Öyleyse orası ne?"

Hancı merakla, işaret ettiğim tarafa baktı. Döndü ve bilmediğime asla şaşırmamış gibi gayet tabii ve kayıtsız, cevap verdi:

"Apteshane..."

Fantezi

Tuğra

Garsona "Bir bira daha..." dedim.

Bu dördüncü oluyordu. Duygularımla düşüncelerimin dengelendiğini zannediyordum. Artık ne mutlu ne de kederliydim. Günde on iki saat çalışarak geçimimi sağlamaya bir mecburiyetim olmadığı gibi, meşru ve gayrimeşru bir şekilde zengin olmak ihtimalim de yoktu. Düşünme eyleminin o akıl almaz, sınırsız hızıyla hayatımın hesabını, bilançosunu yapıyordum. Aç ve muhtaç değildim. Şimdi şu birahane penceresinden seyrettiğim sokak panoraması, şu gelip geçen servet ve refah hayalleri içinde bulanan gözlerime elleri daha beyaz ve tombul, kalçaları daha geniş ve güzel, boyları daha narin ve uzun, dudakları daha kırmızı, yüzleri daha masum görünen kadınlara karşı hissettiğim doğal arzuyu da beynimden def edersem tamamıyla rahatlayacaktım. En güzel kadının bençe ne önemi olabilirdi? Mademki aşırı çalışma ve yorgunlukla hastalanmış başım en mis kokulu bir âşıkane sarılıştan, tutkulu bir öpüşten sonra çatlayacak derecede ağrıyor ve bir hafta çalışmayıp ıstırap içinde kalıyordu, servetin de lüzumu yoktu. Mademki ısrarla haz ve zevk gayesi sayılan "üreme eylemi" hayvanlığına katlanamıyordum, parayı ne yapacaktım? O bana asla yürüyemeyeceğim yeni cinsel arzu

yolları açacaktı. Platonik kucaklaşmalardan rahatsız olmayacak kadar cahil de değildim...

Önümdeki büyük kadehi bir yudumda içtim ve garsona tekrar:

"Bir bira daha..." dedim.

Bu beşinci oluyordu... Dışarıya, akşamın rehavet veren karanlığı içinde durmaksızın geçen bu sonu gelmez sosyal şeride bakıyordum. Arabalar, güzel kadınlar, çiftler, aileler, yalnızlar, subaylar, asayiş memurları, satıcılar... Kimi eğlenmeye, kimi çalışmaya, kimi istirahat etmeye gidiyordu. Fakat hepsi benim kendi kendime ihtiyaç duymadığımı farz ettiğim şeye, paraya, menfaate koşuyorlardı. Bu şüphesizdi! Vazife, hamiyet,[1] fazilet, fedakârlık... hatta dünyevi şeylerden vazgeçiş bile bir örtü, gören bir göze karşı altındakini saklayamayan ince tül bir perdeydi. Bu perdenin altında daima para ve menfaat vardı. Yalnız ben, zavallı hasta, onun için, para ve menfaat için yaşamıyordum. Fakat şimdiye kadar niçin uğraştım? Gülümsedim. "Bilim ve bilgi için!" demek istiyordum. Heyhat! Işık ve hakikate diye durmaksızın karanlık ve cehalete koşmuştum. En nihayet sade ve ahmak bir köylü gibi eski inanışa gayriihtiyari teslim olduğunu itiraf eden Darwin'den ne öğrendim? Hiç, hiç, hiç... İtiraf etmeliydim ki herkes gibi ben de bir cahilim! Herkesten daha cahilim, çünkü onların kalıtımla ve kültürle nesilden nesile aktarılan fikir ve inançları var. Halbuki benimkiler tamamıyla iflas etti. Yıkıldı. Ve yerlerine hiçbir şey koyamadım. Sıhhatimi kaybettim. Şimdi hasta ve doğal olmayan bir mevcudiyetim var. Gittikçe büyüyen kararsızlığım ve şaşkınlığım bu mevcudiyet yükünü daha ziyade ağırlaştırdı. İtiraf etmeliyim; işte eziliyorum. Düşünmemek istiyorum...

Birden önümdeki dolu ve büyük kadehi tamamıyla içtim. Karşımdaki, kim bilir bana bakarak neler düşünen garsona tekrar:

---

1 Bir insanın kendi yurdunu, ulusunu koruma çabası.

"Bir bira daha..." dedim.

Bu altıncı oluyordu. Artık içmemeliyim! Rahatsız olacaktım. İçimden, "Mademki ölüm var, o halde sıhhatin ne kıymeti olabilir?" diyordum. Yok, yok! Kalkmak lazım; yahut içmeden oturmak...

Hesap görmek üzere cebimden bir mecidiye[1] çıkardım. Beyaz ve kirli, yuvarlak ve nakışlı bir gümüş parçası! Ah para! Güç simgesi!

Bu küçük tanrıyı gözlerime yaklaştırdım. Sanki ilk defa görüyordum. Etrafında uçları birbirine değmiş hilallerden oluşan bir daire vardı. Bu hilallerin dışlarına küçük ve içlerine nispeten büyük yıldızlar yerleştirilmişti. Ortasında bir tuğra[2] vardı.

Birden düşündüm. Tuğra... Bu ne demekti? Ne kadar cahildim! İşte bunun manasını bilmiyordum. Meçhul bir şeyi seyrederken hissolunan garip merakla bakıyordum. Bu bir resim miydi? İki arka ve üç ön ayağı vardı. Bir kuş? Hayır. Bir böcek, bir arı? Hayır. Tüyleri yolunmuş bir tavuk? Hayır. Şaha kalkmış bir at? Hayır. Başı ve kuyruğu yoktu. Ayakları fazlaydı. O halde neydi? Bir sanat eseri mi? Hat sanatının bir harikası mı? Hayır. Asla güzel ve orantılı değildi! Ruhta bir etki bırakmıyor, bir heyecan vermiyordu. Bir güzel sanat eseri de sayılamazdı. Acaba "aklın şerefi ile üstün!" insanlar böyle sebebi hiçbir sözle izah olunamayacak garabetler yaparken ne düşünürlerdi? Dünya üzerinde madeni paralar baki kaldıkça yaşayacak olan bu ucubenin hattatı bunu nakşederken ne düşünmüştü? Şüphesiz hiç... Zaten insanlar sanat eserlerinde hep idraksiz, hep manasız, hep hasta değil miydiler? Tekrar düşündüm: Şimdi benim şu tuğranın şeklinin mana ve sebebini düşünmekliğim, eski elifba kitaplarındaki "kargacık burgacık" karşısında küçük

1 Osmanlı Devleti'nde 1840'ta basılmış, 20 kuruş değerindeki gümüş sikke.

2 Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları, özel bir biçimi olan sembolleşmiş işaret.

çocukların duydukları manasız ve masum meraka benzemiyor muydu? Ben hâlâ her gördüğüm şeyde makul bir mana, hakiki bir sebep arayacak kadar masum ve çocuk muydum? Hayır, hayır, hayır... Hiçbir vakit hiçbir şeyde hiçbir sebep, hiçbir mana yoktur. Artık gerilmiş ayaklarıyla bu küçük maden yüzeyi üzerinde, "Ben neyim, bil!.." diye yüzüme fırlayacak gibi hazır duran tuğrayı görmemek için mecidiyeyi tekrar yeleğimin cebine koydum. Düşünmemek, tabii olan bitki sessizliğine, maden hareketsizliğine dönmek, biraz biraz değil, birçok içmeye bağlıydı. Önümdeki büyük kadehi yuvarladım. Büfenin kapısında benim mezesiz içtiğime beklenmedik bir hadise seyreder gibi hayret ve şaşkınlıkla bakan garsona haykırdım.

"Bir bira daha..."

Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür![1]

Genç tarihçi S... Bey'e Mektup

Son tarih makalenizi büyük bir dikkatle okudum. Sizi bütün kuvvetimle, bütün varlığımla onaylarım. Gözlerini sınırsız geleceğe dikip geçmişe asla önem vermeyen bugünkü gençliğe güzel bir ders veriyorsunuz. Diyorsunuz ki:

Efser.

> Yeni bir şey yoktur. Her şey eskidir. Eskiden gerçekleşmiş bir olayın aynı sebepler ve şartlar dahilinde tekrarıdır. İlimler ve fenler bile eskidir. Mesela fiziğin, tıbbın ilk kuralları geçmişte konmuş; yalnız bazı ayrıntılarında keşif ve yenilikler gerçekleşmiştir. Asırlarca evvel gelen Buda, bütün dinlerin, bütün felsefelerin bir ağızdan dile getirdikleri bilgelik ve erdem efsanesini dile getirmiş; sonrakiler, hatta şimdikiler hep onun düşüncelerini tekrar etmişlerdir.

1 Ömer Seyfettin'in hatıralarında, bu hikâyenin popülerliğini gösteren şöyle bir cümle yer alır: "Merhum Baha Tevfik, *Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür* hikâyemden iki defa on iki bin nüsha bastırdı. Bugün kendim için bir nüsha arıyorum, hiçbir kitapçıda bulamıyorum."

Ve okurken insanın kulağında beyaz ve güçlü dişlere çarparak fışkıran, coşup taşan bir nutuk izlenimi bırakan sağlam ve süslü ifadenizle hislerimizin iyi ve fena, övülen ve kabul görmeyen fikirlerimizin yeni ve sonradan edinilmiş olmayıp eskiden kalma bir miras olduğunu, hatta sosyalizm ve antimilitarizm gibi aymazlıkla yeni sayılan toplumsal hareketlerin bile pek eski olduğunu feylesof Seneca ve ondan evvel gelenlerin sözleriyle ispat ediyorsunuz.

Bu değerli, bu en doğru hakikatleri içeren altın satırları ihtimal bazı gençler masum, alaycı bir gülüşle okudular. Onların fikirlerince geçmiş mezardır, ölümdür, yokluktur. Tarih en can sıkıcı, en faydasız, gerici bir uğraştır, köhneliktir. Ben de dört sene evvel tamamıyla böyle düşünüyordum. Hiç tarih okumamış, mektepteyken tarih derslerinde ya uyumuş yahut bilinmez geleceği hayal ederek öğretmenin saatlerce söylediklerini asla işitmemiştim. Öğrenimimi tamamlayıp hayata girdiğim vakit ortaçağın nereden başladığını, Annibal'in kim olduğunu, hatta Roma'nın kimler tarafından kurulduğunu, İstanbul'u alan Fatih'in babası hangi padişah olduğunu bilmiyordum. Fakat bugün?.. Sizin kadar bilgim olduğunu iddia edemezsem de bizim bütün tarih öğretmenlerimizden, hatta bazı ihtiyar tarihçilerimizden pek çok tarihi bilgiye sahip bulunduğumu övünmeden söyleyebilirim. Beş senedir hayatım yalnız tarih okumakla geçti. Büyük bir kütüphanem var ki içinde tarihten başka kitap bulamazsınız. Eskiden sanat ve edebiyat sevdasıyla araştırdığım ünlüleri unuttum. Şimdi Michelet'den, Saint Simon'dan, [Ernest] Lavisse'ten tutunuz da en vasat tarihçilere kadar hepsini büyük bir zevkle okuyorum. En önemsiz gelenekler, hatıralar beni büyülüyor. Artık Pierre Clement, Frederick Masson, Joseph Turquet, Loliee, Pierre de Nolhac, Dr. Cabanis en sevdiğim, en taptığım yazarlar... Dünü okudukça bugünün, yarının safhaları önümde perde perde açılıyor. Kendimde elimde olmadan gizemli bir falcı, bilinmezi bilen bir ruh hissediyorum.

Şimdi gülümsüyorsunuz değil mi? Ve karşınızda olsam soracaksınız ki: "Niye tarihe bu kadar merak ettin? Büyük bir tarihçi, bir öğretmen mi olmak istiyorsun? Maksadın ne?" Evvela sizi temin edeyim ki tarihçi olmak niyetinde değilim; yazar, öğretmen, hiç... Bu merak bende hastalıklı, adlandırılamaz bir ruh halidir. Ben tesellisi mümkünsüz bir felaketin, intikamı alınamaz bir mağlûbiyetin şaşırttığı bir adamım. Üzüntümü uyutmak için beynimi tarih çalışarak yoruyorum.

Beş senedir sizinle tamamıyla hemfikirim: "Tarih, ezeli bir tekerrürdür." Ben bunu herkesten ziyade hissettim, yaşadım. İnancım tecrübeye dayalıdır. Benim kadar tarihin feci ve haksız tekerrürünü gören yoktur sanırım.

Araştırma faaliyeti ile kısalan değerli zamanınızı suiistimal etmediğime emin olarak hikâyemi, kendi tarihimi, milattan önce sekizinci asırda cereyan etmiş bir vakanın haberim olmadan benim zavallı başımda nasıl tekrarlandığını size anlatacağım. Bu biraz ayrıntılı olacak. Fakat rica ederim, tahammül ediniz. Binlerce kitapların tozlanmış sayfalarını süzen gözlerinizde harikulade bir kuvvet vardır. Bunu biliyorum. Bilimsel inancınızı tamamıyla ve samimiyetle kabul etmekte ne kadar haklı olduğumu anlayacaksınız.

Yedi sene evvel kuvvetli, gürbüz kadınlara âşık, düşüncesiz bir gençtim. Edebiyat ve sanatı seviyordum. Her şey gözümde bir fantezi, bir serap, bir rüyaydı. Batı kitaplarının zaten şairlikle sarsılan düşünme gücümde bıraktığı karışıklıklar, zıtlıklar eski teorilerimi tamamıyla tahrip ettiğine karşılık yeni bir şey öğretmemişti. Bütün o kitapları okuyanlar gibi ben de artık her şeyi inkâr eder, hiçbir şeye inanmaz, paradoksal ve münasebetsiz bir herif olmuştum. Dünü tamamıyla unutuyor, yarını asla düşünmüyor; bugünü hayvani ve suni bir maddilikle, memnun ve müsterih geçiriyordum.

İnkâr ettiğim şeylerin içinde aşk da vardı. Ona da bütün ahlak kanunları, bütün toplumsal inançlar gibi düzmece ve asılsız bir yalan diyordum. Fakat Efser'i –bu boşandığım ka-

rımın ismidir– görünce fikrim değişmişti. O andan itibaren aşk gözümde yegâne hakikat oldu. Yüce, ruhani, insanüstü bir hakikat...

Ufak bir aşk dönemi geçirdik. Gerçi ben de çirkin değildim. Fakat o... Size nasıl anlatayım? Bir hadise, bir harikaydı. Uzunca bir boy, hayal edilemeyecek kadar güzel bir çehre, mutlaka bir dâhinin sanatkâr elinden çıkmış zannolunacak bir vücut tahayyül ediniz. O kadar düzgün, o kadar güzel, o kadar yüce ki Venüs'ün en eski ve çekici heykeli onun yanında hasta ve âciz kalır. Abartıyorum sanıyorsunuz. Zararı yok. İnanmayınız. Fakat ben eminim ki Efser'deki mitolojik güzelliğin böyle iki satırla yüzde birini ifade etmiş olmuyorum. Fakat size, yine biraz izahat vereyim; kayınpederimin babası güzel endamıyla ünlü bir paşa, vaktiyle Müslüman olmuş bir Macardı. Kayınvalidem eski gözdelerin en seçkini olan bir Çerkez saraylı... Bunların kızı Efser, Macar ve Çerkez güzellik ve sıhhatini vücudunda toplamış muhteşem, inanılmaz bir afet; nur ve şeffaflıktan, esîrden[1] yapılma sayılacak canlı bir harika... İngiliz mektebinde öğrenimini tamamlamıştı. Bütün orada öğrenimini tamamlayan kızlar gibi biraz fazla ukala, teori sever, kendini beğenmişti. Benim İngilizce bilmememi apaçık bir kusur olmak üzere kabul ederdi. Öğretmenleri hatırasında o kadar derin bir eser, o kadar garip bir izlenim bırakmıştı ki ta Amerika'ya gidenleriyle bile mektuplaşır, her hafta müdiresini ziyaret ederdi.

"Evlilik aşkın mezarıdır" derler. İşte vahşice bir yalan! Evlendikten sonra onu o kadar sevmeye başladım ki... İncelik ve kadınlığa yakışmayacak ilmi ve fenni uğraşlarını bile hoş görüyor, gözlem dürbünlerini bizzat getirtiyor, onun hoşuna gitmek için cahil ve karanlık muhitimizde âlim şöhretini taşır sıradan ve ortalama bir fizik öğretmeni olmadığıma teessüfler ediyordum.

---

1 (Yunanca *eter* sözcüğünden) Havadan hafif, ışık ve ısıyı nakledici olduğu varsayılan cisim.

Arzusu üzerine Bağlarbaşı'nda bir köşk tutmuştuk. Yaz kış orada oturuyorduk. Bir aşçımız, iki hizmetçimiz, on dört yaşında küçük bir uşağımız vardı. Ah, evimiz bir aşk yuvasıydı. Yatağımız ezeli bir aşk ve haz yuvasıydı. Efser o sıralar asla İngiliz mektebinin ukala ve münasebetsiz mezunesi değildi. Yorganımızın altında hoş ve tatlı bir kadın, tutkulu ve boyun eğen bir Çerkez kızıydı. Tan vaktinin pembe bakışları odamızın mavi tül perdeleri arasından süzülürken bu sıcak yatağın dışında geçecek bütün bir günü düşünerek mahzun olur ve çılgın sarılışlarla onu uyandırır, gözlerini öpücüklerimle açar, şeffaf ve dolgun göğsünün sıcak kokusunu dinmek bilmeyen delice sevgimle içime çekerdim.

Bir sene geçti. Aşkımız gittikçe çoğalıyordu. O, kitaplarıyla bana aitti. Dünyada kitaplarından ve benden başka bir şey onu meşgul etmiyordu. Gündüzleri ben yokken okuyor, yazıyor; ben gelince hemen kucağıma atılıyor, geceleri pek erken girdiğimiz yatak odamızda ezeli aşk ve taparcasına sevgi saatleri yaratıyordu.

Bu esnada halamın İtalya'daki oğlu Ahmet Bidar İstanbul'a gelmişti. Bu, benden küçük, zayıf, narin bir çocuktu. Heykeltıraşlığa çalışıyordu. Uzun saçlarıyla, düşünceli çehresiyle, zayıf endamıyla, hoş, çekici, tam bir sanatkârdı. Eve getireceğimi, kendisiyle tanıştıracağımı Efser'e söyledim. Mutlu olmasa da kabul etti. Fakat görünce, konuşunca memnun oldu. Bidar da sanatının gereği olarak Eski Yunan ve Roma tarihini çalışmıştı. Efser için bu pek büyük meziyetti. Tatil zamanını bizde geçirmesini teklif ettik. Israr ettik. Kabul etti. Artık yalnızlığımızdan bıkmaya başlıyorduk. Vaktimiz böyle daha hoş geçiyordu. Bitmekte olan bir baharın heyecanlı geceleri tahrik edici rüzgârıyla küçük salonumuzu doldururken üçümüz saatlerce sanat ve tarihe dair sohbetlere dalar, ben hep yatacak zamanımızı düşünerek, elleriyle büyük abidelerin hayali şekilllerini resmederek anlatan karımın güzel vücudunu derin derin seyrederdim.

Yavaş yavaş yaz geçiyordu. Bidar'la Efser'in arasında fikirsel uyumun meydana getirdiği saygı ve hayranlık dikkatimi çekiyordu. Bidar pek saftı. Beyninde, henüz klasik malumattan başka bir şey yer bulamamıştı. Namus hakkındaki ilkel inançlarından emindim. Efser'e gelince, gördüğü İngiliz terbiyesi onu bir ahlak abidesi haline getirmişti. Evlilik hayatı dışında ihtiyar ve çirkin bir Katolik mürebbiye kadar tutucu ve namusluydu. Beraber geçirdiğimiz bir senelik ömrümüzde nispeten beni bile kendisine benzetmişti. Bekârlığımdaki serbest düşüncelerimi takip edemiyor, mecburen teori seven, inanç besleyen, ahlaki geleneklere uyan biri oluyor, en üzücü alışıldık vazifelere ister istemez hürmet ediyordum; yemek yerken, salonda otururken karıma bakarak içimden yavaşça, "Ne mesudum, ne bahtiyarım!" diyordum. Şüphesiz Efser dünyanın en güzel kadınıydı. Bunu yalnız ben biliyordum. Muhitimiz genel bir güzellik yarışmasına müsait değildi ki herkes de tasdik etsin, "Hakkın var, dünyanın en güzel kadını sana aittir" denilsin. Ben de iftihar edeyim; saadetim iki katına çıksın. Bana böyle bir güzellik harikası hediye eden büyük ve mukaddes tesadüfe teşekkürler edeyim. Evet, arkadaşlarımla konuşurken elimde olmadan, "Benim karımı görseniz, dünyanın en güzel kadını olduğunu tasdik edeceksiniz" diye haykırmak ister ve zorla kendimi tutardım.

Bir gün Bidar'ın yanındaydım. Kitaplarını karıştırırken büyük bir albüm gördüm. Aldım, bakmaya başladım. Bu, vücut güzelliğini karşılaştıran, binlerce çıplak kadın heykeli resimleri içeren güzel bir albümdü. Kalın sayfalarını çevirdikçe Bidar yanımda, "filan heykeltıraşın, filan sanatkârın" diye ayrıntılı bilgi veriyor, yapılış tarihlerini, hangi müzelerde bulunduğunu, kimlerin malı olduğunu, her resmin altındaki İtalyanca yazıları okuyarak söylüyordu. Kadın güzelliğinin en gizli, en mahrem, en heyecan veren nüanslarını ortaya ko-

yan bu çıplak heykel resimlerine bakarken hep karımı düşünüyordum. Hiçbirisi onun kadar güzel değildi. En mükemmel olmak üzere yapılanlarında bile sanki gözle görülmeyen bir kusur vardı. Azıcık daha Bidar'a, "Bunların içinde Efser kadar güzel var mı?" diye soracaktım. Bana tamamıyla ondan geçtiğine kani olduğum bir utanma duygusuyla kendimi tuttum. Sanki bu soruyu sorsaydım pek mukaddes, pek muhterem bir şeye küfretmiş olacaktım. Bununla birlikte fikrimi saklayarak, aklımda hiç Efser yokmuş gibi, "Artık böyle vücutlar, böyle sırtlar, böyle kalçalar, böyle kollar, böyle yüzler yalnız sanatkârların hayalhanelerinde mevcut. Ne yazık ki hakikat sahnesinde yok!" dedim.

Bidar gözlerini bana kaldırdı, tuhaf tuhaf baktı. Galiba biraz sarardı. Gülümsedi. Gayriihtiyari sordum:

"Neye baktın?"

"Hiç" dedi ve kızararak ilave etti, "Çok nankörsün..."

Birden kalbim çarpmaya başladı. Mutlaka Efser'i ima etmek istiyordu. Yine de açıkça söyletmek istedim. Anlamamış gibi sordum:

"Niçin?"

Cevap vermedi. Sayfaları çeviriyor, başka resimlere bakıyordu. Istırap çektiğini görüyordum... Yine ısrar ettim:

"Niçin, söyle, niçin nankörüm?"

Tekrar içe işleyen gözlerini bana çevirerek manasız bir tebessümle, meçhul bir heyecandan bozulmuş düzensiz bir coşkuyla cevap verdi:

"Evet, nankörsün. Niçin mi? İşte bunu bilmemekliğin de ikinci nankörlük. Talihin sana sebepsiz verdiği haksız bir mükâfatın kıymetini takdir edemiyorsun. Efser senin karın... Fakat güzelliği, olağanüstü güzelliği dikkatini çekmemiş. İncelememişsin. Ona karşı ilgisizsin. Hayret verici derecede mükemmel güzelliğini görmüyorsun. Sonra şurada gördüğün, ruhun büyüsünden mahrum heykel resimlerine bakarak 'Artık böyle vücutlar, böyle yüzler yalnız sanatkârların

hayalhanelerinde mevcut, ne yazık ki hakikatte yok' diyor, karşında apaçık parlayan eşsiz güzellikteki güneşi inkâr ediyorsun..."

Devam ediyordu. Ben dinliyor ve zevk duyuyordum: Demek karımın harikulade güzelliği yalnız benim öznel ve bencil bir hissim, bir kuruntum değildi. Sanatın en yeni inceliklerine keskin bir zekâ ile vâkıf olan, güzellik hakkında görüş beyan etmeye en yetkili ve müsait bir mesleğin mensubu, onun emsalsiz güzelliğini bana, kocasına gayriihtiyari itiraf ediyordu. Ben de açıldım. Bilmem kaç saat konuştuk. Bu uzun bir hasbıhal oldu.

Saçlarını, omuzlarını, belini, ayaklarını, ellerini, yüzünü, tebessümlerini, bakışlarını, kısaca her şeyini samimiyet ve heyecanla tartışıyor, ben birikmiş tutkumu ve taparcasına sevgimi anlatırken o, kendi hayret ve takdirinin benim hislerimden on kat fazla ve kuvvetli olduğunu iddia ediyordu... O esnada ikimiz birden, aralık duran kapıda, yüksek ve muhteşem, Efser'i gördük. Koyu renkli elbisesi pembe yüzüne aşırı derecede bir parlaklık, hayali bir ışıltı bahşetmişti.

"İki saattir buraya kapandınız" diyordu. "Neler konuşuyorsunuz? Nasıl Bidar Bey, yine hücumlara mı maruzsun?.."

Ben sanki ilk defa tanık olduğum bir periymiş gibi onu derin ve tarifi imkânsız bir hayvani arzuyla süzerken Bidar son derece serbestçe:

"Bugün fikirlerimiz uydu" diye cevap veriyordu. "Bugünkü mevzuda benim hakkımı o kadar teslim etti ki..."

"Bilakis o benim hakkımı o kadar teslim etti ki..."

Efser ne konuştuğumuzu soruyordu. "Güzellik ve sanata dair" dedik. Ayrıntı istemedi. Önümüzdeki açık albüme baktı. Bir iki sayfa çevirdi, birden kapayarak:

"Oh, dehşet, ya Rabbi" dedi. "Çıplaklıklar! Bunlardan şiddetle nefret ederim. Bilmem ki vahşiliğin, ilkelliğin böyle iğrenç hatıralarını bazı insanlar nasıl sever? Bence ahlak ve bilimle kötü eğilimlerimizi, içgüdülerimizi nasıl örtüyorsak,

kalın giysilerle de vücutlarımızı öyle örtmek icap eder. İnsan etinin tadına, lezzetine dair nasıl bugün bir şiir yazamıyorsak vahşi kavimlerin ortam ve hayatını hatırlatacak böyle çıplak resimleri, hayasız heykelleri sanatkârların nezih elleri için uygun ve meşru bir uğraş saymamalıyız..."

*

Artık Bidar benim sırdaşım olmuştu. O da Efser'in müstesna güzelliğini, dünyanın en güzel kadını olduğunu tasdik ediyor, çoğu saatlerimiz ona dair sohbetle geçiyordu. Ben, yine tekrar ediyorum, asla kıskanmıyordum. Bilakis iftihar ediyor, memnun oluyordum. Bir gece Efser, biraz başı ağrıdığından, erkence yatak odasına çekilmişti. Sıcak, yıldızlarla dolu, rüzgârsız bir geceydi. Uzaklardan tek bir yalnız ve gönlü kırık bülbül yanık ve mahzun feryadını haykırıyor, susuyor, yine başlıyor, tatlı ve heyecanlı, devam ediyordu. Bidar'la balkondaydık. Efser'in rahatsızlığını konuşuyorduk. Yine güzelliğine geldik. Bidar'a, her vakitten daha ateşli ve büyülenmişçesine onu methediyor, ben hemen kalkıp yatak odasına koşmak, şiddetle ve çılgınca sarılarak karımı göğsümde sıkmak ihtiyaçlarını duyuyordum.

Bidar:

"Saadetin göreli olduğuna herkes inanır" diyordu, "ben bu teoriyi kabul etmem. Temin ederim ki sen dünyanın en mesudusun. Çünkü servetle, güzellikle, asaletle, kuvvetle elde edilemeyecek bir şeyi talih sana takdim etmiş..."

Dinledikçe zevk alıyordum. Bilmem nasıl oldu, birdenbire bana bir fikir geldi. Düşünmedim, muhakeme etmedim, hemen söyledim:

"Haklısın Bidar. Fakat sen onun güzelliğinden yüzde birini görmedin. Yalnız benden işittin. Ama ben sana göstereceğim. Kulaklarına belki itimat etmiyor, söylediklerime inanmıyorsun. Gözlerinle görünce mübalağalarımın birer hakikat olduğuna hiç şüphen kalmayacak."

Şaşkın ve hayret içinde sordu:

"Fakat, nasıl?"

"Nasıl mı? Sana Efser'i çırçıplak göstereceğim..."

Evvela inanmadı. Yüzüme tuhaf tuhaf baktı. Sahi ve ciddi söylediğimi anlayınca şiddetle reddetti. Efser'e karşı beslediği saygı katiyen buna maniymiş... Ben ümidimi kaybetmedim. Onu iknaya çalışıyordum. Gece yarısı çoktan geçmiş, tek ve yetim bülbül susmuş, hafif çiçek kokuları getiren tatlı bir rüzgâr çıkmıştı. Onun heykeltıraşlığından, sanat ruhundan bahsediyor ve bu kadar platonik bir görüntüyü ondan saklayacak kadar budala ve sıradan olmadığımı söylüyordum. O reddetmekte devam ediyor ve "Bu pek köpekçe bir platoniklik olacak!" diye bana çıkışıyor, o reddettikçe benim bu münasebetsiz ve garip arzum şiddetleniyordu.

"Cahilliği bırak" diyordum, "senin gördüğünü o hissetmeyecek. Haberi olmayacak. Fakat sen bütün ruhunla onun müstesna güzelliğini tasdik edeceksin. Ben bunu istiyorum. Reddedersen darılacağım. Sana yüce bir sanatkâr değil, nefsine mağlup, korkak bir şehvet düşkünü diyeceğim..."

Uğraştım, uğraştım. Lafımı uzattım. Âdeta onu ahmaklaştırdım, nihayet kandırdım. Heyecandan sararmış, "Fakat nasıl göstereceksin, onun haberi olmadan..." diye soruyordu.

"Pek basit" dedim, "bizim yatak odasının kapısı arkasında yarım açılmış bir paravan vardır. Sana gündüzden gösteririm. Yarın gece bahçeye çıkarız. Geç vakte kadar kalırız. Sen rahatsızlığını bahane ederek sözde yatmaya gidersin. Doğru git bu paravanın arkasına saklan. Tabii biraz sonra yatmak için biz de geleceğiz. Evvela ben soyunurum. O, pencerenin önündeki kanepeye soyunur. Yatağa gelir. Ben gömleğini de çıkarttırırım. Tamamıyla görürsün. Yatağa girerken sen yavaşça kapıdan çıkıverirsin. Katiyen hissetmez."

Cesaret edemiyor, "mümkün değil, mümkün değil" diyordu. İzahata başladım. İzahatımı ayrıntılandırdım. Söylediğim gibi hareket ederse Efser'in kendini görmeyeceğinden emin oldu. Yatmak için kalktık. Sapsarıydı. Ben odamıza

gittim. Efser, yarı çıplak, yüzükoyun yatmış, uyuyordu. Gidip Bidar'ı getirmek istedim. Ah, uyurken ne güzel olacaktı. Katiyen hissetmek ihtimali yoktu. Fakat vazgeçtim. "Yarın gece ayakta ve uyanık görsün" dedim. Yanına yattım. Uyuyamadım.

Ertesi gün geç kalkmıştım. Bahçede onları geziyor buldum. Bidar'ın çehresi pek yorgundu. Belliydi ki gece hiç uyumamış. Yemekten sonra Efser yukarı çıktı. Mektuplarını yazacakmış. Ben Bidar'a gece nasıl hareket edeceğini tarife başladım. Yatak odamıza götürdüm. Paravanı gösterdim. Nasıl arkasına saklanacağını, Efser yatağa girmek için arkasını kapıya döndüğü zaman nasıl çıkacağını mahir ve aceleci bir rejisör gibi ona öğrettim. O, cidden bir cinayet işleyecek bir masum gibi, yaptığının farkında olmadan hareket ediyordu. Göreceği manzara onu şimdiden büyülemiş ve hipnotize etmişti. Sözleri gayet kısalmış ve birden düşüncelere dalmıştı.

Sıcağa rağmen gezmeye çıktık. Akşama kadar nasıl hareket edeceğini tekrar ettim. İyice karar vermişti. Akşam geç vakit geldik. Doğru yemeğe oturduk. Zavallı hiç yiyemedi. Kahvelerimizi içtikten sonra bahçeye çıktık. Gece sakin ve biraz rutubetliydi. Ben çok neşeliydim. Kolumun altında Efser'in sıcaklık ve kuvvetini hissettiğim elini sıkıştırıyor, koşmak, raks etmek, perende atmak, tehlikeli jimnastik hünerleri icra etmek arzuları duyuyordum.

Bidar bana bakmayarak Efser'den müsaade istedi. Yatmaya gitti. Biz de bir saatten fazla bahçede kaldık. Bu rutubetli gecelerin aşk için yapıldığını Efser'e söylüyor, o gülerek, "Uyku için hangileri?" diyordu. Sağ kolumla belinin üst tarafını kavramıştım. Böyle, hazdan yorgun, geziniyorduk. O, bütün bütün kendini bırakıyordu. Yıldızların, sanki bu serin rüzgârla daha çok parlayan, suskun ve sonsuz kışkırtıcı bakışları karşısında dudaklarını öpüyordum, o da öyle asabi bir arzu, şuh bir sabırsızlıkla karşılık veriyordu. Daha aşağılara indirdiğim elimin altında yumuşak ve adaleli kalçasının

belirgin ateşini duyuyor, şimdicik meçhul bir şahidin gözü göreceği için bu güzel vücudu daha kıymetli, daha müstesna, daha leziz, daha nefis hissediyordum.

"Yatalım!.." dedim. Kabul etti. Yine kucak kucağa, yekvücut, içeri girdik, yukarı çıktık. Yatak odasına geçtik. Ben soyunurken her vakitki gibi yardım etti. Bidar'ın paravanın arkasında olduğunu bildiğimden şimdi öpmüyordum. Bu onun dikkatini çekti:

"Çok gezdik. Yoruldun galiba?"

"Hayır, hayır. Bilakis yorulmak istiyorum, ruhum..."

Güldü, eliyle ağzıma vurdu. Ben yatağa girmiştim. O pencerenin yanındaki kanepeye soyunuyordu, ben seyrediyordum. Ceketini, etekliğini, çoraplarını, donunu yavaş yavaş çıkarıyor, pencereden giren çapkın rüzgâr, dağıttığı saçlarını, dekolte gömleğinden pek cazip ve tahrik edici görünen beyaz ve dolgun omuzları üzerinde uçuruyordu. Oh, Bidar da tabii benim gibi şimdi onu görüyordu. Bazı sabahlar benim aşırı okşamalarımdan yorularak yataktan kaçmaya çalıştığı vakitler, buselerimle saçlarının arasında söylediğim bir şarkıyı mırıldanıyordum:

Serd oldu hava,
Çıkma koynumdan kuzucağızım...[1]

Elleriyle saçlarını arkaya attı. Üstünde yalnız pembe ve dekolte gömleği kalmıştı. Yatağa şuh ve neşeli koştu:

"Daha girmedim ki..."

Elimle omzundan tuttum:

"Tamamıyla soyun" dedim, "gömleğini de çıkar!"

İtiraz etmedi. Bir artist süratiyle, çabucak, bir saniye içinde çıkardı. Çırçıplak kalmıştı. Yine elimle yatağa girmesine mani oldum. Azıcık dargın, durdu:

---

1 Güftesi Nedim'e, bestesi Rahmi Bey'e ait muhayyer şarkı. "Koynumdan" sözcüğü aslında "koyundan"dır.

"Daha ne istiyorsun?"

"Gerin..." dedim.

Yine itiraz etmedi. Ona da itaat etti.

"Çılgınlığı bırak!" diye tatlı tatlı gülerek gerindi. Gerinirken galiba merak etti, güzel endamını kendisi de görmek istedi. Sol köşedeki dolabın büyük aynasına başını çevirerek baktı. Tam bu esnada Bidar kapıdan çıkıyordu. Birden haykırdı. Sapsarı oldum. Kalbim şiddetle atmaya başladı. Gördü zannettim:

"Ne var?"

"Bir şey yok, ayağım acıdı."

Hemen koynuma girmişti; tekrar neye haykırdığını sordum. Gerinirken ayağı acıdığını, bir parça burkulduğunu söyledi. Israr ettim. Beni ikna etti. Hakikaten görmediğine kani oldum. Sarılışlarıma o kadar şiddetli ve samimi karşılık veriyordu ki şüphe etmek mümkün değildi.

Ertesi sabah Bidar'ı yine bahçede buldum. Yanına gittim. O da çıkarken haykırmasından korkmuş. Görmediğinden emin olmasını sağladım. İçi rahatladı. Çırçıplak gördüğü vücudu için, masalsı güzelliği için bir şey söylemiyor; yalnız, "Hayret! Hayret!" diyor ve derin derin dalıyordu. İki üç hafta geçti. Hiçbir şey değişmemiş görünüyordu. Fakat Bidar konuşma yeteneğini kaybetmişti. Hasta ve ıslak bir tavuk gibi devamlı düşünüyor, sorduğumuz sorulara en kısa cevaplarla karşılık veriyordu. Efser daha ziyade şenlenmiş; bilmem niçin her vakit aşırı derecede üzerine düştüğü çalışmasını terk etmiş, çok konuşuyor, çok gülüyor, şimdiye kadar kendisinde asla şahit olmadığım yapay bir hoppalık, tuhaf bir fazlalık gösteriyordu...

Bir akşam birkaç arkadaşa işlerimiz hakkında konuşmak için, Bağlarbaşı gazinosuna geleceğimi vaat etmiştim. Yemekten sonra gitmeye kalktım. Bidar'ı çağırdım. Rahatsız olduğunu söyledi. Halbuki evvelden ne vakit gazinoya gidecek olsam refakat etmek isterdi. Bu sefer gelmemesini biraz garip bulmaktan kendimi men edemedim. Rahatsız olmadı-

ğı belliydi. Pardösümü istedim. Efser gitti, getirdi. Elinde hiç kullanmadığım revolverim[1] de vardı. Onu niçin getirdiğini sordum. İhtimal arkadaşlarımla geç vakte kadar kalacağımı, yolda gelirken yanımda bulunmasının fena olmadığını tebessüm ederek söyledi.

"Fakat, azizem, ben Kan Dağı'na gitsem silah almam, bilmiyor musun?" dedim. Giydiğim pardösünün cebine kendi eliyle koyarak ve manasını hissedemediğim garip tebessümünde devam ederek:

"Kan Dağı'na gitmeyeceksin ama" dedi, "gece yarısından sonra karanlık ve tenha sokaklardan geleceksin. İhtimal bu gece mutlaka lazım olacak..."

İçimde meçhul bir rahatsızlık hissettim. Meçhul bir önsezi, "Yakın bir felaket var!" diyordu. Yangınlar, ihtilaller, suikastlar, cinayetler tasavvur ediyordum. Bu kuruntuları zihnimden def etmek istedim, "Ciddi olalım!" dedim. Gazinoya doğru gidiyor ve bir marş mırıldanarak ayaklarımı ona uyduruyor, cebimdeki revolveri Efser'in bana zorla, garip ve manidar bir tavırla verişini unutuyordum. Gazinoda arkadaşlarımı buldum. Bunların hepsi bekârdı. İşimizi konuşamadık. İçmeye başladık. Unutmak istediğim meçhul can sıkıntısını yenmek için tam yirmi dört şişe bira içtim. Senede hiç olmazsa bir gün kendimi kaybedecek kadar sarhoş olmak on altı yaşımdan beri âdetimdi...

Gece yarısı geçmiş, bizden başka kimse kalmamıştı. Hepimiz, bütün manasıyla sarhoş. Kalktık. Bozuk ve tozlu yollardan tam bizim köşkün önüne geldik. Dehşetli bir karanlık vardı. Uzak fenerler, can çekişen ateş böcekleri gibi titrek ve donuk bir ışık yayıyor, havlayan köpeklerin tehditkâr sesleri, soğuk ve ürkütücü, yankılanıyordu. Kapının önünde arkadaşlarla veda ettik. Aşağı doğru gittiler. Hemen kayboldular. Belirsiz bir korku duyuyordum. Zili olanca kuvvetimle çektim. İhtimal komşular uyandı. Tekrar çektim. Küçük uşak elinde

1 Tabanca, altıpatlar.

lamba, başı, göğsü yarı açık geldi. Kapıyı açtı. Biraz ferahladım. Ve bu ferahla, genç uşağın tüysüz yanağını okşadım.

"Uyuyordun, seni rahatsız ettim!" dedim. Tatlı tatlı güldü. Son derece sarhoş olduğumu görüyor ve tuhaf bir çekingenlikle:

"Estağfurullah efendim..." diyordu.

Tuttuğu lambanın gölgeli aydınlığı içinden bahçenin yolunu yaklaşılmış bir girdap kenarı gibi görüyordum. Yürüdüm, içeri girdim. Merdiveni çıktım. Düşecektim. Son derece sarhoştum. Duvara dayandım. Biraz dinlendim. Son bir gayretle sendeleyerek yatak odasına yaklaştım, kapının önünde durdum. Efser'in sesini işitiyordum, gülüyor ve birisiyle konuşuyordu. Acaba hizmetçi kız yanında mıydı? Uyanık olsaydı, o kadar şiddetle çektiğim zili işitecek ve mutlaka sofaya çıkacaktı. Daha fazla akıl yürütemedim. Kapıyı ittim. Efser, çıplak denecek derecede dekolte, yatağın kenarına oturmuştu. Beni görünce ayağa kalktı. Yatağa baktım. Yarı çıplak Bidar yatıyordu. Bu sanki bir rüyaydı. Katiyen kendime hâkim değildim. O anda ayılır gibi oldum ve birden cebimdeki revolverle Medeni Kanun'un bahşettiği vahşet iznini, o meşhur katletme hakkını hatırladım. Seri ve mekanik bir hareketle revolveri çıkararak bana büyük bir soğukkanlılıkla bakan Bidar'ın üzerine sıktım. Ateş almadı. Bir daha, bir daha... Hiç! Bidar taş gibi bakıyordu. Yatağın yanında kalktığı gibi duran ve gülümseyen Efser'e baktım. Asla korkmamıştı. Haykırması, hatta bayılması lazım gelmiyor muydu? Bu patlamayan revolveri yere attım. Şiddetli bir öfkeyle:

"Alçak, seni elimle boğacağım..." diye yatağa, Bidar'a doğru yürüdüm. Efser önüme dikildi:

"Dur" dedi, "alçak sensin!"

Sanki manyetize oldum. Hiddetten, hayretten, sarhoşluktan, asabiyetten çenem titriyor, dişlerim birbirine vuruyordu. Efser gözlerini gözlerime dikerek devam etti:

"Onun hiç kabahati yok. Onu buraya ben getirdim. Niçin getirdiğimi, niçin onu arzu ettiğimi sana söyleyeceğim.

Vicdansızlığına, alçaklığına, namussuzluğuna bir de adilik, rezalet, gürültü ilave etme!"

"Namussuz, alçak, vicdansız sensin!" diye karşılık verebildim. O, büyük ve kesin bir soğukkanlılıkla asla önemsemeyerek:

"Konuşuruz, hangimiz olduğunu anlarsın" dedi. Sonra yatağın içinde doğrulan Bidar'a döndü:

"Haydi, Bidar Bey siz gidiniz..."

Bidar bana hiç bakmayarak yatağın ayakucunda duran ropdöşambrını aldı, çıktı. Efser karşıma geçti. Ben bitap ve sarhoş, öfkeli ve mağlup, intikamını alamayanlara has olan o acı, keder ve ümitsizliğe yenik düşerek kanepenin üzerine yığıldım. Oda, tavan, duvarlar etrafımda dönüyordu. Kalkmak, onun üzerine hücum etmek istiyordum. Fakat buna gücüm yoktu. Hatta parmaklarımı bile oynatamıyordum. Bazı kâbuslarda olduğu gibi tamamıyla hissediyor ve asla hareket edemiyordum. Bir müddet bana baktı. Korkunç ve uzak memleketlere mensup bir hipnozcu kesinliğiyle şu emri verdi:

"Şimdi kımıldayamayacak, söylenen şeyi anlayamayacak kadar sarhoşsun. Yarın merak ettiğin şeyi öğrenirsin. Sakın bir rezalet çıkarma. Sabaha ancak iki saat var. Sabret."

*

Sonra ne oldu bilmiyorum. Gözlerim kapandı, sızdım. Uyandığım vakit kendimi kanepenin dibinde, arkası üstü uzanmış buldum. Başım çatlayacak gibi ağrıyordu. Fena halde aptesim sıkışmıştı. Dudaklarım yapışmıştı. Her tarafım acıyordu. Sanki ezilmiştim. Kalkmak istedim. Güçlükle doğruldum. Kanepenin üzerine oturdum. Acaba gece gördüğüm şey bir rüya, bir kâbus muydu? Hizmetçi kıza seslendim, geldi. Hanımın nerede olduğunu sordum. Bidar Bey'le beraber sabahleyin erkenden çıktıklarını söyledi. Şaşırdım. Ne yapmak lazım geleceğini tayin edemiyordum. Bir müddet donmuş gibi durdum. Sonra hırsımdan ağlamaya başla-

dım. Hiddet, âcizlik, keder ve ümitsizlik içinde ağlarken aklıma intihar etmek geliyordu. "Bu en uygunu!" diyordum. Ağladım, ağladım, ağladım, nihayet gözümdeki yaşlar bitti; kanepeye uzandım. Düşünmeye başladım. Âcizliğimden iğreniyordum.

Birden ayağa kalktım:

"İntikamımı almalıyım!" dedim.

Fakat nasıl?.. İşte bunu düşünemiyor, bunu muhakeme edemiyordum. Kapı açıldı. Yine hizmetçi kız göründü. Elinde küçük bir zarf vardı.

"Hanımefendi giderken bunu bıraktı. Size vermemi tembih etti. Deminden unuttum" diye vererek savuştu.

Hemen açtım. Okudum. Efser, annesinin evine gittiğini ve bugün Bidar'ın da İtalya'ya hareket edeceğini, eğer namuslu bir adam olursam, hareketinin sebeplerini bana izah edebileceğini ve gözünde yeniden namuslu bir adam sayılmamın ancak kendisini boşamaklığa bağlı olduğunu, aksi takdirde bana cevap ve izahat vermeye tenezzül etmeyeceğini yazıyordu.

Aylarca düşündüm. Uykusuz geceler geçirdim. Neler düşünüyordum. Hepsini öldürmek, sonra intihar etmek... Trajediler yapmak! Evet, trajediler... Hakiki ve beyaz bir Othello[1] olmak! Her elemi, her matemi, her kederi teskin ve tedavi ettiği iddia olunan zaman geçtikçe, aklımı başıma getirdi. Sakin oldum. Hissetmeden düşünmeye çalıştım. Efser'in niçin bana karşı bunu yaptığını merak etmeye başladım. Merakım öfkeme galip geliyordu... Sekiz aylık bir ayrılık acısından sonra onu boşamaya karar verdim. Artık her şeyi anlayacaktım. Ve ihtimal onun boşanma arzusunu yerine getirdikten sonra tekrar birleşmek ve barışmak mümkün olacaktı. Heyhat! Dargın kimdi? Ve kimin barışması lazım geliyordu?

---

1 William Shakespeare'in 1603 tarihli trajedisi ve oyunun aynı adlı başkahramanı. Mağrip asıllı siyahi bir komutan olan Othello, şehrin ileri gelenlerinden birinin kızı olan Desdemona'ya aşık olup evlenir. Dedikodularla kıskançlığı artan Othello karısını haksız yere öldürür.

Bir sabah boş kâğıdını gönderdim. Üç gün sonra ondan uzun bir mektup aldım. Hıyanetinin sebeplerini anlatıyordu. İşte, azizim tarihçi bey, bu mektubu aynen size yazıyorum. Rica ederim, dikkatle okuyunuz.

Bütün ortak kaderimiz, karşılıklı vazifelerimiz iflas etti."

*

Beyefendi,

Bugün artık tamamıyla birbirimize yabancı bulunuyoruz. Boşanmayla beraber bütün ortak kaderimiz, karşılıklı vazifelerimiz iflas etti. Birlikte geçen hayatımıza ait hatıraları tekrar etmek tüylerimi ürpertecek derecede nefret uyandırsa da yine vazife hissi bu ıstıraba katlanmaya beni mecbur ediyor. Son vaadimi yerine getireceğim. Edilen vaat bence bir vazife olmuş demektir. Size hareketimin, Bidar'la aşkımızın sebeplerini izah edeceğim.

Biliyorsunuz ki Bidar bize geldiği zaman bir kız kadar mahcup, bir melek kadar yüce, bir köylü kadar saf ve mertti. Benim hayal ettiğim ahlaklı ve namuslu gencin canlı bir resmi, bir timsaliydi. Onu küçük bir kardeş, onu muhterem bir tanrı yavrusu gibi sevmeye başladım. Masumiyeti, doğruluğu, temiz ahlakı bende derin bir tapma hissi uyandırıyordu.

Halbuki siz, ahlaki iflasa uğramış, bozulmuş, hayvanlıktan başka her şeyi kaybetmiş, berbat ve tahammül edilmez bir adamdınız. Beyazın yanında siyah nasıl açıkça göze çarparsa, Bidar'ın yanında da sizin kokmuş maneviyatınız çürümüş ve vebalı bir pislik harabesi gibi görünüyordu.

Ben sanki birden uyanmıştım. Sizin ruhunuzu görmek, tanımak istedim. Bu ruh, katiyen bir insan ruhu değildi. Sizde din, his, ahlak, fazilet, kederlenme yeteneği, manevi duygular yoktu... Bu, bir domuz ruhuydu. Yalnız şehvet ve hayvanlığı takdir ediyordu. İnsan şeklinde olmanız bu karanlık ruha ikinci bir karanlık daha ilave etmişti: Bu da bencillik ve kendini beğenmişlikti. Bana olan aşırı ilginize dikkat ettim. Gözlemledim, tahlil ettim, inceledim, müşahede ettim ve katiyen aşk olmadığını anladım. Aşırı ilginiz sırf şehvetten ve bana yalnız başınıza sahip olmak gururundan kaynaklanan vahşi bir zevkten ibaretti. Hareketleriniz, sohbetleriniz, fikirleriniz, kısacası her şeyiniz gayri ahlakiydi.

Ben bunların hepsine tahammül edecek, sizi düzeltmeye çalışacak ve "Talihim! Talihim!" diye avunacaktım. Fakat o gece... Fakat o geceki alçaklık ötesi ahlaksızlığınız... "Hangi gece?" diye düşünmeye lüzum görmezsiniz sanırım. İyice hatırlayınız. Ah, işte hâlâ kalbim çarpıyor. Ellerim sararıyor, yüzümün kızardığını hissediyorum. Evet, bana karşı en umumi, en namussuz, en hayasız bir kadına layık görülemeyecek bir harekette bulundunuz. Çıldırtıcı bir sapıklık yaptınız. Bidar'ın bu cinayete isteyerek karışmadığına kaniydim... Ah, kalbimden, ruhumdan vurulmuştum... Lakin elemimi, kalbimdeki tahammül edilmez elemi büyük bir metanetle sakladım. Ve sizden intikam almaya karar verdim. Sizin bütün maddi ve manevi bileşkeniz bencillik ve şehvetti. Size başkasıyla seviştiğimi gösterince, birincisini yaralayacak, sizden ebediyen ayrılınca ikincisini tahrip edecektim. Ben de böyle hareket ettim. Bidar şüphesiz bizim odamıza kendi kendine giremezdi. Mutlaka onu siz getirmiş ve bu korkunç ahlaksızlığa teşvik etmiştiniz. Buna kaniydim.

Aklımda, hatıramda vaktiyle derin bir iz, bir nefret anısı bırakan bir olay bana plan hizmetini yerine getirdi. Bu Candaules'in[1] hikâyesiydi. Kütüphanemden Herodot'un Tarih'ini aldım. Bu olayı belki yüz defa daha okudum. Candaules'in ahlaksızlığı ve kendini beğenmişliği de tıpkı sizinki gibiydi. Hatta dekorlar bile benzerdi.

---

1 7. yüzyılda hüküm süren Lidya kralı.

Sanki bu müstehcen piyesi binlerce sene sonra siz tekrar oynamak istediniz. Mahvedilen bendim. İlk sahnesini, ilk perdesini oynadığınız bu piyesin ikinci perdesini tamamlamak hakkı bana düşüyordu. Ve bana bir aktör, bir intikam ortağı lazımdı. Bu da ancak Bidar olabilirdi. Ben onu nasıl kandıracağımı düşünür ve size emelimi sezdirmemeye çalışırken siz her şeyden habersiz, yine o bildik ve adi sıfatlarınızla; hani o ancak bir dondurma, bir yemek, bir tatlı için kullanılan kelimelerinizle beni metheder, "Ah Efserciğim, ne nefis, ne lezizsin!" diye hayvanlık tufanınız içinde boğardınız.

Bir gün siz yoktunuz. Bidar'ı yalnız yakaladım. Odamıza götürdüm. Girmeye tereddüt ediyor ve "salonda otursak" diyordu. Gündüz yatak odası ve salonun pek farkı olmadığını lakin geceleri büyük bir fark olması lazım geldiğini manidar bir tebessümle söyledim. Cevap veremedi. Ona meseleyi doğrudan doğruya açsam inkâr edecek, belki bu ortak intikama rıza göstermeyecekti. Pencerenin içinde duran Herodot'un tarihini aldım.

"Size bir şey okuyacağım, fakat dikkatle, gayet büyük bir dikkatle dinleyeceğinize söz verir misiniz?" diye sordum. Biraz tereddütlü, "Söz veririm!" dedi. Kanepeye oturduk. Son derece dikkat etmesini tekrar rica ettim. Yirminci sayfayı açtım ve kelimeleri aşırı açıklıkla telaffuz ederek, cümlelerin sonunda manidar bekleyişlerle durarak okumaya başladım. Okuduğum yer ancak bir buçuk sayfaydı. Bu bir buçuk sayfayı işte aynen, harf harf, size tercüme ediyorum:

8- Bu hükümdar karısına o kadar tutkundu ki onu dünyanın en güzel kadını zannediyordu. En önemli sırlarını emanet ettiği ve çok sevdiği subaylarından birisine, Vasislos'un[1] oğlu Gyges'e[2] aşkının şiddetine yenik düşüp karısının güzelliğini abartarak anlatırdı. Az vakit sonra Candaules (felaketinden kaçınamıyordu) Gyges'e şunları söyledi:

"Bana öyle geliyor ki karımın güzelliği hakkında benim söylediklerime inanmıyorsun. Gözler kulaklardan daha çabuk inanır. Ne yapıp yapıp onu çıplak görmeye çalış."

1 Herodot'a göre Gyges'in babası Dascylus'tur.
2 Candaules'in muhafızıyken onu öldürüp yerine geçen Lidya kralı.

Gyges, "Ne akıldışı söz, Majestelери!" diye haykırdı; "Bunu düşünmediniz mi? Bir esire kraliçesini çırçıplak görmesini emretmek! Bir kadının üstünden hayasını giysileriyle beraber çıkardığını unuttunuz mu? Uymaya mecbur olduğunuz temel edep ve ahlak kuralları içinde en mühimi, bir adamın kendisine ait olmayan kadına bakmamasıdır. Bütün kadınların en güzeline sahip olduğunuza samimiyetle inanıyorum. Fakat istirham ederim, benden böyle ayıp bir şey talep etmeyiniz."

9- Kralın teklifini, başına bir felaket geleceğinden korkan Gyges, böyle reddediyordu.

Kral, "Emin ol Gyges" dedi, "ne kralından kork (bu teklif senin için bir tuzak değildir), ne kraliçenden. O sana hiçbir fenalık yapmayacak. Öyle bir tertip yapacağım ki hatta senin kendisini gördüğünü bilmeyecek. Seni yattığımız odaya, açık kalan kapının arkasına koyacağım. Kraliçe, çok geçmeyecek beni takip edecek. Girişte bir yer vardır ki soyundukça giysilerini oraya koyacak. Böylece, onu tamamıyla görebileceksin. Soyunduğu yerden yatağa doğru ilerleyeceği vakit arkası senden tarafa dönmüş bulunacağından, bu esnada görünmeden dışarı çıkıver."

10- Gyges, bu tekliften yakasını kurtaramadı, itaate mecbur kaldı. Candaules onu yatılacak saatte odasına götürdü. Kraliçe gecikmedi, geldi. Gyges onu soyunurken gördü. Yatağa gitmek için arkasını dönerken yavaşça dışarı çıktı. Fakat kraliçe Gyges'i çıkarken gördü. Kocasının yaptığını anladı. Bu hareketi sessizce hazmetti. Ve Candaules'ten intikam almaya karar vererek bir şey bilmiyormuş gibi göründü. Zira bütün barbar kavimlerde olduğu gibi Lidyalılarca da çıplak görünmek, hatta bir erkek için bile en büyük rezilliktir.

11- Kraliçe fikrini belli etmeyerek müsterih kaldı. Fakat sabah olunca en sadık subaylarının olurunu aldı ve Gyges'i çağırdı. Gyges, kraliçenin işten haberdar olmasına ihtimal vermeyerek, her vakitki gibi emrine uyarak geldi.

Huzuruna çıkınca bu kraliçe ona dedi ki: "Gyges, işte iki yol ki birisini takip etmene müsaade ediyorum. Hemen şimdi karar ver. Ya Candaules'i katleyle, benimle evlen ve Lidya tahtına otur, yahut hızlı bir ölüm, Candaules'in hukukuna küçük bir riayet için,

bundan sonra seni yasak olan bir şeye bakmaktan men edecek. İkinizden birisinin mahvolması lazımdır; edebin gereklerini çiğneyip sana bu tavsiyeyi veren, yahut beni çıplak gören sen!"

Gyges biraz sessiz durdu. Sonra böyle bir seçimden affı için istirham etti. Kraliçeyi tatmin edemediğini, mutlaka efendisini öldürmek yahut kendisini mahvetmek lazım geldiğini görünce kendi hayatını tercih etti.

Kraliçeye, "Mademki" dedi, "arzuma muhalif olarak efendimin katli için beni zorluyorsun, öğret bana, nasıl onun üzerine elimi kaldıracağım."

"Beni sana çırçıplak gösterdiği aynı yerde üzerine atılacaksın, uyurken hücum edeceksin."

12- Kraliçe böyleçe Gyges'i tuttu. Onun hiç kurtulmak çaresi yoktu. Ya kendisini, ya Candaules'i mahvetmek lazım geliyordu. Kraliçe gece olduğunda onu elinde bir hançer ile oraya, kapının arkasına soktu. Candaules henüz uyumuştu. Gyges onu hançerledi, karısını ve tahtını ele geçirdi...

Kitabı kapayarak yanıma koydum. Bidar'ın yüzüne baktım. Sapsarıydı, titriyordu. Teselli verdim.

"Sizde kabahat yok" dedim, "nafile sıkılıyorsunuz. Kabahat tamamıyla Candaules'tedir."

Bidar hiçbir şey söylemedi. Biraz dalgın durdu. Sonra birden diz çökerek ayaklarıma kapandı, af talep etmeye başladı. Ellerinden tuttum. Kaldırdım. Yanıma oturttum.

"Siz susunuz ve bana müsaade ediniz" diye ağlamaya başladım. Bol bol akan gözyaşları, birbirini takip eden hıçkırıklar arasında sordum: "Gyges benim intikamımı alacak mı?"

Zavallı saf Bidar bütün bütün sarardı. Ölecek zannettim. Dudakları titriyor, "Oh, mümkün mü, kan, kan, bir cinayet" diyordu. Ben elimin tersiyle gözyaşlarımı silerek ahlaki ruhumun nasıl yaralandığını anlatmaya başladım. Söylüyor, söylüyor, büyük bir üzüntü ve heyecanla hıçkırıyordum. Eğer Candaules'ten intikam alınmazsa, doğrusu kendisine bir şey yapamayacağımı, fakat mutlaka kendimi öldüreceğimi söyledim ve onu inandırdım. Sizi intikam için öldürmeye lüzum yoktu. Ahlaksızlığınızın cezasını ver-

mek kâfiydi. Bu da evvela bencilliğinize indirilecek bir darbe ile başlayacaktı. Sonra boşanma, sonra Bidar'la evlilik... Sizin üstünde oturulacak bir tahtınız yoktu.

Sonuç olarak Bidar'ı kandırdım. Aramızda gayet masumane bir aşk başladı. Bu gerçek bir aşktı. Asla sizin hayvani ilginize benzemiyordu. Sanki tatlı ve kıymetli bir şiir kitabının içinde yaşıyorduk. İntikam düşünüyor ve benim için pek lezzetli olacak intikam saatini belirlemeye çalışıyorduk. Yukarıda yazdığım gibi, intikam planımı Herodot'un kitabından aldım. Yalnız, Bidar, Gyges gibi, sizi öldürmeyecekti. Benimle gayrimeşru bir temasta bulunuyor, beni -Fransızca manasıyla- öpüyor[1] gibi görünecekti. Ve bu hali size bir suçüstü gibi gösterecek, bencilliğinizi insafsızca yaralayacaktık. Bu böyle oldu. Sonra, düştüğünüz şüphe içinde -hayır, şüphe değil, kesin inanç içinde- size bir müddet acı çektirerek beni boşamanızı sağlayacaktım. İşte bu da oldu. Evliliğimizi bekleyebilirsiniz.

Şunu da biliniz ki bugüne kadar Bidar bana elini sürmedi. Yatakta onu benimle yatıyor görmüştünüz. Fakat bu danışıklı bir sahneydi. Hatta o kadar danışıklı ki fazla olaylı ve entrikalı olsun diye, o gece dışarı çıkarken, zorla size revolverinizi vermiştim. Halbuki fişeklerindeki fulminatı[2] gündüzden çıkartmıştım. Bidar'a attığınız kurşunlardan hiçbirisi ateş almadı. Hatırlıyorsunuz ya?.. Kısacası benim maksadım sizin adiliğinizden, ahlaksızlığınızdan kaynaklanan içsel ve yakıcı hiddetimi teskin etmek, sizden intikam almaktı. Yoksa namussuzluk, nefsimin heveslerine boyun eğmek, aşk vesaire değil... Namussuzluğu katiyen kabul etmem! Eğer namussuz yaşamaya biraz eğilimim olsaydı sizinle yaşardım. Ben gayet namuslu bir kadındım ve daima namuslu kalacağım. Bana yaptığınız sapıklığa karşılık hayvani hislerinizi yaralamak ve boşanmamı temin eylemek üzere size gösterdiğim yatak sahnesi hakikatte platonikti. Siz anlayamadınız. Bununla birlikte o gece benim yatağımda gördüğünüz adam yarın meşru kocam olacaktır. Artık en iğrenç ve kötümser bir inancınız

1 Fransızca *baiser* hem öpmek hem de becermek, düzmek anlamına gelir.
2 Kapsülün bileşiminde bulunan ve barutun ateşlenmesine yarayan madde.

-şüpheniz demiyorum, çünkü o zekilere mahsustur- ahlaksız ve münasebetsiz bir kötü düşünceden, anlamsız bir iftiradan öteye asla gitmeyecektir.

Efser Bidar

Bu mektubu okuduktan sonra, hayret ve hiddetten büsbütün sersemleştim. İçimdeki acı büyüyor ve daha zehirli bir etkisi oluyordu. Tamamıyla yenilmiştim: Kımıldanamayacak, can havliyle bile çırpınamayacak derecede yaralıydım. Hemen o uğursuz Herodot'un *Tarih*'ini aldım. Ömrümde ilk defa bu kitabı görüyordum. Yirminci sayfayı açtım. Okudum. Ne benzerlik! Oh, bu tıpkı, tıpkı benim hareketimdi! Ben de biçare Candaules gibi onun eşsiz güzelliğini ikinci bir şahide göstermek, bu sıradışı tutkumu tatmin etmek istiyordum.

Fakat o... O barbar mahlûk bunu bir cinayet saydı. İntikam aldı. Gerçi beni öldürtmedi. Keşke öldürtseydi... Bu kadar mustarip olmaz, elem ve azabım Candaules'inki gibi bir iki dakikalık geçici bir hançer ve ölüm acısından ibaret kalırdı. Halbuki bana vurulan intikam hançeri Candaules'in payına düşenden daha müthişti. Ben sağ ve âciz kalıyordum. Taparcasına sevmekten başka bir kusurum olmadığı halde o vücudun Gyges'e ait olduğunu görüyorum.

Evet, bu mektuptan bir ay sonra Bidar'la evlendiler. Aradan seneler geçti. Ben ise hâlâ, her sabah uyanırken, her gece yatarken elimden kaçırdığım Efser'i ve onların evlilik yataklarını düşünerek, ruhuma, hislerimin derinliklerine sonu gelmez ve zehirli hançerlerin saplandığını duyuyorum. Kutsal kitaplar tarafından tasvir olunan cehennemlerin o öldürmeyen, fakat asırlarca yakıp kavuran doğaüstü efsanevi ateşi gibi bu hançerler beni her gün öldürmeden katlediyor, kıvrandırıyor, çırpındırıyor.

Unutmak, maziye kayıtsız kalmak, önem vermemek istiyorum. Fakat mümkün mü?.. Hislerimize, fikirlerimize üstün gelmeyi arzu etmek kadar masumane bir hülya olamaz.

Unutmak istedikçe daha ziyade Efser'i ve Bidar'ı düşünüyorum. Üzüntümü en ziyade artıran şey, hiç kabahatim olmamasından emin oluşumdur. Ben ne yaptım? Binlerce sene evvel bir başkası tarafından yaşanmış bir arzu ve aşk hadisesini, haberim olmadan, gayriihtiyari tekrar ettim. Geçmişin boşluğunu, tarih gecesinin dölyatağını dolduran sonsuz olaylardan birisi benim başımda tekerrür etti.

Ah, söyleyiniz, hiç kabahatim, kasıtlı denebilecek bir suçum var mı? Bu ezeli tekerrüre ben nasıl mani olabilirdim? Geçmişte barbar ve vahşi kavimlerin, bizimkiler gibi, hiçbir hak ve tabiata dayanmayan münasebetsiz inançları olduğu gibi, Hint ve Yunan medeniyetleri gibi insanın içgüdülerini aşağılamayanlar da vardı. Onlar çıplaklığı bir rezillik değil, hatta türün devamının en yüce, en esaslı bir safhası olan cinsel ilişkiyi dikkatle saklanılacak iğrenç bir suç diye görmeyerek açıkça kutsuyor ve güzel buluyorlardı; pek haksız bir tasnif ile birbirinden hiç farkları olmayan uzuvlarımızın bazısını makbul ve övgüye layık, bazısını ise ayıp ve kötü saymıyorlardı. Bilakis doğrudan doğruya cinsel ilişkiye yarayan uzuvları yücelterek resimlerini bereket ve verimlilik simgesi gibi tarlalara, bahçelere, tapınaklara, evlere asıyorlardı. Bugün, bu doğal ve medeni günlerden ne kadar uzağız... Artık vahşi bir biçimde, hayaller içinde, uydurma ve teorik yalanlardan oluşan ve doğaya aykırı toplumsal sapkınlıklar zincirinin baskısı altında yaşıyoruz.

Gayriihtiyari bir doğal tekerrür affedilmez bir suç sayılıyor. Medeniyetimiz, genel ve ortak bir hevesle suni bir vahşiliğe, cehalete, karanlığa doğru gidiyor. İşte ben de bu cehaletin canlı bir şahidiyim.

Şimdi, sevgili tarihçim, "Tarih ezeli bir tekerrürdür!" fikrinize ne kadar samimiyetle katıldığımı, katılmakta ne kadar haklı olduğumu anladınız ya!.. Artık müsaade ediniz de lafımı uzatmayayım. Susayım. Yani *İsagoci* ve benzerleri gibi zalim ellerin tabiat ve özgür düşünce üzerine "mantık ve ahlak" namıyla kurduğu cehalet ve kısırlık mezarı altında,

hakikatin tatlı rüzgârından tamamen uzak bulunan bu karanlık ve medeni mezarda tabii medeniyetin, merhum tabiatın, doğru ve hür düşünenlerin, vicdani esaretten mustarip olan biçarelerin, bilhassa zavallı kendimin tesellisi imkânsız matemlerini tutayım...

Bidar.[1]

1 Hikâyedeki görseller *Düşünüyorum* dergisinden alınmıştır (Sayı: 20, 3 Kanunusani 1326 [16 Ocak 1911].

Bahar ve Kelebekler...

–Yeni Lisan'la–[1]

Küçük salonun fes renginde kalın ve ağır perdeli geniş penceresinden dışarısı muhteşem ve parlak bir suluboya levhası gibi görünüyordu. Saf ve mavi bir gökyüzü. Çiçekli ağaçlar. Cıvıldayan kuşlar... Uyur gibi sessiz duran deniz... Karşı sahilde mor ve fark olunmaz sisler altındaki dağlar... Korular, beyaz yalılar... Ve bütün bunların üzerinde bir mitolojik rüyanın havai hakikati gibi uçan martı sürüleri! Pencerenin önündeki şişman koltuğa gayet zayıf, gayet sarı, gayet ihtiyar bir kadın oturmuştu. Bahar ve hayata dargın gibi arkasını dışarıya çevirmişti. Sönmüş gözleri köşelerdeki gölgelere karışıyordu. Karşısında, bir şezlonga uzanmış esmer ve güzel bir kız siyah maroken[2] kaplı bir kitap okuyor; pencereden çiçek ve kır kokuları, deniz ve dalga fısıltıları getiren tatlı bir nisan rüzgârı giriyordu. Bir saatten beri ikisi de susuyor, öyle duruyorlardı. Bu ihtiyar büyüknine tam doksan yedi yaşındaydı. Köşelerin hafif karanlıklarından bazen uyanır gibi ayrılan gözlerini ara sıra, karşısında kitap okuyan genç kıza, bu torununun torununa çeviriyordu... Birden, üç dişi olan buruşuk ağzını

---

1 1910-1912 arasında, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip [Yöntem] öncülüğünde, Selanik'te yayınlanan *Genç Kalemler* dergisinin hayata geçirdiği, dilde sadeleşme hareketi.

2 Fas'ta işlenen, yumuşak, bir tür keçi derisi.

açtı, esnedi. Bir mumya uzvu kadar sararmış ve katılaşmış elini başına götürdü. Kahve rengindeki yemenisi altında daha beyaz görünen saçlarına dokundu. Bir an düşündü. Yine esnedi. Galiba uyanacaktı. Arkasındaki açık pencereden giren kışkırtıcı rüzgâr onu hcyccanlandırıyor, kuşların güneşli cıvıltıları, çiçek ve çimen kokuları hayalinde uzak ve ezeli bir tan kızıllığı, sonsuz ve rengârenk bir sabah uyandırıyordu. Yavaş yavaş kamburunu arkasına dayadı. Ellerini dizlerine koydu. Başını kaldırdı. Biraz doğruldu. Torununun torununa:

"Yavrum, niçin susuyorsun" dedi, "biraz konuşalım."

Genç ve esmer kız yeni neslin, son Türk kadınlarının o asla hal ve tatmin edilemeyecek olan ebedi hicran ve elemiyle bulutlanan siyah gözlerini kitabından ayırmayarak:

"Okuyorum büyüknineciğim" dedi.

Ancak on sekiz yaşında vardı. Şezlongda kendini bırakırcasına uzanışı ona benzersiz bir hoşluk veriyor, ince jüponun[1] altında güzel bir parlaklıkla ortaya çıkan kalçaları daha dolgun ve geniş, dizleri daha narin ve orantılı, eteklerinin pembe ve beyaz gölgeleri içinde pek şuh ve uyanık duran bacakları daha tombul ve nefis, ayakları daha küçük görünüyordu. Tuttuğu siyah maroken cildin üzerinde beyaz bir aydınlıkla parlayan zarif ve ince elleri asi bir acelecilikle göğsünden fırlamak ister gibi kabaran memelerine dayanıyor, sanki onları zaptedip sakinleştiriyordu. Gür ve siyah saçları gamlı ve hüzünlü çehresi etrafında mesut edici, düşündürücü, zevk gibiydi. Büyüknine sordu:

"O okuduğun ne, kızım?"

"Bir roman."

"Neden bahsediyor?"

"Hiç."

Büyüknine tekrar daldı. Karşısındaki, senelerce evvel ihtiyarlayıp ölen torununun bu güzel ve bu taze torununa bakıyordu. Bu vücut işte hayatın baharıydı. Arkasındaki,

1 İç etek.

görmek istemediği şu pencerenin dışarısındaki gürültülü ve kokulu bahara niçin bu kadar yabancı duruyordu? Kendisini heyecanlandıran, karşı konulmaz bir gençlik arzusu veren, on yedi yaşında bir âşığın busesi kadar leziz ve kışkırtıcı olan bu nisan rüzgârı niçin onun meçhul matemlerini örtmüyor, onun dudaklarında biraz tebessüm, gözlerinde biraz alev uyandırmıyordu. Tekrar sordu:

"Söyle yavrum, o roman ne diyor?"

Genç kız büyük gözlerini kaldırdı. Kitabı dizlerine indirdi. Bir naziklikle:

"Büyüknineciğim, Fransızca bir roman işte..." dedi.

Lakin büyüknine merak ediyordu, mutlaka anlamak istiyordu:

"İsmi ne?"

"*Dezanşante*..."[1]

"Ne demek?"

"'Sevinç ve saadetten mahrum kadınlar' demek."

"Onlar kimmiş?"

"Biz... Türk kadınları..."

Büyüknine düşündü. Sol eliyle siyah ve parlak saçlarını düzelten torununun torununa şimdi bakıyordu. Bu kız tıpkı büyük matemler geçirmiş, felaketler görmüş bir zavallı gibiydi. Hiç gülmüyor ve sonsuz mahzun duruyordu. Ah, işte hep bu kitaplar onları zehirliyor, onları solduruyordu. Onları bahara, saadete yabancı bırakıyordu. Ansızın kalbinde bir acı duydu. Bu genç ve güzel kıza acıyordu. Titreyen kadit[2] ellerini koltuğunun yanlarına dayadı. Hiddetlenmiş gibi biraz yükseldi.

"Sevinç ve saadetten mahrum kadınlar, Türk kadınları mı?" dedi, "hayır, hayır, hayır. Türk kadınları asla sevinç ve saadetten mahrum değildiler. Sevinç ve saadetten mahrum olanlar sizsiniz. Şimdiki kadınlar... Siz bozuldunuz. Siz bü-

1 *Les Désenchantées*, bkz. s. 44.
2 Bir deri bir kemik.

yükannelerinize benzemediniz. Ah biz... Gençken ne kadar mesuttuk. Bütün meşguliyetimiz eğlence ve neşeydi. Bahar, şu arkamdaki bahar bizi sevinçten deli ederdi. Şimdi siz bunları görmüyorsunuz, siz bu zehirleyici kitaplar üzerine düşüyor, kararıyor, soluyor, soluyor, hırçın, berbat, tahammül olunmaz bir mahlûk oluyorsunuz..."

Genç kız gülümsedi. Büyükninesinin böyle hiddetli serzenişlerini her vakit dinler, bazen onunla münakaşa ederdi.

"Hiç siz okumaz mıydınız, büyükanneciğim?" diye sordu.

"Okurduk. Kibar ve zengin efendiler kızlarına Farsça öğretir, Câmi[1] dersi gösterirlerdi. *Tuhfe-i Vehbi*'yi[2] okuturlardı. Fuzuli'nin, Baki'nin gazellerini ezberlerdik. *Mesnevi*'yi anlardık. Mükemmel seciler,[3] kafiyeler yapar, kocalarımızla müşaare[4] eder, hafızamıza, zekâmıza, nüktelerimize onları hayran ederdik. O vakit bir kadın için en büyük övgü, 'erdemli, edepli, şair, akıllı vb. kadın'dı. Şimdi siz Frenk[5] mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisanınızın güzelliklerini tanımıyor; başka memleketlerin, başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor, hakikaten sevinç ve saadetten mahrum kalıyorsunuz. Ah... At elinden o kitabı!"

Esmer ve güzel kız yine gülümsedi:

"Peki, büyükknineciğim" dedi, "bu kitabı atayım. Okumayayım. Sonra bize sonsuz ve yıkılmaz bir hapishane olan bu sıkıcı evin içinde, bu sıkı tutukluluğun yalnızlığı içinde çıldırayım mı? Okuyor, eğleniyor, biraz teselli buluyorum."

"Hayır kızım, okuyor, fakat eğlenmiyorsun. Gözlerini görsen... Bir bulut, bir sis içinde gibi! Bütün bütün fenalaşıyorsun. Bu kitaplar hep zehir, hep keder..."

---

1 Molla Câmi olarak bilinen İranlı âlim ve şair Nurettin Abdurrahman Câmi (1414-1492). İranlı klasik şairlerin sonuncusu sayılır.

2 18. yüzyıl Divan şairlerinden Sünbülzade Vehbi'nin (1718?-1809) yazdığı 1783 tarihli Türkçe-Farsça manzum sözlük.

3 Düzyazıda yapılan kafiye.

4 Şiirleşme, birbirine şiir söyleme.

5 Osmanlıların Avrupalılara, özellikle Fransızlara verdikleri ad.

"Lakin söyleyiniz, okumayayım da ne yapayım?"

Büyüknine düşünmeye başladı; evet, ne yapsın? Şimdi hakikaten her taraf hapishaneye dönmüştü. Seksen sene evvelki hayatı birden hatırlıyordu; o vakit erkeklerden ayrı bir kadınlar âlemi vardı ki şimdi tamamıyla dağılmıştı. Bu âlem pek genişti. Binlerce kadınlar birbirleriyle konuşur, görüşür, eğlenirlerdi. Kendilerine mahsus eğlenceleri ve zevkleri vardı. Moda yoktu... Annelerinin giysilerini kızlar giyer, büyükninelerinin mücevherlerini torunlar takardı. Sırmalı, çedik[1] pabuçlar, kırmızı feraceler[2]... Ah hele kırmızı feraceler... Baharın yeşil çimenleri üzerinde, seyir yerlerinde kadınlar tıpkı bir gelincik çiçeği gibi parlarlardı. Hiç aralarında çirkin, yani zayıf ve hastalıklı yoktu. Erkekler yalnız kadınlarını tanırlar, işlerinden sonra erkence evlerine gelirler, zevcelerine doyulmaz aşk ve muhabbet sahneleri hazırlarlardı... Kıraathaneler, gazinolar, birahaneler, kulüpler, tiyatrolar, kafeşantanlar,[3] bekâr evleri, bütün bu Türk erkeklerini eşlerinden ayıran; zavallı Türk kadınlarını tenha evlerde unutulmuş bir bekçi gibi bırakan felaket mahalleri yoktu. Kadınlar erkekleriyle üzülmeden yaşıyor, sonra o vakitki aşıboyalı[4] büyük evlerin büyük sofalarında, havuzlu ve kameriyeli bahçelerinde, bostanlarda, deniz kenarlarında, büyük ve nadir yalılarda toplanıyor, eğleniyorlar, mesut oluyorlardı. Ne oyunlar, ne âdetler, ne zevkler vardı ki bugün hepsi tamamıyla unutulmuştu. Bugün Frenkçe okumak, sürekli giysi değiştirmek, moda yapmak çılgınlıklarından, soğukluklarından, boş bir büyüklenmeden, manasız ve münasebetsiz bir üstünlük iddiasından başka bir şey yoktu... Frenklik bir veba gibi içimize girmiş, yanaklarımızın allığını, dudaklarımızın tebessümünü silmiş, feracele-

1 Mest üzerine giyilen sarı pabuç.

2 Kadınların sokakta giydikleri, mantoya benzer, arkası bol, yakasız, çoğu kez eteklere kadar uzayan üst giysisi.

3 (Fr. *café-chantant*) İçkili, çalgılı kahvehane.

4 İçine karışan demir hidroksit miktarına göre pas sarısı, kızıl veya koyu esmer renk almış gevrek kil.

rimizi parçalamış, pabuçlarımızı atmış, parmaklarımızı narin bir mercan gibi parlatarak güzelleştiren kınalarımızı bile ortadan kaldırmıştı. Eşyamızı, giysilerimizi, evlerimizi değiştirirken ruhlarımızı da değiştirmişti. Her şey yalan, her şey sahte, her şey taklit oldu. Geleneklerimiz öldü. Saadet uzak bir hayale, yetişilmez bir hülyaya dönüştü... Âdetlerimizle beraber sevinçlerimiz de söndü. Şimdi şaşkın ve ıstırap çeken bir nesil... Her şeyden nefret eden, her şeyi fena gören, her şeyi karanlık gören, berbat, hasta, tedavisi imkân haricinde bir nesil... Ah şimdiki hastalıklı ve veremli muhit...

Büyükninenin gözleri kapanıyordu. Seksen sene evvelki saadetlerin bugünkü ıstıraplarla seri ve ani karşılaştırması zihninde şiddetli bir yorgunluk meydana getiriyor, onu hâlâ yaşadığına pişman ediyordu. Genç ve esmer kız, yüz yaşına girmeye birkaç adımı kalmış olan bu annesinin annesinin annesinin annesine, bu çifte büyükninesine dalgın dalgın bakarak onun zamanındaki kadınların saadeti ne olabileceğini tahayyül ediyordu. Fakat bunu bulamıyordu.

"Sustunuz, büyüknineciğim" dedi.

İhtiyar kadın buruşuk gözlerini açtı:

"Ah... Eski günleri, eski saadetleri düşünüyordum."

"Eski zamanda, sizin zamanınızda bugünden fazla ne vardı, nineciğim?"

"Çok... birçok şeyler..."

Büyüknine tamamıyla doğruldu. Söyleyeceklerini zihninde toplar gibi bir an düşündü. Sonra yine başladı. Genç kız onun kırık dişli ağzının içindeki derin ve sivri karanlığa bakıyor, oradan çıkan kelimeleri sanki dinlemekten ziyade seyrediyordu.

"Evet yavrum, birçok şeyler vardı. Her şey bizim için zevk ve eğlenceydi, her şey! Çocukluk, mektebe başlayış, feraceye giriş, kocaya varış, doğuruş, hatta ihtiyarlayış bile... Bunların hep ayinleri vardı. Her kadının bu devirleri diğer birçok kadınlar için bir zevk, bir eğlence vesilesi olurdu. Bü-

tün hayatımız eğlence içinde geçerdi. Bir hafta olmazdı ki bir mektebe başlama, bir sünnet, bir düğün, bir loğusa cemiyeti görmeyelim. Giysilerimiz, kınalarımız bile eğlenceye vesile olurdu. Manilerimiz, şarkılarımız vardı. Toplanır, aramızda şiirler söyler, kış geceleri divanlardan fal bakardık, mevsimler bile bir eğlenceydi. Her mevsimin kendine mahsus âdeti, eğlencesi, geleneği vardı. Daha hiç açmamış, bir senelik gül ağaçlarının dibine akşamdan beyaz kavanozlar kor, içine yüzüklerimizi, yüksüklerimizi atar, ertesi sabah güneş doğarken mani söyleyerek tekrar çıkarırdık. Birbirine benzemeyen bin mani bilen, bütün kış herkesin lafına, bir söylediğini bir daha tekrar etmeden binlerce kafiye bulan kadınlar vardı..."

Büyüknine bunamış ihtiyarların yalnız çenelerine mahsus olan o yorulmaz faaliyetle devam ediyor, sözünü uzatıyordu. Bu esnada bir kuş kümesi pencerenin yakınındaki bir ağacın dallarına konmuştu. Şiddetle cıvıldıyorlar, keskin çığlıklarını ihtiyarın hafif ve titrek sedasına karıştırıyorlardı.

"Evet yavrum, biz sizin gibi 'Ne yapalım?' diye düşünmezdik. Buna lüzum yoktu. Can sıkıntısının ne olduğunu bilmezdik. Kısacası her şey gülmeye, eğlenmeye vesileydi. Mesela bahar... Ah! Siz odalarda kapalı oturuyorsunuz. Bahar geldi mi biz hep bahçelere dökülürdük. Baharın kendine mahsus eğlenceleri, gelenekleri vardı."

"Ne gibi büyüknineciğim?"

"Ne gibi olacak, bahar da her mevsim gibi bir eğlence vesilesiydi. Biz bir senelik hayatımızın baharda falına bakar, güler, eğlenir, oynardık. Ah bu fal... Pek şairane, pek hoş, pek hassastı. Daima doğru çıkardı. Hepimiz inanırdık."

"Nasıl?"

"Bahar geldi, ağaçlar çiçek açmaya, yapraklar yeşillenmeye, çimenler baş göstermeye başladı mı bizim gözlerimiz artık odalarda duramazdı. Bahçeye koşar, baharın ortasında gezinirdik. İlk göreceğimiz kelebek bir senelik talihimizdi. Onu merak ederdik. Onu beklerdik. İlk kelebek beyaz yahut

pembe olması için maniler söyler, dalların üzerine beyaz ve pembe kumaş parçaları atardık. Sarı veyahut siyah bir kelebek göreceğiz diye korkar, ne kadar heyecanlar geçirirdik."

"Niçin?"

"Çünkü kelebeklerin birer manaları vardı. Ah, siz bunları bilmez, bunlara inanmazsınız. Beyaz kelebek saadet, talih; pembe kelebek sıhhat ve afiyet; sarı kelebek keder ve hastalık; siyah kelebek felaket, matem ve ölüm demekti. Beyaz kelebek görünce talihimizin o sene açık olduğuna, mesut olacağımıza inanırdık ve bahar çiçekleri altında beyaz kelebek şerefine semailer[1] okurduk..."

Büyüknine devam ediyor, ilk defa küme halinde görülen kelebeklerin de genel manalarını anlatıyor, beyaz kelebek kümelerinin zenginliğe, pembe kelebek kümelerinin bolluğa, sarı kelebek kümelerinin kıtlığa, kırmızı kelebeklerden oluşan ve pek nadir görülen uğursuz kümelerin mutlaka kanlı bir muharebeye, siyah kelebek kümelerinin fetrete,[2] padişahın öleceğine işaret olduğunu söylüyor, uzatıyor, büyük vakalardan evvel hep bu kümeleri o vakitki kadınların gözlemleyerek erkeklerine haber verdiklerini hikâye ediyordu. Genç ve esmer kız artık dinlemiyor; büyük ve siyah gözlerini büyükninesinin arkasındaki pencereden görülen nisan göğünün mavi ve beyaz aydınlığına dikmiş, hayal ediyordu.

Hakikaten seksen sene evvel kadınların mesut olmaları lazım geliyordu. Kendileri, yeni nesil okudukça, anladıkça, erkeklere yaklaştıkça ilkel kadınlıklarından, dişilikten uzaklaşıyorlar, ruhlarda bir isyan, bir ihtilal tutuşuyor, eski kadınlığın saadet zevkine vesile saydığı dişilik şartları kendilerine ateşten ve demirden bir zincir gibi geliyordu. Özel bir tapınak gibi sessiz ve bilinmez duran evlerine hapishane gözüyle bakıyorlar, siyah çarşafları, kalın peçeleri ezici, soldurucu, vahşi, merhametsiz esaret örtüleri sayıyorlardı. Fakat

1 Sekizer hece ölçüsüyle yazılmış olan halk şiiri türü.
2 (Burada) İki padişah arasında padişahsız geçen süre.

haksız mıydılar? Mademki "ilerleme"den kaçınmak mümkün değildi ve ilerleme ise mutlaka değişmek, mutlaka eskiye benzememekti, o halde asırlarca evvelki Türk kadınlığı da temel ve ilkel halinde kalamazdı. Kuklalıktan, bebeklikten, masumiyetten, kısacası dişilikten çıkacak, hakiki kadın haline gelecek, erkeklere üstün olmasa bile eşit bulunacak, bütün manasıyla insan, insan, insan olacaktı...

Büyükninesinin "Tarih-i Mukaddes" hikâyeleri gibi garip kuruntular içinde masumane yalanlar, mantıksız ve soyut inançlar içinde uzayan sözlerini artık işitmiyordu. Hayalinden bir sene evvelki gürültüleri, sevinçleri, nutukları, tiyatroları, konferanslarıyla Meşrutiyet'in ilanı[1] geçiyor, hâlâ sonsuz, tükenmez el şakırtılarını, alkış kâbuslarını işitiyor gibi oluyordu. O günler kendileri için ne mesuttu. Bir an, bu siyah ve sıkı esaretten azat edileceklerini, insanlık hakkına nail olacaklarını ümit etmişlerdi. Ah bu ümit, nasıl çabucacık sönmüş, söndürülmüş; bu hayal nasıl ve ne feci bir şekilde kırılmıştı... Düşünüyor, ağlamak istiyor, titriyordu. Lakin... Lakin gelecekten bir şey ümit edemezler miydi? Türk kadınlığı bir gün yüksek anlayışıyla, altı asırlık rastlantısal ve doğal ayıklanma sayesinde harika haline gelen güzelliğiyle, zekâsıyla, insanlık sahnesine çıkarak saygılar ve tapınmalar önünde yükselmeyecek miydi?.. Bugünkü tevekkül daha ne kadar devam edebilirdi?

Büyüknine sonu gelmez hikâyesine devam ediyor; genç ve esmer kız hayal ediyor, zihninde belirsiz hayallere karışan garip sorulara cevap veremiyordu.

Birden gülümsedi. Kelebeklerle fal bakmak... Bu pek hoş olacaktı. Eski Türk kadınlığının inançları yeni Türk kadınlığının talihine nasıl bir hüküm verecekti? Merak ediyordu. Uzandığı şezlongdan doğruldu. Ayağa kalktı. Büyüknine

---

1 Meşrutiyet'in ilanı: İttihatçı subayların Balkanlar'da II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimine karşı başlattıkları isyan sonucu, Osmanlı Anayasası'nın 29 yıl askıda kaldıktan sonra 23 Temmuz 1908'de yeniden ilan edilmesi ve seçimli, çok partili, parlamenter demokratik sisteme geçilmesi.

susmuştu. Torununun bu ani kalkışına şaşkınlıkla bakıyordu. Sordu:

"Ne var kızım, neye kalktın?"

Güzel ve esmer kız gülerek, "Ben de bu bahar hiç kelebek görmedim. Kendim için değil, benim gibi olanlar için, bütün Türk kızları için, bütün Türk kızlarının talihi için bakacağım" dedi, pencereye yaklaştı. Büyüknine titreyerek koltuğundan kalktı.

"Gözlerim o kadar görmez ama" diyordu, "ben de bakayım sizin için..."

İkisi de pencerenin kenarındaydılar. Sağda genç kız muhteşem ve uzun endamıyla yükseliyor, solda minimini ve kambur büyüknine çürümüş bir balmumu külçesi gibi, sessiz ve donuk, duruyordu. Dışarıya bakıyorlardı. Bütün tabiat gözleri kamaştıran tatlı ve sıcak bir aydınlıkla parlıyordu. Denize güneş aksetmiş, başka âlemlere akıp giden ebedi ve sonsuz bir gümüş nehrine benzetmişti. Ağaçların ufak ve koyu yeşil yaprakları haz ve hayattan titriyor, yollara beyaz çiçekler düşüyordu. Karşı sahil tirşe[1] dağları, mor koruları, beyaz yalılarıyla bir serap memleketini, bir peri payitahtını andırıyordu.

Susuyor ve bakıyorlardı. Henüz bir kelebek görmemişlerdi. Çiçek tarhları üzerinde küçük sinek kümeleri görünüyor ve birden kayboluyorlardı. Tek bir martı yakın bir tehlikeden, bilinmez bir uğursuzluktan kaçar gibi hızla geçiyor ve haykırıyordu. Nerede oldukları görülmeyen kuşlar sürekli ötüyorlar, cıvıltıları canlı ve çınlayan bir ışık yağmuru gibi gökten yağıyor zannolunuyordu.

Genç kız birden elini kalbine götürdü ve yavaş bir sesle:

"Ah, işte..." dedi.

Pencerenin yakınındaki ağacın çiçekli dalları altında siyah bir kelebek uçuyordu. Gösterdi. Büyüknine korkunç ve iskelet parmağıyla:

---

1 Yeşil ile mavi arası renk.

"Fakat ben senden evvel şu beyazı gördüm" diye mermer havuzun üstünde dolaşan bir kelebeği gösterdi.

Genç kız son bir ümitle ona da baktı:

"Ah büyükninecİğim, iyi göremiyorsunuz" dedi, "o beyaz değil, sarı bir kelebek..."

Ve ansızın ruhuna bilinmez bir elem hücum etti, gözleri karardı. Bu parlak ve taze tabiat şimdi ona kederli görünüyor, mermer havuzu genç ve esir bir melikenin türbesine, bahçenin tarhlarını veremli ve mahpus kızların terk edilmiş ve çiçekli kabirlerine benziyordu. Geri çekildi. Yine şezlonga uzandı. Büyüknine de kendisine ölümü hatırlatan bu sarı ve siyah kelebekli bahardan ürkmüş, yine arkasını dönmüştü. Koltuğunda yusyuvarlak oturuyor, kamburunu iyice çıkarıyordu.

Genç kız elinden bırakmadığı siyah maroken kaplı kitabını açtı, bu kitap şimdi siyah, iri ve ölü bir kelebek gibi onun yüzünü tamamıyla örtüyordu. Okumuyor, kalıtımsal ve geleneksel bir kuruntuyla kelebeklerin yalan söylemediğine; zavallı yeni neslin, şimdiki Türk kadınlığının talihi ancak felaket, keder, ölüm olduğuna; ebediyen siyah kefenini yırtamayacağına, evlerin boş ve tenha duvarları arkasında, bilinmez çiçekler gibi açmadan solacağına, doğmadan öleceğine kanaat getirir gibi oluyordu... Geçmiş ve batıl inançlar o kadar kuvvetli ve dehşetliydi ki bütün idrake, bütün ilme, bütün fenne, bütün hakikate üstün geliyor, değişim kanununun o hayali ve teorik kuvvetini temelinden kırıyordu.

Düşünüyordu, fakat bu batıl inançlar, bu haşin, inatçı, katil geçmişin kaba zorbalığı yalnız Türklere, yalnız Türkiye'ye mahsus değildi. Birkaç hafta evvel, Paris'te tahsilde bulunan kardeşi, oturduğu evin tabldotunda perhiz[1] münasebetiyle et ve yağ bulunmadığını ve Paris'te aileler arasındaki Katolik deliliğinin, dini bağnazlığın bir benzerini Sudan'da, çöller-

1 Hıristiyanların ve Musevilerin belli günlerde et, yağ, vb. yiyecekleri yemeden tuttukları oruç.

de, kumda ve sınırsız yamyamlar memleketinde bile bulmak mümkün olamayacağını yazıyordu... Birden kendisi gibi başka ufuklar, başka saadetler, başka hayatlar hayal eden mahrum kadınların romancısı; büyük bir Batılı yazarın öğrencisine, her şeyin bir sınırı olduğundan bahsettikten sonra, "...lakin insanların hayvanlığına nihayet yoktur!" dediğini hatırladı.

Pencereden, sevdiğine kavuşmadan ölen genç ve veremli bir âşığın son veda busesi kadar mahzun ve nazik bir rüzgâr giriyor, taze mezarlar üzerine bırakılmış taze çelenk kokuları getiriyor, odanın gölgelerinde görünmez ve yaslı hayaller dalgalanıyordu...

Büyükninenin gözleri kapanıyordu. Bu uğursuz falın ihtiyar zihninde meydana getirdiği yorgunluk ona bir uyku ilacı gibi tesir etmişti. Genç kız, genç ve esmer kız gözlerini kitaba dikmiş, okumuyor, kitabı tutan zambak ellerini asi ve anarşist memelerine bastırarak, içinden dudaklarına yükselen, kalpten gelen devrimi, bu şiddetli ve sebepsiz hıçkırığı tutmaya çalışıyordu. Odanın uyutucu ve gölgeli sessizliğinde sanki bu iki vücut eski ve yeni Türk kadınlığının ümitsiz ve teselli kabul etmez iki simgesiydi. Biri, bir asır evvelki neslin son örneği, hayattan ziyade ölüme ve unutuluşa ait bir hatırası... Diğeri, bugünün, bir asırlık mecburi ve uğursuz ilerlemenin, başkalaşımın narin ve tatmin olunmaz bir çiçeğiydi. Netice itibariyle ikisinin de talihi bu kapalı tenha oda, bu muhteşem ve süslü mezardı.

Pencerenin yakınlarına gelen kuş kümesi bazen şiddetli bir cıvıltı, aydınlık bir gürültü koparıyor, sonra susuyordu. Büyüknine uyudu. Artık hafif ve kuvvetsiz bir can çekişme hırıltısı ile horluyordu. Torununun torunu genç kız, güzel kız, esmer kız hâlâ hıçkırığını tutuyor, donmuş gibi şezlonga uzanmış duruyordu.

Geniş pencereden düzensiz aralıklarla giren kokulu ve çiçekli bahar rüzgârının akımı ansızın deminden gördükleri

siyah kelebeği getirdi! Bu siyah kelebek parlak ve muhteşem tabiatın, çiçekli ve müşfik baharın cennetinde, cehennemin karanlık ve cehalet temsilcisinin siyah ruhunu andırıyordu. Şimdi bu siyah ruh çimen ve çiçek kokularıyla gelmiş, şu geniş pencerenin önünde çırpınıyordu. İçerdeki, baskıcı çevrenin, hain geçmişin, zalim inançların doğmadan katlettiği bu canlı ölüleri, onların ebedi sessizliğini seyrederek haz ve zevk duyuyor, nerede oldukları belli olmayan kuşlar insafsız ve yakıcı hücuma uğramışlar gibi ansızın bütün kuvvetleriyle cıvıldamaya başlıyor, bütün tabiatı kaplayan şiddetli ve korkunç cıvıltılarla acı acı feryat ediyorlardı.

Hikâyelerin Künye Bilgileri

1. "Tenezzüh", *Sabah*, Sayı: 4469, 31 Mart 1318 [13 Nisan 1902], ss. 3-4.
2. "Kır Sineği", *İrtika*, Sayı: 38-186,[1] 11 Teşrinievvel 1318 [24 Ekim 1902], s. 332.
3. "Buse-i Mader", *Malumat*, Sayı: 370, 9 Kânunusani 1318 [22 Ocak 1903], s. 3186.
4. "Hediye...", *İrtika*, Sayı: 250, 30 Kânunusani 1319 [12 Şubat 1904], s. 104.
5. "Pembe Menekşe", *İrtika*, Sayı: 250, 30 Kânunusani 1319 [12 Şubat 1904], s. 104.
6. "İlk Namaz", *İzmir*, Sayı: 4 (402), 15 Kânunusani 1320 [28 Ocak 1905], ss. 6-7.
   Musavver Eşref, Sayı, 26 – 1, 3 Eylül 1325 [16 Eylül 1909], s, 11-14.[2]

7 "Sahir'e Karşı", *İzmir*, Sayı: 7 (405), 12 Şubat 1320 [25 Şubat 1905], ss. 5-7.

8. "Sebat", *İzmir*, Sayı: 9 (407), 26 Şubat 1320 [9 Mart 1905], ss. 5-7.
9. "Erkek Mektubu", *İzmir*, Sayı: 3, 11 Ağustos 1323 [24 Ağustos 1907], s. 5-7.

---

1 Gazetenin baş sayfasında "Adedi: 38-186" şeklinde belirtilmişken iç sayfada "Numara 38-185" şeklinde verilmiştir.

2 Hikâyenin farklı tarihlerde çıkmış iki versiyonu arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu baskıda *Musavver Eşref*'te çıkan versiyon esas alınmıştır.

10. "İlkbahar", *Haftalık İzmir*, Sayı: 27, 8 Mart 1324 [21 Mart 1908], s. 11.
11. "Çirkin Bir Hakikat", *Edebi Serbest İzmir,* Sayı: 3, 6 Teşrinisani 1324 [19 Kasım 1908], ss. 5-6.
12. "Ay Sonunda", *Edebi Serbest İzmir*, Sayı: 5, 13 Teşrinisani 1324 [26 Kasım 1908], ss. 3-4.
13. "Yaşasın Dolap", *Serbest İzmir*, Sayı: 8, 24 Teşrinisani 1324 [7 Aralık 1908], ss. 3-5.
    Serbest İzmir, Sayı: 11, 4 Kânunuevvel 1324 [17 Aralık 1908], ss. 4-6.[1]
14. "İki Mebus", *Aşiyan*, Sayı: 15, 13 Kânunuevvel 1324 [26 Aralık 1908], ss. 49-57.[2]
15. "Kazık", *Serbest İzmir-İzmir Liberal*, 11. sene, Sayı: 26, 19 Mart 1325 [1 Nisan 1909] s. 2.
16. "Elma", Bahçe, Sayı: 43, 16 Haziran 1325 [29 Haziran 1909], ss. 260-261
17. "Pervanelerin Ölümü", Bahçe, Sayı: 46, 7 Temmuz 1325 [20 Temmuz 1909], ss. 307-309.
    Yirminci Asırda Zekâ, Sayı: 9, 25 Haziran 1328 [8 Temmuz 1912], ss.142-143..
18. "Busenin Şekl-i İptidaisi", *Teşvik*, Sayı: 2, 10 Temmuz 1325 [23 Temmuz 1909], ss. 9-13.
19. "At", *Tenkit*, Sayı: 1, 22 Mart 1326 [4 Nisan 1910], ss. 5-6.
20. "Beşeriyet ve Köpek", *Piyano*, Sayı: 6, 13 Eylül 1326 [26 Eylül 1910], ss. 66-68; Sayı: 7, 20 Eylül 1326 [3 Ekim 1910], ss. 78-80.[3]
21. "Apandisit", *Piyano*, Sayı: 12, 25 Teşrinievvel 1326 [8 Kasım 1910], ss. 128-129.[4]

---

1 Dört parça halinde tefrika edilen bu eserin ikinci ve üçüncü parçalarının yayımlandığı 9. ve 10. sayılar mevcut değildir. Bu nedenle tefrikanın sadece birinci ve dördüncü parçaları vardır.

2 Dergi kapağında sayı ve tarih bilgisi yoktur. Buradaki bilgiler Milli Kütüphane fiş kaydına dayanmaktadır.

3 Dergi sayılarında tarih yoktur. Bu tarihler Milli Kütüphane fiş kayıtlarına göredir.

4 Sayı bilgisi Milli Kütüphane kaydına dayanmaktadır.

22. "Aşk ve Ayak Parmakları", Piyano, Sayı: 13, 8 Teşrinisani 1326 [21 Kasım 1910], ss. 148-150.
23. "Tavuklar", *Piyano*, Sayı: 16, 29 Teşrinisani 1326 [11 Aralık 1910], ss. 187-188.[1]
24. "Tuğra", *Piyano*, Sayı: 17, 10 Kânunuevvel 1326 [23 Aralık 1910], ss. 202-204.[2]
25. "Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür!", *Düşünüyorum*, Sayı: 20, 3 Kânunusani 1326 [16 Ocak 1911], ss. 245-262.
26. "Bahar ve Kelebekler...", *Genç Kalemler*, 2. C. Sayı: 1, 29 Mart 1327 [11 Nisan 1911], ss. 14-20.

1 Sayı ve tarih bilgisi Milli Kütüphane fiş kayıtlarına dayanmaktadır.
2 Sayı ve tarih bilgisi Milli Kütüphane fiş kayıtlarına dayanmaktadır.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ DİZİSİ

1. KUYRUKLUYILDIZ ALTINDA BİR İZDİVAÇ
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

2. MÜREBBİYE
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

3. EFSUNCU BABA
   Hüseyin Rahmi Gürpınar

4. İNTİBAH
   Namık Kemal

5. ŞAİR EVLENMESİ
   Şinasi

6. VATAN YAHUT SİLİSTRE
   Namık Kemal

7. KÜÇÜK ŞEYLER
   Samipaşazade Sezai

8. FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ
   Ahmet Mithat Efendi

9. TAAŞŞUK-I TALAT VE FİTNAT -TALAT VE FİTNAT'IN AŞKI-
   Şemsettin Sami

10. MAİ VE SİYAH
    Halit Ziya Uşaklıgil

11. REFET
    Fatma Aliye

12. TURFANDA MI YOKSA TURFA MI?
Mizancı Murat

13. ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU
Muallim Naci

14. DOLAPTAN TEMAŞA
Ahmet Mithat Efendi

15. GULYABANİ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

16. SALON KÖŞELERİNDE
Safveti Ziya

17. FALAKA
Ahmet Rasim

18. A'MÂK-I HAYAL -HAYALİN DERİNLİKLERİ-
Filibeli Ahmet Hilmi

19. ŞEYTANKAYA TILSIMI
Ahmet Mithat Efendi

20. ÇİNGENE
Ahmet Mithat Efendi

21. SERGÜZEŞT
Samipaşazade Sezai

22. ZEHRA
Nabizade Nâzım

23. GENÇ KIZ KALBİ
Mehmet Rauf

24. BİZE GÖRE -VE BİR SEYAHATİN NOTLARI-
Ahmet Haşim

25. SEYAHAT JURNALİ
Âli Bey

26. GÖNÜL BİR YEL DEĞİRMENİDİR SEVDA ÖĞÜTÜR
Hüseyin Rahmi Gürpınar

27. HAZAN BÜLBÜLÜ
Hüseyin Rahmi Gürpınar

28. AŞK-I MEMNU
Halit Ziya Uşaklıgil

29. KÜRK MANTOLU MADONNA
Sabahattin Ali

30. LEVAYİH-İ HAYAT -HAYATTAN SAHNELER-
Fatma Aliye

31. İÇİMİZDEKİ ŞEYTAN
Sabahattin Ali

32. KUYUCAKLI YUSUF
Sabahattin Ali

33. HENÜZ 17 YAŞINDA
Ahmet Mithat Efendi

34. DEĞİRMEN
Sabahattin Ali

35. SIRÇA KÖŞK
Sabahattin Ali

36. YENİ DÜNYA
Sabahattin Ali

37. KAĞNI
Sabahattin Ali

38. EYLÜL
Mehmet Rauf

39. HALAS -KURTULUŞ-
Mehmet Rauf

40. GUREBAHANE-İ LAKLAKAN -GARİBAN LEYLEKLER EVİ-
Ahmet Haşim

41. SES
Sabahattin Ali

42. KÜÇÜK PAŞA
Ebubekir Hâzım Tepeyran

43. TOPLU HİKÂYELERİ: SENİN İÇİN
Tevfik Fikret

44. SİYAH GÖZLER
Cemil Süleyman

45. TOPLU HİKÂYELERİ / I. CİLT (1902-1911)
BAHAR VE KELEBEKLER
Ömer Seyfettin

46. FERDÂ-YI GARÂM -AŞKIN YARINI-
Mehmet Rauf

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 45

Yüz yıldır eserleri çokça okunan Ömer Seyfettin'in bütün hikâyelerini günümüz Türkçesiyle sunduğumuz bu dizinin ilk cildinde, yazarın 1902'den 1911'e kadar yayımlanan ilk dönem hikâyeleri yer alıyor. Bu hikâyeler birkaç bakımdan önemlidir. Öncelikle bunlar bize Ömer Seyfettin'in Maupassant tarzı olay hikâyeciliği anlayışının biçimlenme süreci hakkında değerli ipuçları verir. Ayrıca sade Türkçe eğilimiyle ün yapacak yazarın kendi dilini aradığı bu ilk yıllarda, ağdalı bir Osmanlıcayla ve çok farklı bir imgelem dünyası içinde hikâyeler yazdığını görmek ilgi çekicidir.

Ömer Seyfettin (1884-1920)

İyi bir öğrenim için annesiyle Balıkesir Gönen'den İstanbul'a taşındılar ve dönemin modern okullarından Mekteb-i Osmaniye'ye yazdırıldı (1892). Burada Fransızca öğrendi. Asker babasının isteğiyle Edirne Askeri İdadisi'nde okudu (1896). Bu yıllarda şiir denemelerine başladı, edebiyat akımlarını inceledi. Edebiyata ilgi duymasında döneminin kültürlü kadınlarından annesi Fatma Hanım'ın etkisi büyüktür. Üsteğmen olarak Selanik'te görevlendirildi. Balkanlardaki milliyetçi uyanışa tanık oldu. 1911'de ordudan ayrılıp Selanik'e yerleşti ve burada çıkan *Genç Kalemler*'de onu ününe kavuşturacak yazıları yayımlandı. "Yeni Lisan" başlıklı yazısıyla sade ve halkın konuştuğu bir dilin savunuculuğunu başlattı. Bu "milli edebiyat" hamlesinde Ziya Gökalp ve Ali Canip'le birlikteydi. Balkan Savaşları başlayınca yeniden askere alındı, Yanya Kale'si savunması sırasında Yunanlılara tutsak düştü. Bir yıl süren tutsaklığın ardından İstanbul'a döndü ve Kabataş Erkek Lisesi'nde ölümüne kadar sürdüreceği öğretmenlik görevine başladı. 1915'te Calibe Hanım'la evlendi. Bir yıl sonra kızı Güner dünyaya geldi. Evliliği kısa sürdü. *Türk Yurdu*, *Tanin*, *Türk Sözü*'nde yazı ve hikâyeleri yayımlandı. 1917'de İttihat ve Terakki üyesi olarak *Yeni Mecmua*'da hikâyelerini yayımlamayı sürdürdü. Aralarında Ç. Kemal, F. Nezih, Tarhan, Perviz gibi adların da bulunduğu yirmiye yakın farklı imza kullanmıştır.

Otuz altı yıllık kısa ömrüne sayısı yüz elliyi bulan hikâye sığdırmış Ömer Seyfettin'in yapıtlarına Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

10 TL